

บทที่ 3

การศึกษาสภาพทั่วไปของจังหวัดพิษณุโลก

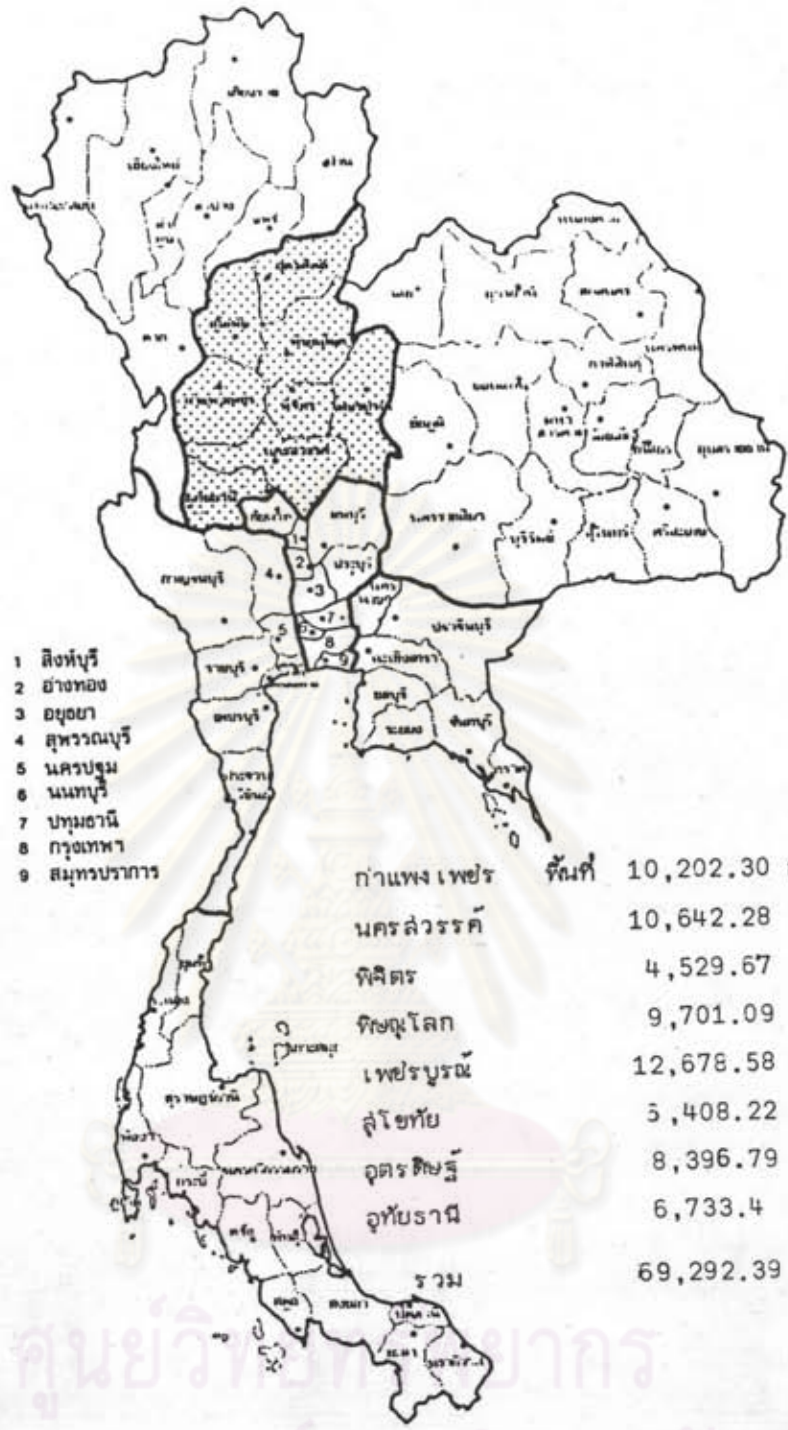
การศึกษาสภาพทั่วไปของจังหวัดพิษณุโลก เป็นการศึกษาถึงปัจจัยทางด้านกายภาพ ประชากร เศรษฐกิจ สังคม และนโยบายการพัฒนาในระดับอนุภาคและระดับจังหวัด เพื่อให้ทราบถึงบทบาทและความสำคัญของจังหวัดพิษณุโลก อันเนื่องมาจากปัจจัยและความสัมพันธ์กับจังหวัดโดยรอบในอนุภาคศึกษา

ในการศึกษาคั้งนี้ได้กำหนดอนุภาคศึกษา คือ ภาคเหนือตอนล่าง ตามสภาพพัฒนาเศรษฐกิจ-และสังคมแห่งชาติ อันประกอบด้วย 8 จังหวัด ได้แก่ กำแพงเพชร นครสวรรค์ พิจิตร พิษณุโลก เพชรบูรณ์ สุโขทัย อุตรดิตถ์ และอุทัยธานี

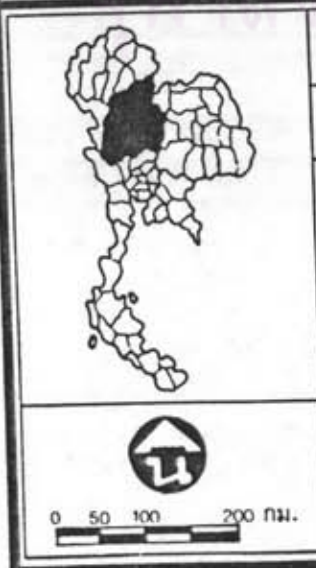
ลักษณะทางกายภาพ1. ขนาดและที่ตั้ง

อนุภาคศึกษาดังอยู่ระหว่างแสดติจุดที่ 14 56' ถึง 16 15' เหนือ และลองติจุดที่ 99 03' ตะวันออกถึง 101 45' ตะวันออก มีพื้นที่รวมทั้งหมด 69,292.39 ก.ม.² คิดเป็นร้อยละ 40.85 ของพื้นที่ภาคเหนือ หรือประมาณร้อยละ 13.50 ของประเทศ เพชรบูรณ์มีพื้นที่มากที่สุด คือ 12,678.58 ก.ม.² พิจิตรมีพื้นที่น้อยที่สุด คือ 4,529.67 ก.ม.² ส่วนพิษณุโลก มีพื้นที่ 9,701.09 ก.ม.² อยู่ในอันดับที่ 4 (14.00%) ของอนุภาคศึกษา (ดูแผนที่ 3.1ประกอบ)

จังหวัดพิษณุโลกตั้งอยู่กึ่งกลางค่อนไปทางทิศเหนือของประเทศไทย อยู่ระหว่างแสดติจุดที่ 16 31' เหนือ ถึง 17 45' เหนือ และลองติจุดที่ 99 52' ตะวันออก ถึง 101 05' ตะวันออก อยู่ห่างจากกรุงเทพฯ ตามเส้นทางรถไฟ 389 กิโลเมตร และระยะทางรถยนต์ประมาณ 498 กิโลเมตร (กองวิจัย สำนักผังเมือง 2525: 8) มีอาณาเขตติดต่อดังนี้

ศูนย์วิจัยทรัพยากร

การศึกษาเพื่อเล่นนอแนวทางการใช้ที่ดินชุมชนเมืองพิษณุโลก	
แสดง. พื้นที่ศึกษา	แผนที่. 3.1
สัญลักษณ์. พื้นที่อนุภาคศึกษา	----- เขตประเทศ - - - - - เขตจังหวัด - - - - - เขตอำเภอ เขตตำบล ● จังหวัด ○ อำเภอ ○ กิ่งอำเภอ
ที่มา. สำนักงานสถิติแห่งชาติ	

ทิศเหนือ	จด	อ.เมือง อ.พิชัย อ.น้ำปาก	จังหวัดอุตรดิตถ์
ทิศใต้	จด	อ.เมือง อ.สามง่าม	จังหวัดพิจิตร
ทิศตะวันออก	จด	อ.ทลิ่งเก่า	จังหวัดเพชรบูรณ์
		อ.นาแก้ว อ.ด่านซ้าย	จังหวัดเลย และประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตย- ประชาชนลาว
ทิศตะวันตก	จด	อ.กงไกรลาส อ.ศรีมหาศ อ.ศรีสำโรง	จังหวัดสุโขทัย

2. การแบ่งเขตการปกครอง

อนุภาคศึกษาแบ่งเขตการปกครองส่วนภูมิภาคออกเป็น 9 จังหวัด 64 อำเภอ 9 กิ่งอำเภอ 639 ตำบล และ 5,631 หมู่บ้าน มีเขตการปกครองส่วนท้องถิ่นแบ่งออกเป็น 15 เทศบาล เป็นเทศบาลเมือง 11 แห่ง เทศบาลตำบล 4 แห่ง และมีสุขาภิบาล 87 แห่ง (กองวิชาการสถิติ สำนักงานสถิติแห่งชาติ : 2526)

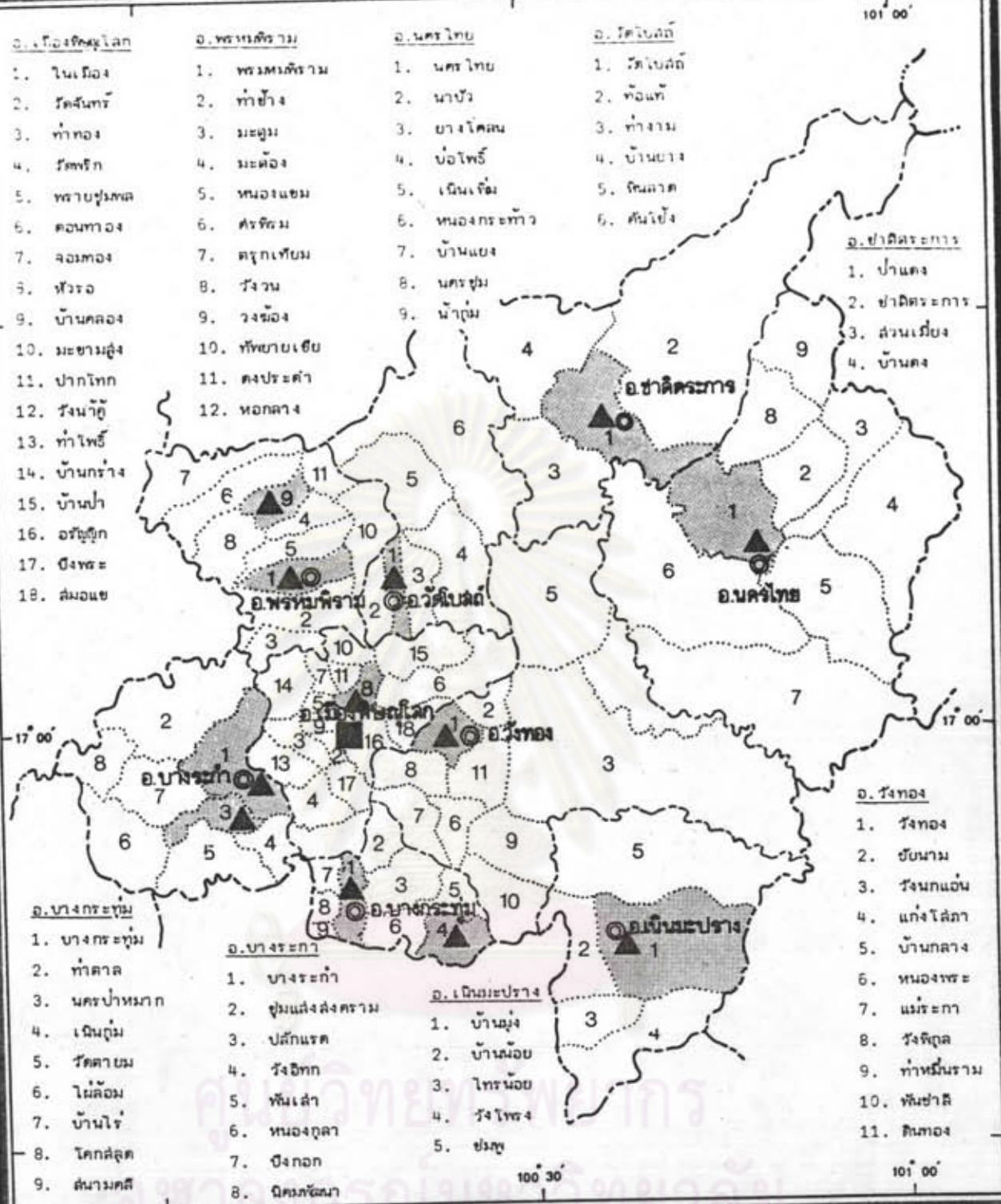
จังหวัดพิษณุโลกแบ่งเขตการปกครองส่วนภูมิภาคออกเป็น 9 อำเภอ 82 ตำบล และ 771 หมู่บ้าน ส่วนการปกครองท้องถิ่นประกอบด้วย องค์การบริหารส่วนจังหวัด 1 แห่ง เทศบาลเมือง 1 แห่ง คือ เทศบาลเมืองพิษณุโลก และสุขาภิบาลอีก 12 แห่ง (ดูแผนที่ 3.2 ประกอบ) มีดังนี้

ตารางที่ 3.1 การแบ่งเขตการปกครองจังหวัดพิษณุโลก มี พ.ศ. 2526

เขตการปกครอง	อำเภอ	ตำบล		หมู่บ้าน		สุขาภิบาล			
		พื้นที่	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ		
เมืองพิษณุโลก*		788.80	7.82	18	21.95	135	17.81	1	8.33
บางกระทุ่ม		451.80	4.88	9	10.98	84	10.89	2	16.67
บางระกำ		992.00	10.23	2	9.79	94	12.19	2	16.67
ชาติตระการ		857.00	8.88	4	4.88	50	6.49	1	8.33
นครไทย		2,052.00	21.15	8	10.98	104	13.49	1	8.33
พรหมพิราม		841.53	8.87	12	14.83	98	12.48	2	16.67
วังทอง		1,574.64	16.23	11	13.42	107	13.88	1	8.33
เนินมะปราง		733.00	7.66	5	6.10	48	6.23	1	8.33
วัดโบสถ์		1,340.32	13.82	6	7.32	53	6.87	1	8.33
รวม		9,701.09	100.00	82	100.00	771	100.00	12	100.00

หมายเหตุ : *อำเภอเมืองพิษณุโลก มีเทศบาลคือ เทศบาลเมืองพิษณุโลก พื้นที่ 18.26 ก.ม.²

ที่มา : กองวิชาการสถิติ สำนักงานสถิติแห่งชาติ 2526.

การศึกษาเพื่อเลือนอแนวทางการใช้ที่ดินชุมชนเมืองพิษณุโลก

แสดง : การแบ่งเขตการปกครอง พ.ศ. 2526 แผนที่ : 3.2

สัญลักษณ์.

- ที่ตั้งเทศบาล
- ▲ ที่ตั้งสุขาภิบาล
- ตำบลที่เป็นสุขาภิบาลบางส่วนหรือทั้งหมด

ที่มา : กองราชการส่วนท้องถิ่น กรมการปกครอง

- เขตประเทศ
- เขตจังหวัด
- เขตอำเภอ
- เขตตำบล
- จังหวัด
- อำเภอ
- กิ่งอำเภอ

เทศบาล เมืองพิษณุโลก จัดตั้งเมื่อวันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ.2478 เดิมมีพื้นที่ 5.95 ก.ม.² ปัจจุบันมีพื้นที่ 18.26 ก.ม.² ขยายเมื่อวันที่ 30 ธันวาคม พ.ศ.2512 (กองวิจัย สำนักผังเมือง 2525: 12) และมีโครงการเปลี่ยนแปลง เขตเทศบาลโดยขอขยาย เขตเทศบาลออกไปครอบคลุม บริเวณชุมชนที่อยู่ติดต่อกับ เขตเทศบาลปัจจุบัน เป็น 45.52 ก.ม.² (กองผังเมืองรวม สำนักผังเมือง ไม่ทราบปีพิมพ์: 2) ขณะนี้อยู่ในระหว่างการศึกษาของกระทรวงมหาดไทย ส่วนสุขาภิบาล 11 แห่ง อยู่ในพื้นที่อำเภอต่าง ๆ ดังนี้

อ. เมือง	: ส.บ้านใหม่ (ต.วัดจันทร์ - 1.52 ก.ม. ²)
อ. บางกระทุ่ม	: ส.บางกระทุ่ม (ต.บางกระทุ่ม - 1.00 ก.ม. ²) ส.เนินกุ่ม (ต.เนินกุ่ม - 92.00 ก.ม. ²)
อ. บางระกำ	: ส.บางระกำ (ต.บางระกำ - 3.1 ก.ม. ²) ส.ปลักแรด (ต.ปลักแรด - 4.62 ก.ม. ²)
อ.ชาติตระการ	: ส.ป่าแดง (ต.ป่าแดง - 14.78 ก.ม. ²)
อ.นครไทย	: ส.นครไทย (ต.นครไทย - 12.0 ก.ม. ²)
อ.พรหมพิราม	: ส.พรหมพิราม (ต.พรหมพิราม - 0.67 ก.ม. ²) ส.วงษ์ทอง (ต.วงษ์ทอง - 2.0 ก.ม. ²)
อ.วังทอง	: ส.วังทอง (ต.วังทอง - 1.77 ก.ม. ²)
อ.วัดโบสถ์	: ส.วัดโบสถ์ (ต.วัดโบสถ์ - 5.24 ก.ม. ²)
อ.เนินมะปราง	: ส.เนินมะปราง (ต.บ้านม่วง - 11.50 ก.ม. ²)

3. ภูมิประเทศ

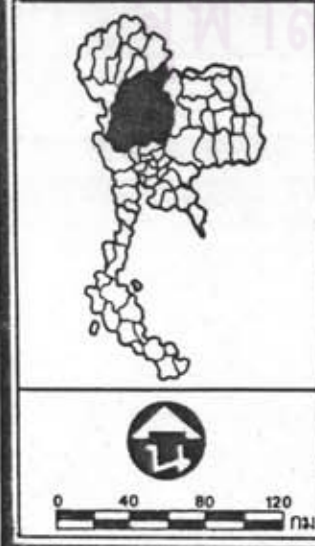
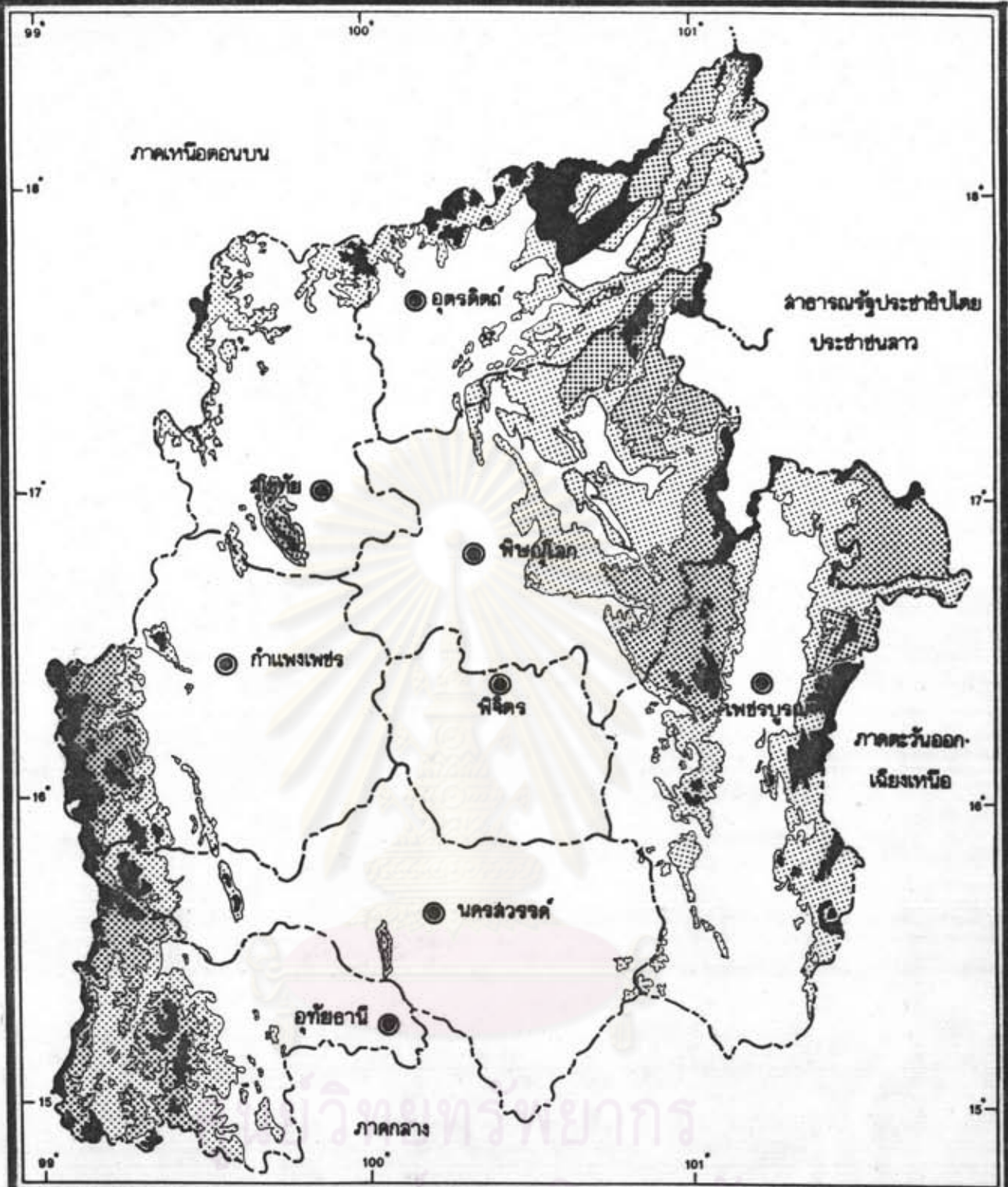
ลักษณะภูมิประเทศของอนุภาคศึกษาส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่ม (ศุทธิณี คนตรี, 2524: 24) โดยมีพื้นที่ตอนกลาง เป็นที่ราบลุ่มอัน เกิดจากการทับถมของตะกอนซึ่งแม่น้ำพัดพามา มีอาณาเขตกว้างขวางต่อเนื่องหลายจังหวัดตั้งแต่อุตรดิตถ์, สุโขทัย, พิษณุโลก, พิจิตร, กำแพงเพชร จนถึงอุทัยธานี ทางด้านทิศตะวันออกและทิศตะวันตก เป็นแนวเทือกเขาซึ่งต่อเนื่องมาจากภาคเหนือ ทางด้านทิศตะวันตก คือ ทิวเขาถนนธงชัยใน เขตจังหวัดกำแพงเพชร นครสวรรค์ และอุทัยธานี

ส่วนทางด้านทิศตะวันออก คือ ทิวเขาแดนลาว และทิวเขาเพชรบูรณ์ ในเขตจังหวัดอุตรดิตถ์ พิชณุโลก และเพชรบูรณ์ ระหว่างทิวเขาจะมีที่ราบดินตะกอนที่น้ำพามา (ดูแผนที่ 3.3 ประกอบ)

สำหรับลักษณะภูมิประเทศของจังหวัดพิษณุโลก มีตั้งแต่ที่ราบลุ่มแม่น้ำ ที่ราบทิวเขา จนถึงที่สูงและภูเขา โดยเฉพาะบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำน่านและแม่น้ำยมที่เหมาะสมแก่การเกษตรกรรม ซึ่งครอบคลุมอาณาบริเวณเกือบครึ่งหนึ่งของจังหวัดพิษณุโลก บริเวณที่เหลือจะเป็นที่สูง ภูเขา และที่ราบทิวเขา ดังนี้คือ

ก. เขตที่ราบลุ่มแม่น้ำ เป็นบริเวณที่ราบลุ่มของแม่น้ำน่านและแม่น้ำยม อยู่ทางทิศตะวันตกของจังหวัดพิษณุโลก มีลักษณะเป็นที่ราบลุ่มที่น้ำพัดพาตะกอนมาทับถม มีทั้งตะกอนเก่าและใหม่ ภูมิประเทศจะค่อย ๆ ลาดจากเขตที่สูงตอนกลางและภูเขาสูงทางตะวันออกของจังหวัด ลงมาสู่แม่น้ำน่านและแม่น้ำยม ซึ่งครอบคลุมอาณาบริเวณเกือบครึ่งหนึ่งของจังหวัด ได้แก่ พื้นที่ในเขตอำเภอพรหมพิราม อำเภอบางระกำ อำเภอเมืองพิษณุโลก อำเภอบางกระทุ่ม และพื้นที่บางส่วนของตะวันตกของอำเภอวัดโบสถ์ อำเภอวังทอง และอำเภอเนินมะปราง บริเวณที่ราบลุ่มน้ำยมและลุ่มน้ำน่านมักจะถูกน้ำท่วมตลอดสองฝั่งแม่น้ำเป็นประจำ และยังมีลุ่มน้ำซึ่งเป็นธรรมชาติขนาดใหญ่อยู่หลายแห่ง เช่น บึงปลาเนา หนองทะเลแก้ว หนองคลังสิน สภาพของแนวทางเดินของแม่น้ำจะมีทางน้ำเก่าและทะเลสาบรูปแอกวัว (Ox-Bow Lake) เกิดขึ้นมา เขตที่ราบลุ่มแม่น้ำนี้ เป็นแหล่งเกษตรกรรมที่สำคัญที่สุดของจังหวัดพิษณุโลก พื้นที่นี้แต่เดิมมักประสบปัญหาน้ำท่วมอยู่เสมอ แต่ปัจจุบันได้สร้างเขื่อนนเรศวรขึ้นที่อำเภอพรหมพิราม จึงสามารถแก้ปัญหาเรื่องน้ำท่วมและยังอำนวยความสะดวกอย่างมากต่อการเกษตรกรรมของจังหวัดพิษณุโลก

ข. เขตที่สูงตอนกลาง เป็นแนวเขาเดี่ยว ๆ เรียงตัวสลับซับซ้อนขนานกันมาหลายแนว อยู่ในทิศทางตะวันตกเฉียงเหนือ-ตะวันออกเฉียงใต้ ลักษณะของแนวที่สูงจะมีความสูงชันทางด้านตะวันตกแล้วค่อย ๆ ลาดลงทางตะวันออก ภูมิประเทศในเขตนี้จะเริ่มจากทางตอนเหนือซึ่งติดเขตจังหวัดอุตรดิตถ์ต่อลงมาในแนวตะวันตกเฉียงเหนือ-ตะวันออกเฉียงใต้ จะแยกออกเป็น 2 แนวใหญ่ ๆ แล้วจึงมาบรรจบกันอีกครั้งหนึ่งทางตะวันออกเฉียงใต้ของจังหวัดพิษณุโลก เขตที่สูงตอนกลางนี้ทำให้เกิดเป็นที่ราบทิวเขาแคบ ๆ เป็นแนวยาวขนานกับภูเขาลงมาทางตอนเหนือของที่ราบทิวเขาบริเวณนี้มีแม่น้ำควนน้อยไหลผ่าน ครอบคลุมพื้นที่อำเภอวัดโบสถ์ อำเภอวังทอง และบางส่วนของอำเภอเนินมะปราง

การศึกษาเพื่อเลนอแนวทางการใช้ที่ดินชุมชนเมืองพิษณุโลก

แสดง: ลักษณะภูมิประเทศ แผนที่: 3.3

สัญลักษณ์.

เส้นชั้นความสูงจากระดับน้ำทะเล		เขตประเทศ
■ > 1,000		----- เขตจังหวัด
▣ 500 - 1,000		----- เขตอำเภอ
▤ 200 - 500		เขตตำบล
□ < 200		● จังหวัด
		○ อำเภอ
		○ กิ่งอำเภอ

ที่มา: กรมแผนที่ทหาร

ค. เขตเขาสูงทางตะวันออกและตะวันออกเฉียงเหนือ เขตนี้ เป็น เขตภูเขาสูง ทางด้านตะวันออกสุดของจังหวัดพิษณุโลก เป็นแนว เขาสูงโค้งจากตะวันออกเฉียงใต้ของจังหวัด พิษณุโลกวกขึ้นในแนว เหนือ-ใต้ และ เมื่อรวมกับแนวทางด้านตะวันออกเฉียงเหนือแล้วจะ เห็น เป็นที่สูงและภูเขา เป็นวงโค้ง โดยมีที่ราบหุบ เขาอยู่ตรงกลางคือ ที่ราบหุบเขานครไทย บริเวณ เขตเขาสูงนี้ เป็นต้นกำเนิดลำ เขาเว้าต่าง ๆ ไหลไป เป็นสาขาของแม่น้ำแควน้อย และแม่น้ำวังทอง

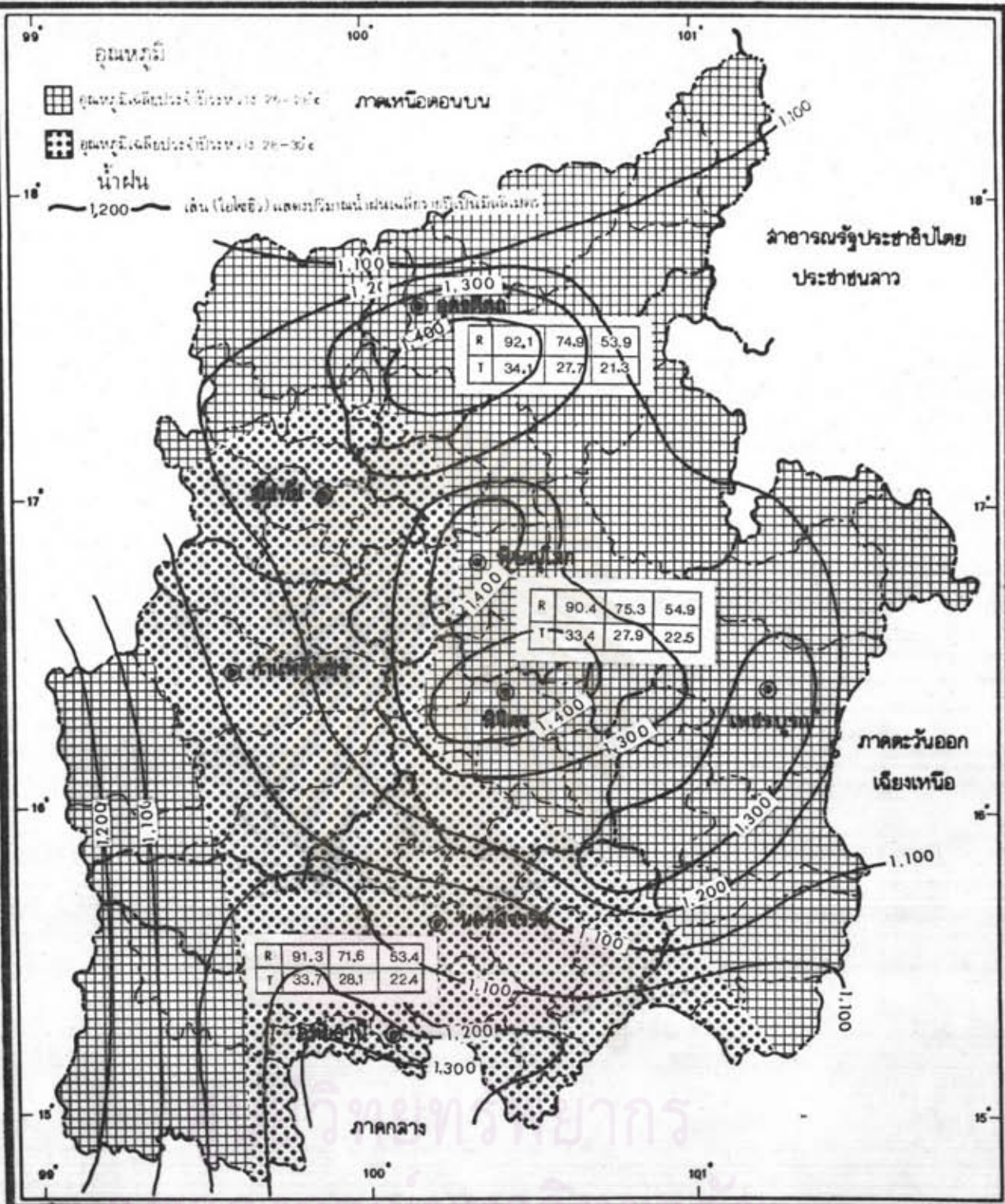
ง. เขตที่ราบหุบเขานครไทย และที่ราบหุบเขาชาติตระการ เป็นเขตที่ราบ 2 แห่ง มีที่สูง และภูเขาล้อมรอบทุกทิศทาง และมีแนวหุบเขาแคบ ๆ เชื่อมระหว่างที่ราบหุบเขา ทั้งสอง และในบริเวณที่ราบทั้งสองนี้ เป็นที่ตั้งของอำเภอนครไทยและอำเภอชาติตระการ ลักษณะของที่ราบหุบเขาทั้งสอง เป็นที่ดินตะกอนที่อุดมสมบูรณ์ น้ำพัดพาดินตะกอนมาทับถมทุกปี และมีลำห้วยต่าง ๆ ไหลมาทุกทิศทางลงสู่ที่ราบหุบเขานี้ และ เป็นย่านการเกษตรกรรมที่สำคัญอีก บริเวณหนึ่ง เหมาะสำหรับปลูกพืชไร่

4. ภูมิอากาศ

จากลักษณะภูมิประเทศของอนุภาคศึกษาส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่มติดต่อกับที่ราบลุ่มภาคกลาง ดังนั้นจึงมีฤดูกาล 3 ฤดู คล้ายกับภาคกลาง แต่เนื่องจากที่ตั้งของอนุภาคศึกษาอยู่ลึกเข้าไปใน ภาคพื้นทวีป จึงทำให้มีอากาศหนาวจัดในฤดูหนาว ร้อนจัดในฤดูร้อน โดยเฉพาะบริเวณที่ติดต่อกับทิวเขาจากภาคเหนือตอนบน และฝนตกชุกในฤดูฝน จากข้อมูลภูมิอากาศของกรมอุตุนิยมวิทยา รวบรวมไว้ในรอบ 30 ปี (พ.ศ.2494-2523) พบว่าจังหวัดต่าง ๆ ในอนุภาคศึกษามีปริมาณ น้ำฝนเฉลี่ย 1,270.00 ม.ม./ปี จำนวนวันที่ฝนตกเฉลี่ย 125 วัน และมีอุณหภูมิเฉลี่ย 27.91° ซ. (ดูแผนที่ 3.4 ประกอบ)

จังหวัดพิษณุโลก ตั้งอยู่ระหว่างแลตติจูดที่ 16° เหนือ กับลองจิจูดที่ 100° ตะวันออก จัดว่าอยู่ในเขตร้อนในซีกโลกเหนือ และได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมอัน เป็นลมประจำฤดู ทำให้ สามารถแบ่งฤดูกาลในจังหวัดพิษณุโลกได้เป็น 3 ฤดู คือ

ฤดูฝน เริ่มตั้งแต่เดือนพฤษภาคมถึงเดือนตุลาคม เป็นระยะเวลาประมาณ 6 เดือน เดือนกันยายนมีฝนตกมากที่สุด เฉลี่ย 264.6 ม.ม. หลังจากเดือนตุลาคมซึ่งเป็นปลายฤดูฝน ปริมาณน้ำฝนจะลดลงอย่างเห็นได้ชัดเหลือเพียง 25.0 ม.ม. ในเดือนพฤศจิกายน

การศึกษาเพื่อเสนอแนวทางการใช้ที่ดินชุมชนเมืองพิษณุโลก

แสดง: ลักษณะภูมิอากาศ

แผนที่: 3.4

สัญลักษณ์.

T 31.8 | 25.7 | 19.7

R 92.2 | 75.2 | 51.3

- T อุณหภูมิที่สถานีวัดอากาศ.
- 31.8 อุณหภูมิสูงสุดโดยเฉลี่ยต่อปี.
- 25.7 อุณหภูมิเฉลี่ยต่อปี
- 19.7 อุณหภูมิเฉลี่ยต่ำสุดต่อปี

- R ความชื้นสัมพัทธ์ที่สถานีวัดอากาศ
- 92.2 ความชื้นสัมพัทธ์สูงสุดโดยเฉลี่ย
- 75.2 ความชื้นสัมพัทธ์เฉลี่ย
- 51.3 ความชื้นสัมพัทธ์ต่ำสุดโดยเฉลี่ย

ที่มา: กรมอุตุนิยมวิทยา

ฤดูหนาว มีระยะเวลาประมาณ 2-3 เดือน คือ ประมาณเดือนพฤศจิกายน ถึงเดือนมกราคม อากาศและอุณหภูมิของจังหวัดพิษณุโลกในฤดูหนาวไม่ลดลงมากนัก อุณหภูมิเฉลี่ยของเดือนที่หนาวที่สุดคือเดือนมกราคม ประมาณ 23.9° ซ. ต่ำกว่าอุณหภูมิเฉลี่ยตลอดปีเพียงเล็กน้อยเท่านั้น (อุณหภูมิเฉลี่ยตลอดปี 27.3° ซ.) กลางวันในฤดูหนาวส่วนใหญ่ยังคงร้อนอบอ้าว แต่จะหนาวเย็นในตอนกลางคืน

ฤดูหนาวมีระยะเวลาประมาณเดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนเมษายน อุณหภูมิมีแนวโน้มสูงขึ้นตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์เป็นต้นมา และขึ้นสูงที่สุดในเดือนเมษายน อุณหภูมิเฉลี่ยในเดือนนี้ประมาณ 30.4° ซ. จากนั้นจึงเริ่มลดลงเล็กน้อยเนื่องจากเข้าสู่ฤดูฝน

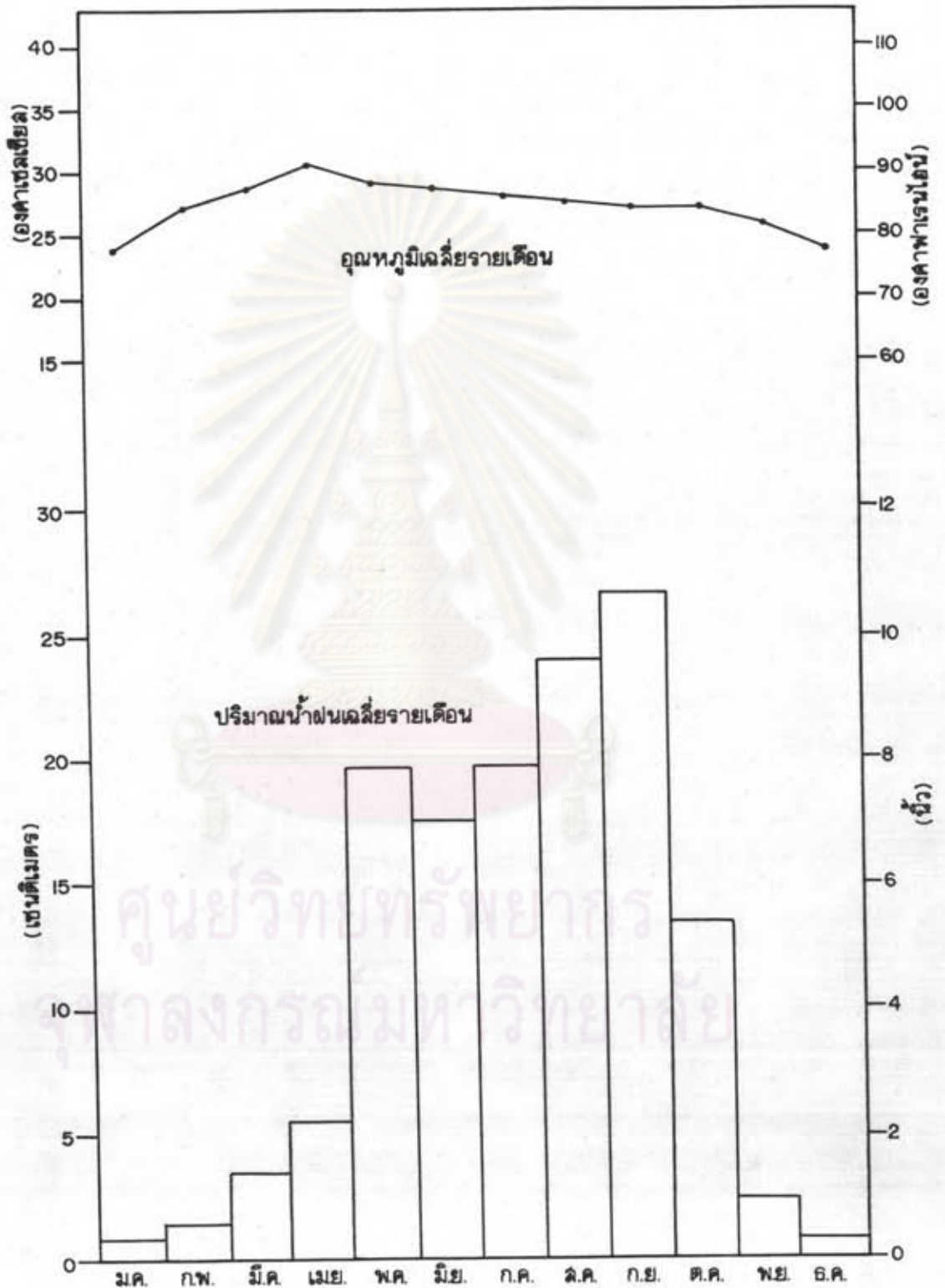
องค์ประกอบของอากาศอื่น ๆ มีลักษณะดังนี้*

อุณหภูมิ : จังหวัดพิษณุโลกมีอุณหภูมิสูงเกือบสม่ำเสมอตลอดปี แม้เดือนที่หนาวที่สุด อุณหภูมิเฉลี่ยยังสูงถึง 23.9° ซ. ในฤดูร้อนอุณหภูมิเฉลี่ยของเดือนที่ร้อนที่สุด 30.4° ซ. อุณหภูมิเฉลี่ยทั้งปี 27.3° ซ.

ความกดอากาศ : ความกดอากาศในจังหวัดพิษณุโลกสูงสุดในเดือนธันวาคม คือประมาณ 1,014.14 มิลลิบาร์ และจะเริ่มลดลงเมื่อย่างเข้าสู่ฤดูร้อน และในฤดูฝนความกดอากาศจะลดต่ำกว่าฤดูอื่น ๆ ต่ำสุดในเดือนมิถุนายน 905.81 มิลลิบาร์ เฉลี่ยทั้งปี 909.29 มิลลิบาร์

ฝนและการกระจายของฝน : จังหวัดพิษณุโลกมีปริมาณน้ำฝนเฉลี่ย 1,358.7 มม. ซึ่งต่ำกว่าเกณฑ์เฉลี่ยของประเทศ คือ ปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยทั่วประเทศประมาณ 1,540 มม. (สวท เสนาณรงค์ 2516: 69) เดือนกันยายนมีฝนตกชุกที่สุด 264.6 มม. และวันที่มีฝนตกเฉลี่ยประมาณ 19.8 วัน ส่วนเดือนที่ฝนตกน้อยที่สุดคือเดือนธันวาคม 5.2 มม. จำนวนวันที่ฝนตก 120 วัน

*ใช้ข้อมูลจากสถานีตรวจอากาศพิษณุโลกในรอบ 30 ปี (พ.ศ.2494-2523)

แผนภูมิ 3.1 อุณหภูมิและปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยรายเดือนคาบ 30 ปี (2494-2523) จังหวัด พิษณุโลก

ที่มา : กรมอุตุนิยมวิทยา.

อม: สำหรับจังหวัดพิษณุโลก ลมมรสุมฤดูร้อนจะพัดเข้ามาทางทิศใต้ในเดือนมกราคม ถึงเดือนกันยายน และมรสุมฤดูหนาวจะเข้ามาทางทิศเหนือในช่วงเดือนตุลาคม ถึงเดือนธันวาคม

เมื่อพิจารณาปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยต่อเดือน (ดูแผนภูมิ 3.1) จะพบว่ามีความแตกต่างกันมากระหว่างฤดูฝนกับฤดูอื่น ๆ ทำให้พบว่าจังหวัดพิษณุโลกมีระยะแห้งแล้งต่อเนื่องกันประมาณ 6 เดือน ซึ่งแห้งแล้งพอที่จะทำให้หนอง คลอง บึง บางแห้งน้ำแห้งขุดลงได้ จึงเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการเกษตรกรรมมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อการปลูกพืชไร่หลังการเก็บเกี่ยวข้าวแล้ว

5. ทรัพยากรธรรมชาติ

ก. ดิน

ดินในอนุภาคศึกษา ส่วนใหญ่เป็นดินตะกอนราบลุ่มแม่น้ำ โดยเฉพาะบริเวณตอนกลางของอนุภาคศึกษาเป็นพื้นที่ที่เหมาะสมในการปลูกข้าวในเขตจังหวัดอุตรดิตถ์ สุโขทัย พิษณุโลก พิจิตร นครสวรรค์ และอุทัยธานี บริเวณถัดออกไปจะเป็นบริเวณที่เหมาะสมในการปลูกพืชไร่และพืชยืนต้น ส่วนบริเวณที่สูงและภูเขาซึ่งอยู่ทางด้านขอบของอนุภาคศึกษานั้นไม่เหมาะสำหรับการเกษตรกรรม

ดินในจังหวัดพิษณุโลกจากแผนที่เอน์แสดงทรัพยากรของประเทศไทย ซึ่งจัดทำโดยกรมแผนที่ทหาร พ.ศ. 2515 ประกอบกับแผนที่จำแนกสมรรถนะที่ดินสำหรับพืชไร่ และความเหมาะสมของดินสำหรับนาข้าว จังหวัดพิษณุโลก พ.ศ. 2526 ของกองจำแนกที่ดิน กรมพัฒนาที่ดิน สามารถพิจารณาลักษณะดินและสมรรถนะดินในจังหวัดพิษณุโลกได้อย่างกว้าง ๆ 6 ประเภท (ดูแผนที่ 3.5 ประกอบ) ดังนี้คือ

1. ดิน Alluvial เป็นดินตะกอนที่เกิดจากตะกอนแม่น้ำ อายุไม่ยาวนาน การระบายน้ำเลว มีความอุดมสมบูรณ์ค่อนข้างสูง และลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบลุ่ม มีความเหมาะสมอย่างยิ่งสำหรับปลูกข้าว ศักยภาพในการเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรสูง ถ้ามีการชลประทานในหน้าแล้ง สามารถปลูกพืชไร่และข้าวได้อีกครั้งหนึ่ง พบในบริเวณสองฝั่งแม่น้ำน่าน ในเขตอำเภอเมือง อำเภอบางกระทุ่ม ตอนกลางของอำเภอรพทราม ทางด้านตะวันตกของอำเภอวังทอง และทางด้านตะวันออกของอำเภอบางระกำ

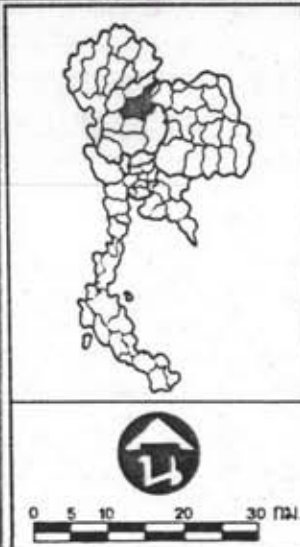
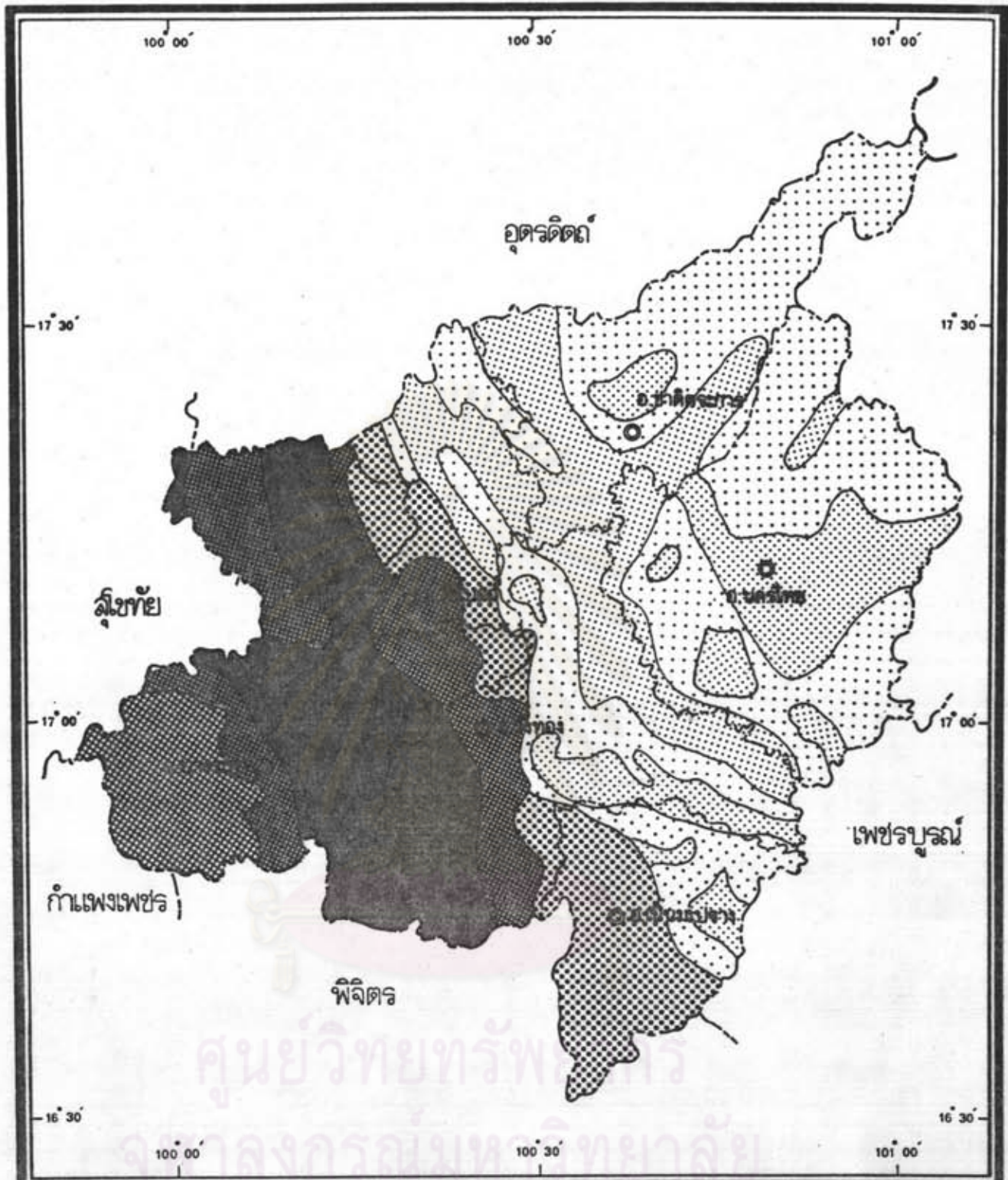
2. ดิน Low-Humic Gley เป็นดินตะกอนที่เกิดจากตะกอนแม่น้ำ อายุปานกลาง การระบายน้ำเร็ว มีความอุดมสมบูรณ์ปานกลาง เหมาะสมอย่างยิ่งสำหรับปลูกข้าว ถ้ามีน้ำเพียงพอจะสามารถใช้ปลูกพืชได้สองครั้งต่อปี พบในบริเวณตอนเหนือของอำเภอพรหมพิราม ด้านตะวันออกของอำเภอเมือง ด้านตะวันตกของอำเภอวัดโบสถ์ และอำเภอวังทอง

3. ดิน Low-Humic Gley และดิน Gray Podzolic หรือดิน Red Yellow Podzolic เป็นดินเหนียวและดินร่วน การระบายน้ำแลวถึงดี มีความอุดมสมบูรณ์ต่ำถึงปานกลาง เป็นดินเก่าเกิดจากตะกอนของแม่น้ำพัดพามาทับถมมาแล้ว เหมาะสมปานกลางสำหรับปลูกข้าวและพืชไร่ พบในบริเวณด้านตะวันตกของอำเภอพรหมพิราม และอำเภอบางระกำ

4. ดิน Gray Podzolic เป็นดินร่วนและดินทราย การระบายน้ำดีถึงดีมาก มีความอุดมสมบูรณ์ต่ำ เป็นดินเก่าเกิดจากตะกอนของแม่น้ำพัดพามาทับถม เหมาะสำหรับปลูกพืชไร่และไม้ยืนต้นในระดับดีถึงปานกลาง ลักษณะพื้นที่เป็นที่ราบ เรียบหรือเป็นที่ลุ่มตื้นถึงลูกคลื่นเล็กน้อย พบในบริเวณด้านตะวันออกของแม่น้ำน่านในอำเภอพรหมพิราม อำเภอเมือง อำเภอ บางกระทุ่ม และอำเภอเนินมะปราง

5. ดิน Red Yellow Podzolic เป็นดินเหนียวและดินร่วนที่มีการระบายน้ำดี มีความอุดมสมบูรณ์ต่ำ เป็นดินเก่าที่เกิดจากตะกอนน้ำหรือวัสดุคก้างซึ่ง เป็นดินชนิดเป็นกรด เหมาะสมสำหรับปลูกพืชไร่ และไม้ยืนต้นในระดับปานกลางถึงแลว พบตามที่ราบลุ่มแม่น้ำเป็นแนวแคบ ๆ ของแม่น้ำแควน้อย และในที่ราบหุบเขาทรพยาไพรวัลย์ ในเขตอำเภอชาติตระการ อำเภอนครไทย อำเภอวังทอง และทางตอนเหนือของอำเภอวัดโบสถ์

6. ดินหลาย ๆ ชนิดปะปนกัน (Steep Soil and Miscellaneous Land) เป็นดินดิน บางแห่งมีหินปนอยู่มาก ไม่เหมาะสำหรับทำการเกษตรกรรม ปัจจุบันเป็นพื้นที่ป่าไม้ พบในบริเวณตะวันออกของจังหวัด โดย เป็นพื้นที่ส่วนใหญ่ของอำเภอชาติตระการ อำเภอ นครไทย บางส่วนของอำเภอวังทอง อำเภอเนินมะปราง และอำเภอวัดโบสถ์

การศึกษาเพื่อเสนอแนวทางการใช้ที่ดินชุมชนเมืองพิษณุโลก

แสดง: คมรณณะของดิน แผนที่: 3:5

สัญลักษณ์.		----- เขตประเทศ
■	สูง เหมาะสำหรับปลูกข้าว	----- เขตจังหวัด
■	ลงปานกลางเหมาะสำหรับปลูกข้าว	----- เขตอำเภอ
■	ลงปานกลางเหมาะสำหรับปลูกข้าว,พืชไร่	----- เขตตำบล
■	ปานกลาง เหมาะสำหรับปลูกพืชไร่,ไม่ยืนต้น	●
■	ต่ำ เหมาะสำหรับปลูกพืชไร่,ไม่ยืนต้น	○
■	ต่ำไม่เหมาะสำหรับการเกษตร	○
○		จังหวัด
○		อำเภอ
○		กิ่งอำเภอ

ที่มา: กรมพัฒนาที่ดิน

เมื่อพิจารณาสมรรถนะดินสำหรับการ เกษตรกรรม จะพบว่าพืชมูลโลกมีพื้นที่สองสมรรถนะ-
ดินที่เหมาะสมสำหรับการ เกษตรกรรมถึง 5,089,066 ไร่ หรือ 8,142.51 ก.ม.² คิดเป็น
93.93% ของพื้นที่จังหวัด โดยมีพื้นที่เหมาะสมในการปลูกข้าว 2,009,393 ไร่ (3,215.03 ก.ม.²)
อยู่ใน เขตที่ราบลุ่มแม่น้ำ ส่วนพื้นที่เหมาะสมในการปลูกพืชไร่ 3,079,673 ไร่ (4,927.48 ก.ม.²)
อยู่ใน เขตที่ราบหุบ เขาทางทิศตะวันออกของจังหวัด

ข. แหล่งน้ำ

แหล่งน้ำที่สำคัญในอนุภาคการศึกษาคือแม่น้ำ ส่วนใหญ่มีต้นกำเนิดมาจากภาคเหนือตอนบน
ได้แก่ แม่น้ำปิงไหลผ่านจังหวัดกำแพงเพชรและนครสวรรค์ แม่น้ำยมไหลผ่านจังหวัดสุโขทัย
พิษณุโลก พิษณุโลก และนครสวรรค์ แม่น้ำน่านไหลผ่านจังหวัดอุตรดิตถ์ พิษณุโลก พิษณุโลก และมารวม
กับแม่น้ำยาที่อำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์ เรียกว่าแม่น้ำน่าน ก่อนที่จะมารวมกับแม่น้ำปิงที่
ตำบลปากน้ำโพ อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ เรียกว่าแม่น้ำเจ้าพระยา ซึ่งเป็นแม่น้ำสำคัญ
ของที่ราบภาคกลาง ส่วนทางทิศตะวันออก มีแม่น้ำป่าสักไหลผ่าน ก่อให้เกิดที่ราบระหว่างภูเขา
ส่วนใหญ่อยู่ในจังหวัด เพชรบูรณ์ นอกจากนี้ยังมีบึงพรุเพ็ดซึ่งเป็นแหล่งน้ำธรรมชาติขนาดใหญ่
อยู่ในจังหวัดนครสวรรค์

สำหรับแหล่งน้ำธรรมชาติที่สำคัญของจังหวัดพิษณุโลก ได้แก่ แม่น้ำยม แม่น้ำน่าน
แม่น้ำแควน้อย และแม่น้ำวังทอง (แม่น้ำเจ๊ก) ซึ่งมีความยาวทั้งสิ้นประมาณ 650 กิโลเมตร
นอกจากนี้ยังมีหนอง บึง และคลองสายสำคัญ ๆ อีก 332 แห่ง รวมเนื้อที่ประมาณ 33,600 ไร่
(สำนักงานพาณิชย์จังหวัด กระทรวงพาณิชย์ 2526: 8)

แม่น้ำยม ไหลผ่าน เข้าเขตที่ราบด้านตะวันตกของจังหวัดพิษณุโลกทางตอนเหนือของ
อำเภอบางระกำ และไหลออกจาก เขตจังหวัดพิษณุโลกทางตะวันออกเฉียงใต้ของอำเภอบางระกำ
แล้วไหล เข้าเขตจังหวัดพิจิตรต่อไป แม่น้ำยมช่วงที่ไหลผ่านจังหวัดพิษณุโลกนี้จะมีลักษณะคดเคี้ยว
และมีคลองหลายสายไหลลงสู่แม่น้ำยมทั้งฝั่งตะวันตกและตะวันออก เช่น คลองวังแร่ คลองบางแก้ว
คลองอุ ลาลา ทางฝั่งตะวันออก และคลองกรุงกรัก คลองพระราย คลองแม่น้ำสะติง ลาลา
ทางฝั่งตะวันตก วัดความยาวของแม่น้ำที่ไหลผ่านจังหวัดพิษณุโลกประมาณ 50 กิโลเมตร

แม่น้ำน่าน ไหลผ่านเข้าเขตจังหวัดพิษณุโลกทางตอนเหนือของอำเภอพรหมพิราม ผ่านกลางเขตที่ราบลุ่มของจังหวัดพิษณุโลกในแนวเหนือใต้ และมีแม่น้ำ ลำคลอง ต่าง ๆ หลายสายที่ไหลลงสู่แม่น้ำน่าน แม่น้ำที่ไหลลงฝั่งตะวันออกของแม่น้ำน่านมี 2 สาย คือ แม่น้ำแควน้อย และแม่น้ำวังทอง ส่วนคลองที่ไหลลงสู่แม่น้ำน่านก็มีหลายสาย เช่น คลองบางกระทุ่ม คลองแม่ระกา คลองแม่เหียบ ฯลฯ ซึ่งอยู่ทางฝั่งตะวันออก ส่วนทางฝั่งตะวันตกเป็นคลองสั้น ๆ นอกจากนั้น แม่น้ำยังไหลผ่านอำเภอเมืองและเขตเทศบาลเมืองพิษณุโลก จนกระทั่งสุดเขต จังหวัดพิษณุโลกทางใต้ของอำเภอบางกระทุ่ม วัดความยาวของแม่น้ำน่านที่ไหลผ่านจังหวัดพิษณุโลก ประมาณ 127.5 กิโลเมตร

แม่น้ำแควน้อย มีต้นกำเนิดจากภูเขาสูงทางตะวันออกเฉียงเหนือของจังหวัดพิษณุโลก ผ่านที่ราบหุบเขาแควน้อย ซึ่งเป็นหุบเขาแคบ ๆ ทางตอนเหนือของอำเภอนครไทย ผ่านอำเภอชาติตระการ เข้าเขตที่ราบลุ่มแม่น้ำน่าน ผ่านอำเภอวัดโบสถ์ อำเภอพรหมพิราม และอำเภอเมืองพิษณุโลก บรรจบกับแม่น้ำน่านในบริเวณบ้านแสงดาว วัดเกาะในเขตอำเภอเมืองพิษณุโลก รวมความยาวแม่น้ำแควน้อยประมาณ 185 กิโลเมตร.

แม่น้ำวังทอง มีต้นกำเนิดจากภูเขาทางตะวันออกเฉียงใต้ของจังหวัดพิษณุโลก เขตอำเภอวังทอง ไหลไปทางตะวันตกเฉียงใต้ตามแนวทางใต้ของถนนพิษณุโลก-หล่มสัก ช่วงนี้ชื่อแม่น้ำยังคงเรียกว่าแม่น้ำเป็ก จึงถึงที่ตั้งอำเภอวังทองจึงเรียกแม่น้ำวังทอง แล้วเข้าสู่ อำเภอเมืองพิษณุโลก ผ่านเขตที่ราบลุ่มแม่น้ำน่านฝั่งตะวันออก ลำน้ำจะคดเคี้ยว แยกสาขา ออกเป็นคลองต่าง ๆ มากมาย ลักษณะของลำน้ำในช่วงนี้ไม่มีลักษณะเป็นแม่น้ำ แต่กลายเป็นคลอง เรียกว่าคลองวังทอง ผ่านเข้าเขตอำเภอบางกระทุ่ม เข้าไปในเขตอำเภอเมืองพิจิตร และบรรจบกับแม่น้ำน่านฝั่งตะวันออกในบริเวณบ้านท่าหอ รวมความยาวของแม่น้ำวังทองประมาณ 135 กิโลเมตร

ค. การชลประทาน

จากเนื้อที่โครงการชลประทานที่สร้างเสร็จแล้วถึงมีงบประมาณ 2526 ในอนุภาคศึกษา รวมทั้งสิ้น 2,711,670 ไร่ (ดูตารางที่ 3.2) นครสวรรค์มีเนื้อที่ชลประทานมากที่สุด คือ

777,800 ไร่ ส่วนพืชปลูกมีเนื้อที่ชลประทาน 484,340 ไร่ อยู่ในอันดับ 3 (17.86%) ของอนุภาคศึกษา โดยมีพื้นที่ในเขตชลประทานประมาณร้อยละ 19.26 ของพื้นที่เกษตรกรรม เป็นอันดับ 3 ของอนุภาคศึกษา

สำหรับการชลประทานในเขตจังหวัดพิจิตร (ดูตารางที่ 3.3) พบว่าพื้นที่โครงการชลประทานส่วนใหญ่อยู่ในลุ่มน้ำท่วม โดยมีพื้นที่ชลประทานรวมทั้งสิ้น 484,340 ไร่ คิดเป็น 7.99% ของพื้นที่จังหวัด หรือ 19.26% ของพื้นที่เกษตรกรรมในเขตอำเภอพรหมพิราม อำเภอเมืองพิจิตร อำเภอวัดโบสถ์ อำเภอบางระกำ และอำเภอบางกระทุ่ม โดยเฉพาะโครงการพิจิตรโลก ที่มีเขื่อนนครสวรรค์ ซึ่งเป็นเขื่อนเพื่อการชลประทานซึ่งปิดกั้นลำน้ำน่านในจังหวัดพิจิตร มีพื้นที่โครงการทั้งหมด 287,000 ไร่ ในเขตจังหวัดพิจิตร พิจิตร และนครสวรรค์ ซึ่งจะช่วยให้เกษตรกรสามารถทำการเกษตรได้ตลอดทั้งปี นอกจากนั้นยังช่วยลดปัญหาน้ำท่วมในฤดูฝนในเขตอำเภอบางระกำ อำเภอกระทุ่มแบน และอำเภอเมือง ซึ่งเป็นปัญหาเนื่องมาจากสภาพภูมิประเทศที่มีที่ลุ่ม หนอง บึง มากมาย

ง. ป่าไม้

จากการสำรวจของกรมป่าไม้ โดยการสำรวจด้วยดาวเทียม พ.ศ. 2525

(ดูตารางที่ 3.4) พบว่า ป่าไม้ในอนุภาคศึกษามีพื้นที่ 20,039 ก.ม.² คิดเป็น 29.74% ของพื้นที่อนุภาคศึกษา โดยเพชรบูรณ์มีพื้นที่ป่าไม้มากที่สุด (3,763 ก.ม.²) รองลงมาคือ อุตรดิตถ์ (3,497 ก.ม.²) สำหรับพิจิตรโลกนั้นอยู่ในอันดับ 3 (3,157 ก.ม.²)

เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบพื้นที่ป่าไม้ ในปี พ.ศ. 2519-2525 ทุกจังหวัดมีพื้นที่ป่าไม้ลดลง รวม 4,323 ก.ม.² อุตรดิตถ์ลดลงมากที่สุด (1,041 ก.ม.²) อันดับรองลงมาคือ พิจิตรโลก (868 ก.ม.²) อันเกิดเนื่องจากการบุกรุกทำลายป่า เพื่อเปิดพื้นที่ใหม่ในการเกษตรกรรม และทำการเกษตรอย่างผิดวิธีขาดการอนุรักษ์ดิน เป็นการทำลายป่าและความอุดมสมบูรณ์ของดิน โดยเฉพาะในเขตที่สูงและภูเขา

พื้นที่ป่าไม้ของจังหวัดพิจิตรโลก ส่วนใหญ่อยู่ทางทิศตะวันออกของจังหวัด ซึ่งเป็นบริเวณเขตที่สูงและภูเขา โดยมีพื้นที่รวม 1,973,125 ไร่ หรือ 3,157 ก.ม.² คิดเป็น 32.54%

ของพื้นที่จังหวัด พื้นที่ป่าส่วนใหญ่อยู่ในเขตอำเภอวัดโบสถ์ อำเภอชาติตระการ อำเภอนครไทย อำเภอวังทอง และอำเภอเนินมะปราง สภาพโดยทั่วไปของป่าไม้ในจังหวัดพิษณุโลกถูกบุกรุก และทำลายเป็นจำนวนมาก เพื่อทำการเกษตรกรรม โดยเฉพาะพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติในจังหวัดพิษณุโลกมีอยู่ 10 แห่ง พื้นที่ป่าไม้ตามประกาศกฎกระทรวง รวม 2,622,329 ไร่ หรือ 4,195.73 ก.ม.² แต่ยังคงเหลือสภาพที่เป็นป่าเพียง 1,489,872.75 ไร่ หรือ 2,383.80 ก.ม.² การบุกรุกป่าสงวนและตัดไม้ทำลายป่าในจังหวัดพิษณุโลกมีถึงร้อยละ 43.19

6. การใช้ที่ดิน

การใช้ที่ดินในอนุภาคศึกษามี พ.ศ. 2525 (ตารางที่ 3.5) มีการใช้ที่ดินเพื่อการเกษตร ร้อยละ 49.21 ป่าไม้ร้อยละ 29.73 จังหวัดพิษณุโลกมีพื้นที่เกษตรร้อยละ 16.96 (อันดับ 3) ของพื้นที่เกษตรในอนุภาค หรือคิดเป็นร้อยละ 51.99 ของพื้นที่จังหวัด และมีพื้นที่ป่าไม้ร้อยละ 15.73 (อันดับ 3) ของพื้นที่ป่าไม้ในอนุภาค หรือคิดเป็นร้อยละ 29.13 ของพื้นที่จังหวัด

จากแผนที่ 3.6 พบว่ามีการใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรมากที่สุด (37.20%) ของพื้นที่จังหวัด โดยใช้ปลูกพืชไร่ร้อยละ 25.29 ส่วนใหญ่อยู่บริเวณพื้นที่สูงตอนกลางของจังหวัด และบริเวณที่ราบหุบเขา ในเขตอำเภอนครไทย อำเภอวังทอง อำเภอชาติตระการ อำเภอวัดโบสถ์ และอำเภอเนินมะปราง ทำนาข้าวร้อยละ 23.79 ตามบริเวณที่ราบลุ่มน้ำในเขตอำเภอบางระกำ อำเภอพรหมพิราม อำเภอเมือง และอำเภอบางกระทุ่ม ส่วนการทำสวนผลไม้ ส่วนใหญ่อยู่ในเขตบริเวณใกล้เมืองและชุมชน

7. การคมนาคมขนส่ง

การคมนาคมขนส่งในอนุภาคศึกษาสามารถทำการติดต่อได้หลาย เส้นทาง ทั้งทางรถยนต์ ทางรถไฟ ทางน้ำ และทางอากาศ โดยมีเส้นทางหลักที่สำคัญดังนี้

ก. ทางรถยนต์

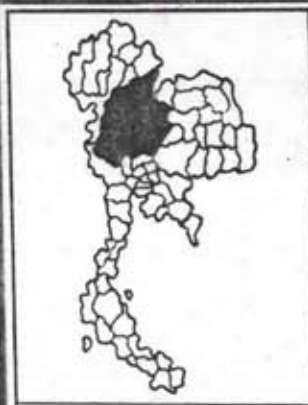
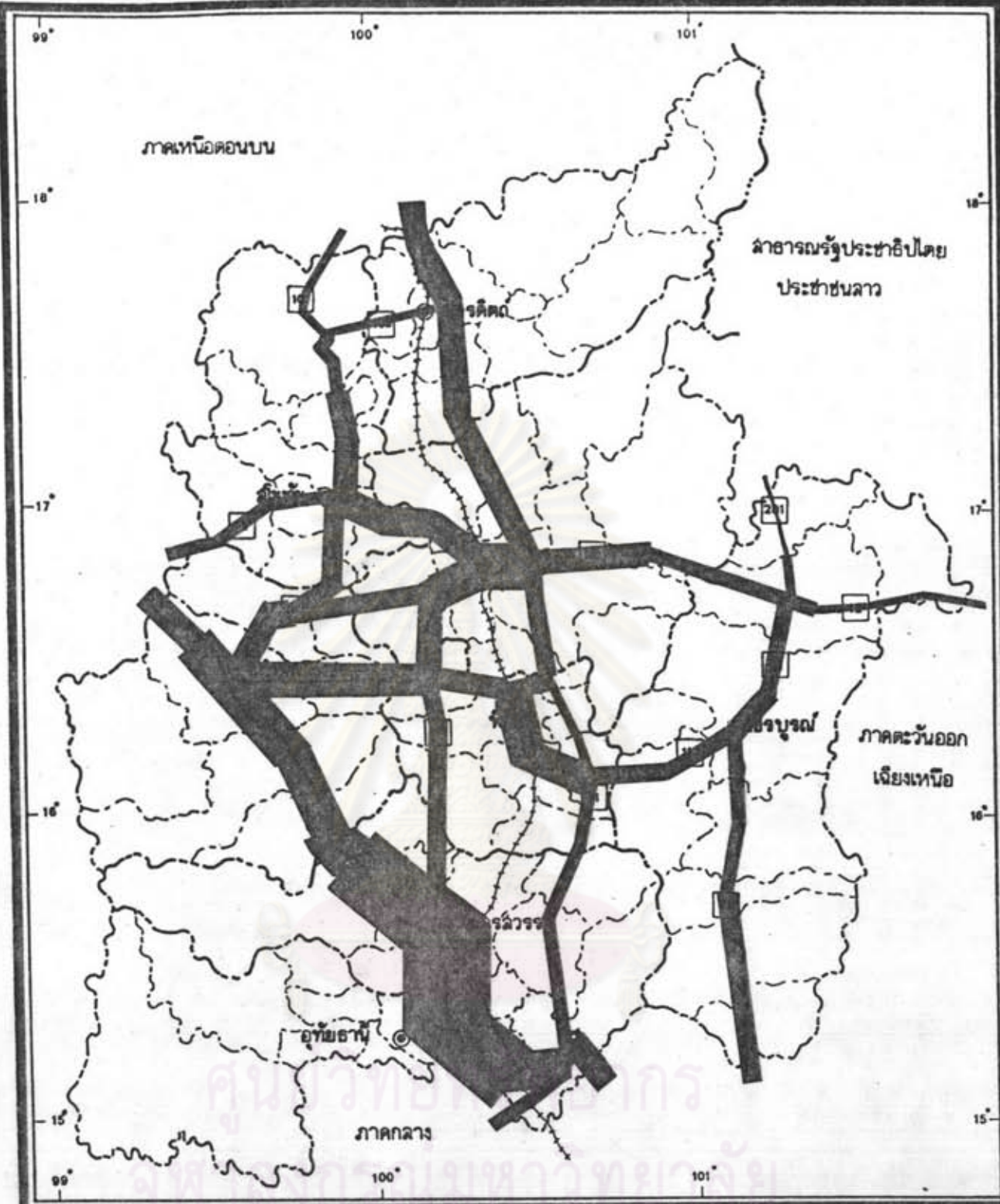
เส้นทางคมนาคมทางรถยนต์มีถนน เชื่อมต่อทุกจังหวัดในอนุภาคศึกษาและยังติดต่อกับจังหวัดต่าง ๆ ในภาคกลาง ภาคเหนือตอนบน และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยมีเส้นทาง

หลวงแผ่นดินที่สำคัญคือ ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1, 12, 117, 11 ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1 เชื่อมโยงภาคกลางและภาคเหนือตอนบน ผ่านจังหวัดนครสวรรค์และกำแพงเพชร เส้นทางสาย 12 เชื่อมโยงภาคเหนือตอนบนและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผ่านจังหวัดสุโขทัย พิษณุโลก และเพชรบูรณ์ ส่วนเส้นทางสาย 117 เชื่อมระหว่างจังหวัดนครสวรรค์กับพิษณุโลก ผ่านพิจิตร โดยไม่ต้องเดินทางอ้อมกำแพงเพชร และทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 11 อำนวยความสะดวกในการขนส่งทางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำน่านกับภาคกลาง ผ่านจังหวัดนครสวรรค์ พิจิตร พิษณุโลก และอุตรดิตถ์ ต่อไปยังภาคเหนือตอนบน ขณะนี้อยู่ในระหว่างดำเนินการก่อสร้าง เปิดให้มีการจราจรแล้วบางส่วน หากแล้วเสร็จตามโครงการจะอำนวยความสะดวกประโยชน์ในด้านเศรษฐกิจและการบริการขนส่งให้กับจังหวัดพิษณุโลกอย่างมาก

จากสถิติปริมาณการจราจรทางบกปี 2526 ของกรมทางหลวง บริเวณที่มีปริมาณรถทุกประเภทสูงที่สุดของอนุภาคศึกษา คือ ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1 ในช่วงระหว่างจังหวัดนครสวรรค์กับกำแพงเพชร บริเวณนี้เป็นจุดที่เชื่อมระหว่างภาคเหนือและภาคกลาง บริเวณที่มีการจราจรรองลงมาคือ ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 12 ในช่วงระหว่างจังหวัดสุโขทัยกับพิษณุโลก โดยเฉพาะบริเวณมุ่งสู่จังหวัดพิษณุโลกมีจำนวนถึง 3,538 คันต่อวัน และทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 11 ช่วงระหว่างจังหวัดพิษณุโลกกับอุตรดิตถ์ สู่ภาคเหนือตอนบน มีจำนวนถึง 2,116 คันต่อวัน บริเวณจังหวัดพิษณุโลก เป็นจุดเชื่อมการขนส่งทางบกของภาคเหนือ-ภาคกลาง และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (ดูแผนที่ 3.7 ประกอบ)

การเดินทางจากกรุงเทพมหานครมุ่งสู่พิษณุโลก โดยใช้ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1 ถึงนครสวรรค์แล้วแยกไป ตามทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 117 เข้าสู่พิษณุโลก ซึ่งมีระยะทางทางรถยนต์ประมาณ 377 กิโลเมตร หรือใช้บริการรถร่วมในสังกัดของบริษัทขนส่งจำกัด ซึ่งมีทั้งรถปรับอากาศและรถธรรมดา ให้บริการการขนส่งวันละ 11 เที่ยว (ไป-กลับ)

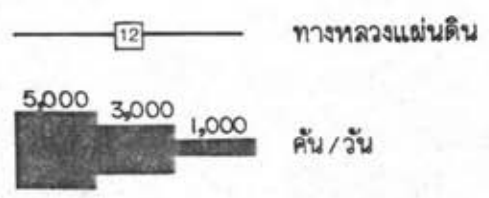
จากปริมาณการจราจรทางบกภายในจังหวัดพิษณุโลก (ดูแผนที่ 3.8) ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 12 มีปริมาณการจราจรมากที่สุด โดยผ่านพื้นที่อำเภอพรหมพิราม อำเภอเมือง อำเภอรังทอง และอำเภอนครไทย รองลงมาคือ ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 11 ผ่านพื้นที่

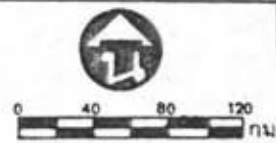
การศึกษาเพื่อเสนอแนวทางการใช้ที่ดินชุมชนเมืองพิษณุโลก

แหล่ง: ปริมาณการจราจรทางบก(รถทุกชนิด) พ.ศ. 2526 แผนที่: 3.7

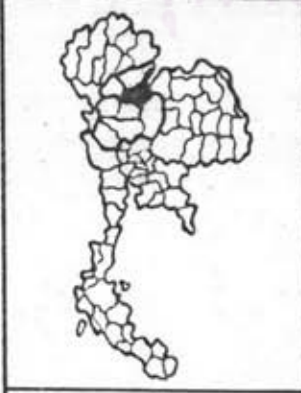
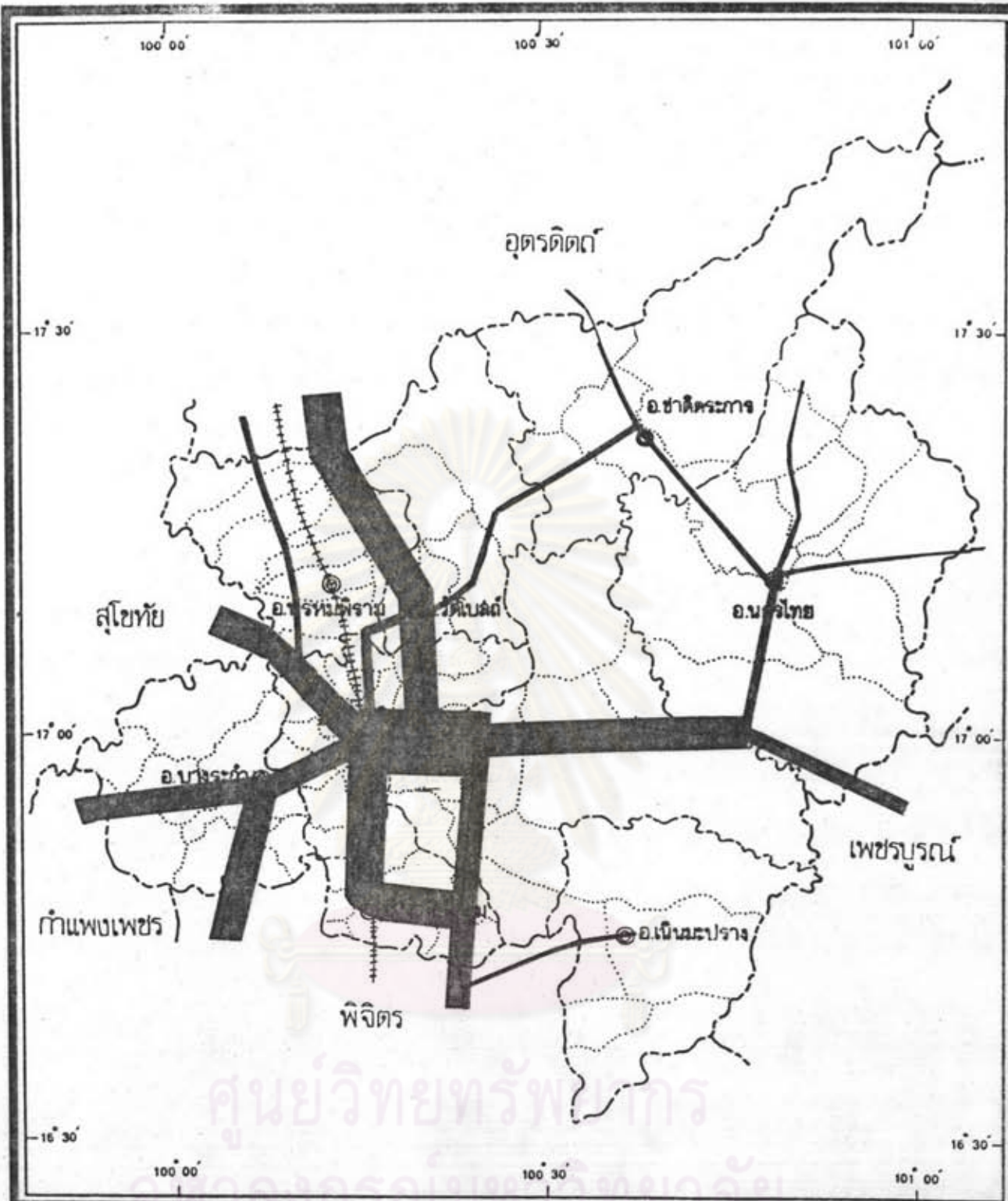
สัญลักษณ์.

- เขตประเทศ
- เขตจังหวัด
- เขตอำเภอ
- เขตตำบล
- ◎ จังหวัด
- ⊙ อำเภอ
- กิ่งอำเภอ

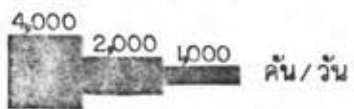
ที่มา: กรมทางหลวง

การศึกษาเพื่อเสนอแนวทางการใช้ที่ดินชุมชนเมืองพิษณุโลก

แหล่ง : ปริมาณการจราจรทางบก (รถทุกชนิด) พ.ศ. 2526 แผนที่ : 3.8

สัญลักษณ์.

- เขตประเทศ
- เขตจังหวัด
- เขตอำเภอ
- เขตตำบล
- จังหวัด
- อำเภอ
- กิ่งอำเภอ

ที่มา: กรมทางหลวง

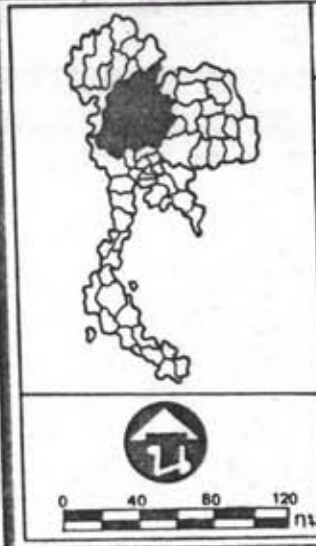
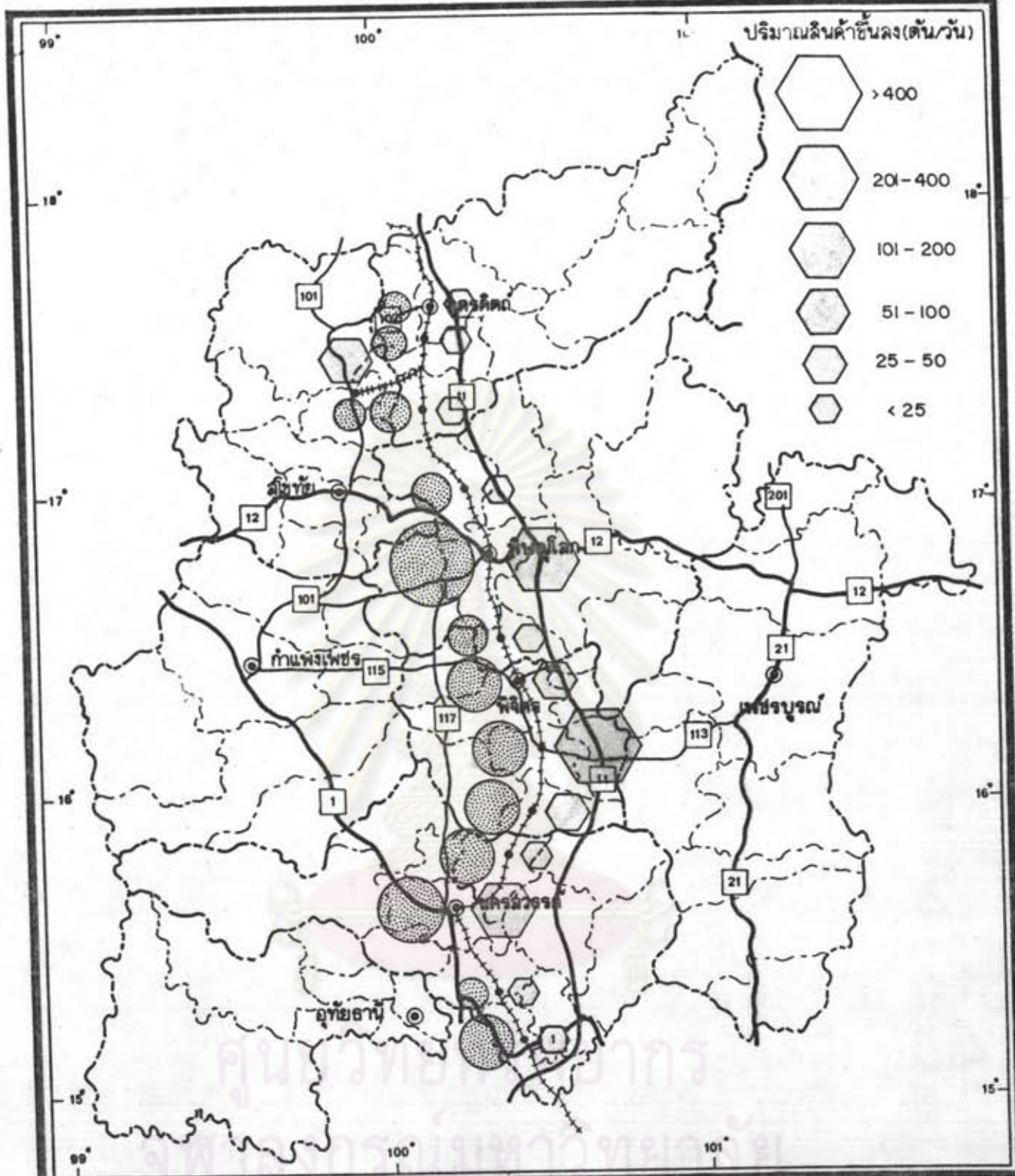
อำเภอบางกระทุ่ม อำเภอเมือง และอำเภอวัดโบสถ์ เส้นทางที่สำคัญอีกเส้นทางก็คือ ทางหลวงหมายเลข 117 ซึ่งสามารถแยกสู่อำเภอบางระกำ เมื่อพิจารณาจากเส้นทางคมนาคมทางรถยนต์ และปริมาณการจราจร จะพบว่าชุมชนเมืองพิษณุโลกเป็นจุดรวมของเส้นทางคมนาคมทางรถยนต์

สำหรับเส้นทางคมนาคมทางรถยนต์ติดต่อภายในจังหวัดระหว่างชุมชนเมืองพิษณุโลกกับอำเภอต่าง ๆ มีดังนี้

- พิษณุโลก - บางระกำ ระยะทาง 18 ก.ม. เป็นถนนลาดยางตลอดสาย
 - พิษณุโลก - วัดโบสถ์ ระยะทาง 28 ก.ม. เป็นถนนลาดยางตลอดสาย
 - พิษณุโลก - วังทอง ระยะทาง 17 ก.ม. เป็นถนนลาดยางตลอดสาย
 - พิษณุโลก - บางกระทุ่ม ระยะทาง 41 ก.ม. เป็นถนนลาดยางตลอดสาย
 - พิษณุโลก - พรหมพิราม ระยะทาง 40 ก.ม. เป็นถนนลาดยางตลอดสาย
 - พิษณุโลก -ชาติตระการ ระยะทาง 134 ก.ม. เป็นถนนลาดยางตลอดสาย
 - พิษณุโลก - นครไทย ระยะทาง 99 ก.ม. เป็นถนนลาดยางตลอดสาย
 - พิษณุโลก - เนินมะปราง ระยะทาง 75 ก.ม. แยกจากถนนพิษณุโลก - เขาทราบ
- ประมาณ 32 เป็นถนนลูกรังประมาณ 28 ก.ม.

ข. ทางรถไฟ

เป็นเส้นทางคมนาคมที่สำคัญมากในอนุภาคศึกษามาตั้งแต่อดีต ในขณะที่เส้นทางรถยนต์ ยังไม่ได้รับการปรับปรุงให้อยู่ในสภาพดี เช่นปัจจุบัน เมื่อพิจารณาจำนวนเที่ยวการวิ่งของรถไฟต่อวัน จะมีการหยุดมากตามสถานีที่อยู่ต้นทางและค่อย ๆ ลดลงไปตามระยะทาง สถานีที่มีการหยุดของขบวนรถไฟมากที่สุด คือ นครสวรรค์ และตะพานหิน 44 ขบวน (ไป-กลับ) รองลงมาคือ พิษณุโลก 32 ขบวน (ไป-กลับ) ถ้าพิจารณาปริมาณการโดยสารและการขนส่งสินค้า (แผนที่ 3.9 และแผนภูมิ 3.2) ของสถานีสำคัญในอนุภาคศึกษา จะเห็นว่าพิษณุโลกมีปริมาณผู้โดยสารมากที่สุด เฉลี่ย 4,527 คนต่อวัน รองลงมาคือ นครสวรรค์ (2,075 คน:วัน) และตะพานหิน (1,762 คน:วัน) สำหรับปริมาณขนส่งสินค้าโดยรวมแล้ว ตะพานหินมีปริมาณการ

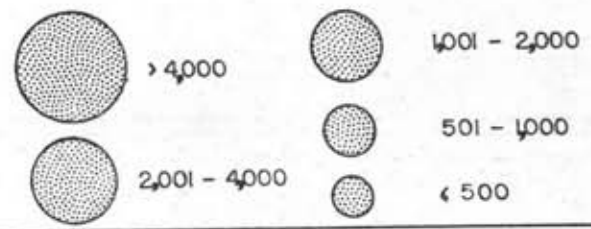

การศึกษาเพื่อเสนอแนวทางการใช้ที่ดินชุมชนเมืองพิษณุโลก

แสดง: ปริมาณการขนส่งทางรถไฟ พ.ศ. 2526

แผนที่: 3.9

สัญลักษณ์: ปริมาณผู้โดยสาร (คน/วัน)

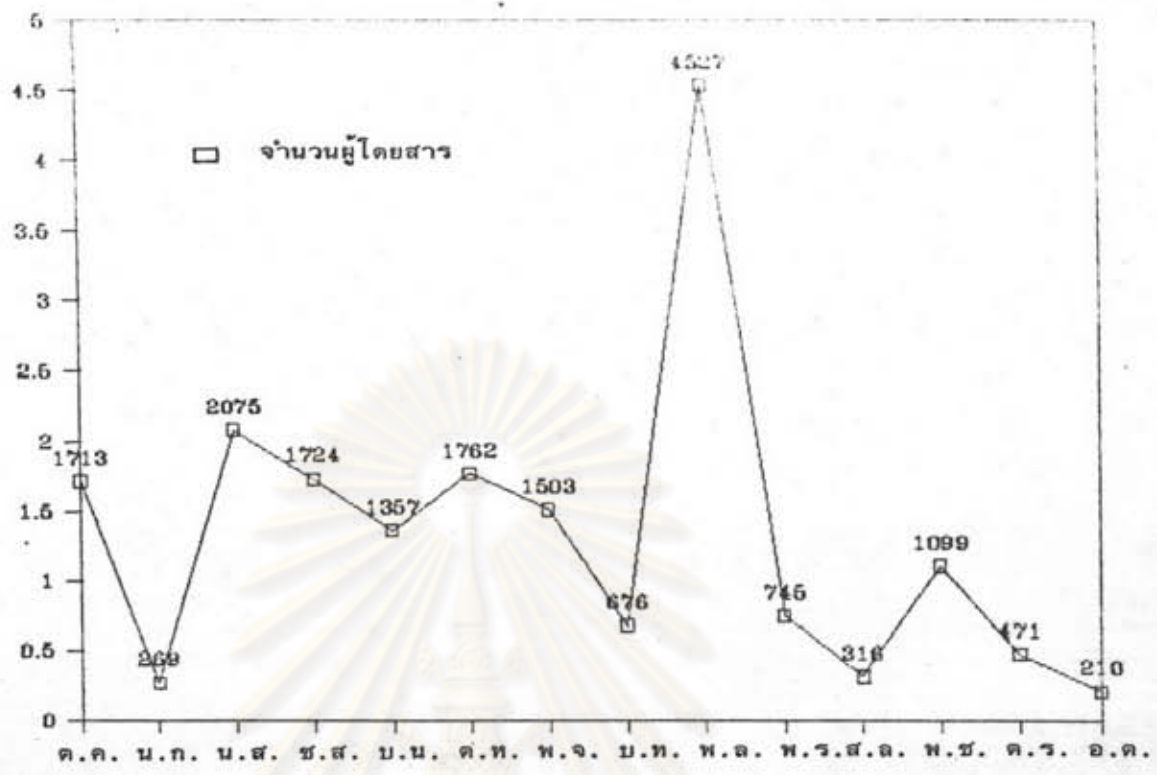

- เขตประเทศ
- เขตจังหวัด
- เขตอำเภอ
- เขตตำบล
- ◎ จังหวัด
- ⊙ อำเภอ
- กิ่งอำเภอ

ที่มา: ฝ่ายการพาณิชย์ การรถไฟแห่งประเทศไทย

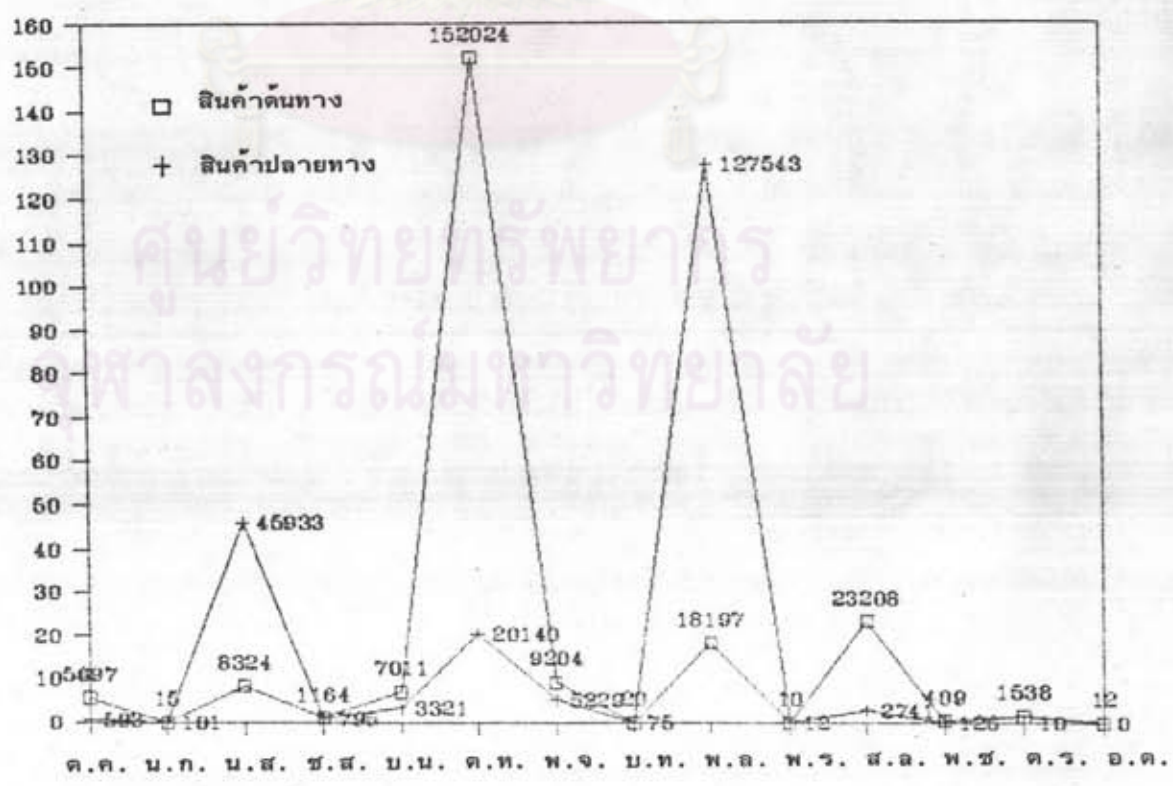
จำนวนผู้โดยสารตามเส้นทางรถไฟ

(พันคน)

ปริมาณสินค้าขึ้น-ลงตามเส้นทางรถไฟ

(พันตัน)

แผนภูมิ 3.2 ปริมาณการโดยสารและการขนส่งสินค้าทางรถไฟ ปีงบประมาณ 2526

ที่มา : ตารางที่ 3.6

ขนส่งสินค้ามากที่สุด เฉลี่ย 472 ตันต่อวัน อันดับสองคือ พืชผลโลก 399 ตันต่อวัน ปริมาณสินค้า
 ต้นทางนี้ขึ้นมากที่สุดคือ ตะพานหิน 152,024 ตันต่อปี รองลงมาคือสวารคโลก 23,208 ตันต่อปี
 และพืชผลโลก 18,197 ตันต่อปี สินค้าต้นทางส่วนใหญ่เป็นผลผลิตทางการเกษตรและแร่ธาตุ
 สถานที่ที่มีสินค้าต้นทางขึ้นมากจึง เป็นสถานที่ตั้งอยู่ใน เขต เกษตรกรรมและแหล่งแร่ ส่วนสินค้า
 ปลายทางส่วนใหญ่เป็นสินค้าสำเร็จรูป เช่น ผลิตภัณฑ์น้ำมัน โดยมีพืชผลโลกมากที่สุด 127,543
 ตันต่อปี รองลงมาคือนครสวารค์ 45,933 ตันต่อปี

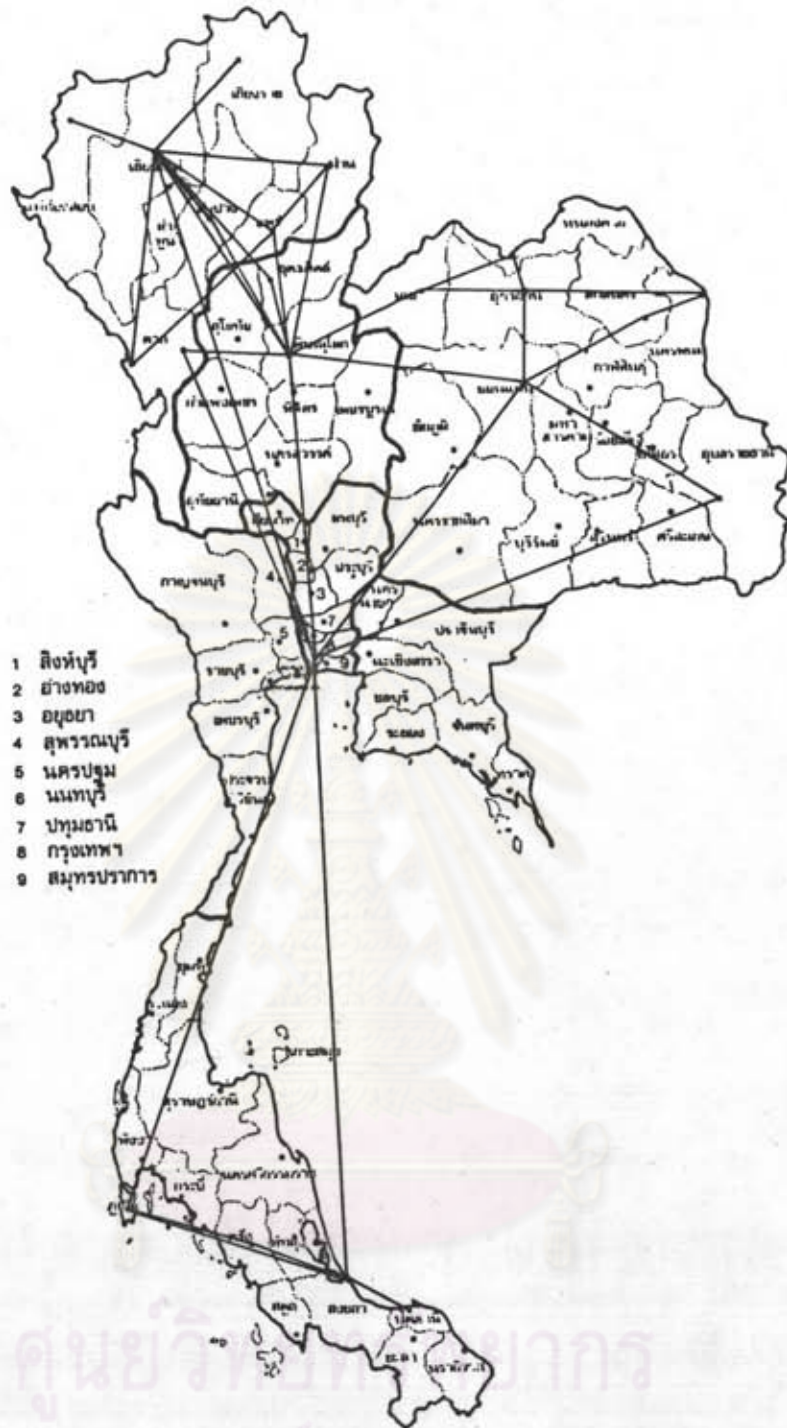
ค. ทางน้ำ

การคมนาคมขนส่งทางน้ำที่สำคัญในบริเวณอนุภาคศึกษา คือ แม่น้ำปิง แม่น้ำยม
 แม่น้ำน่าน และแม่น้ำป่าสัก ซึ่งเคยมีความสำคัญในอดีต โดยเฉพาะเมื่อภายหลังที่มีการสร้าง
 ทางรถไฟและทางหลวงแผ่นดินในสมัยต่อมา ทำให้บทบาทและความสำคัญในการขนส่งทางน้ำลดลง
 อุปสรรคที่สำคัญ คือ ความสะดวกรวดเร็วและปริมาณน้ำของแม่น้ำไม่สม่ำเสมอตลอดปี การคมนาคม
 ขนส่งทางน้ำจึงใช้ติดต่อบริเวณใกล้เคียง และใช้ได้เฉพาะหน้าน้ำเท่านั้น ในฤดูแล้งน้ำจะแห้ง
 คับเขินไม่สะดวกในการสัญจรไปมา

เมื่อเปรียบเทียบปริมาณการขนส่งสินค้าทางน้ำสู่กรุงเทพฯ พ.ศ. 2523 และ 2526
 (ตารางที่ 3.7) ซึ่งสามารถใช้เป็นเส้นทางคมนาคมขนส่งทางน้ำได้ตั้งแต่ที่จัดรถมาตามแม่น้ำ
 น่านสู่กรุงเทพฯ มีปริมาณลดลง ปี พ.ศ. 2526 ตะพานหินมีปริมาณสินค้ามากที่สุด 291,924 ตัน
 (53.25%) รองลงมาคือ พืชผลโลก 144,373 ตัน (26.33%) สินค้าส่วนใหญ่เป็นผลผลิตทาง
 เกษตรกรรม ได้แก่ ข้าวเปลือก และข้าวโพด

ง. ทางอากาศ

การคมนาคมขนส่งทางอากาศเป็นการขนส่งระหว่างภาคที่สำคัญ ทำให้การเดินทาง
 ระหว่างภาคเป็นไปด้วยความรวดเร็ว ในอนุภาคศึกษามีสนามบินอยู่ 5 แห่ง ได้แก่
 สนามบินอุดรดิตถ์ พืชผลโลก หอมสัก นครสวารค์ และดาคลี แต่มีสนามบินที่ใช้ในกิจการบินพาณิชย์
 ของบริษัทเดินอากาศไทยเพียงแห่งเดียว และมีความสำคัญที่สุดในอนุภาคศึกษาคือ สนามบินพืชผลโลก
 โดยมีเครื่องบินโดยสารแบบโบอิง 737 ความจุ 115 ที่นั่ง และเครื่องบินแบบแอฟไร่ ความจุ

- 1 สิงห์บุรี
- 2 ย่างทอง
- 3 อโยธยา
- 4 สุพรรณบุรี
- 5 นครปฐม
- 6 นนทบุรี
- 7 ปทุมธานี
- 8 กรุงเทพฯ
- 9 สมุทรปราการ

0 50 100 200 กม.

การศึกษาเพื่อเสนอแนวทางการใช้ที่ดินชุมชนเมืองพิษณุโลก

แนวดง. ลายการบินภายในประเทศ

แผ่นที่. 3.10

สัญลักษณ์.

————— ลายการบิน

- เขตประเทศ
- เขตจังหวัด
- เขตอำเภอ
- เขตตำบล
- จังหวัด
- อำเภอ
- กิ่งอำเภอ

ที่มา. บริษัทเดินอากาศไทยจำกัด

42 ที่นั่ง และองศนามบินพิษณุโลกทุกวันอันเนื่องมาจากสนามบินพิษณุโลกเป็นชุมทางของเส้นทางการบินระหว่างกรุงเทพฯ กับภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ในแผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ห้า พ.ศ.2521-2529 รัฐบาลมีนโยบายที่จะขยายและปรับปรุงขีดความสามารถของสนามบินพิษณุโลกให้รองรับการขึ้นลงของเครื่องบินโดยสารขนาดใหญ่และปริมาณการจราจรทางอากาศที่ขยายตัวมากขึ้นในอนาคต

8. การท่องเที่ยว

ก. แหล่งท่องเที่ยว

แหล่งท่องเที่ยวในอนุภาคศึกษามีประมาณ 61 แห่ง โดยจัดประเภทของแหล่งท่องเที่ยวออกเป็น 3 ประเภท ตามลักษณะของแหล่งท่องเที่ยวคือ

1. ประเภทธรรมชาติ (Natural Attraction) ได้แก่ แหล่งท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ เช่น ภูเขา น้ำตก หรืออาจมีการเสริมแต่งบ้าง เช่น เขื่อน สวนรุกขชาติ หรือวนอุทยาน
2. ประเภทศิลปวัฒนธรรม (Cultural Attraction) ได้แก่ แหล่งท่องเที่ยวที่มีลักษณะทางด้านวัฒนธรรม ความเป็นอยู่หรือสถานประกอบพิธีทางศาสนา เช่น วัด
3. ประเภทประวัติศาสตร์ (Historic Attraction) ได้แก่ แหล่งท่องเที่ยวที่มีคุณค่าและเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ เช่น เมืองเก่า วัดโบราณ (โบสถ์ พระปรางค์)

ตามลักษณะเกณฑ์การแบ่งประเภทแหล่งท่องเที่ยวข้างต้น (ดูตารางที่ 3.3 ประกอบ) อนุภาคศึกษามีแหล่งท่องเที่ยวรวมทั้งสิ้น 61 แห่ง เป็นแหล่งท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ 26 แห่ง ประเภทศิลปวัฒนธรรม 27 แห่ง และเป็นประเภทประวัติศาสตร์ 8 แห่ง กำแพงเพชร มีแหล่งท่องเที่ยวมากที่สุด (16.39%) รองลงมาได้แก่ พิษณุโลก เพชรบูรณ์ อุตรดิตถ์ และอุทัยธานี มีแหล่งท่องเที่ยวเท่ากัน (14.75%)

สำหรับพิษณุโลก มีแหล่งท่องเที่ยว 9 แห่ง (14.75%) แหล่งท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นประเภทธรรมชาติ อันเนื่องมาจากลักษณะภูมิประเทศที่เป็นภูเขาและที่สูง (แผนที่ 3.11)

โดยกระจายตัวอยู่ตามเส้นทางคมนาคมทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 12 (พิษณุโลก-หล่มสัก)
ส่วนประเภทประวัติศาสตร์และศิลปวัฒนธรรมก็คงสภาพเหลืออยู่น้อยมาก โดยแหล่งท่องเที่ยว
ในจังหวัดพิษณุโลกมีดังนี้

ประเภทธรรมชาติ ได้แก่

1. สวนรุกขชาติสฤโทยาน อยู่ตรงกิโลเมตรที่ 33 แยกขวามือไปประมาณ 500 เมตร ในบริเวณสวนรุกขชาติมีน้ำตก "วังนกแอ่น" ซึ่งเป็นน้ำตกสูงประมาณ 10 เมตร ลงมาตามลำธารมีก้อนหินใหญ่น้อย เรียงรายสวยงามมาก
2. น้ำตกแก่งซอง เป็นน้ำตกที่สามารถมองเห็นได้อย่างชัดเจน อยู่บริเวณ กิโลเมตรที่ 44
3. น้ำตกปอย อยู่ตรงกิโลเมตรที่ 61 แยกขวามือเข้าไปประมาณ 2 กิโลเมตร บริเวณก่อนถึงน้ำตกจัดเป็นลานกว้างปลูกไม้ประดับไม้ดอกหลายหลากชนิด น้ำตกปอยเป็นน้ำตกที่ใหญ่ที่สุดบนเส้นทางนี้
4. อุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง มีอาณาเขตอยู่ 2 จังหวัด คือ พิษณุโลกและ เพชรบูรณ์ เป็นป่าใหญ่ มีอาณาเขตกว้างขวาง ทางหลวงสายพิษณุโลก-หล่มสัก ผ่านเขต อุทยานแห่งชาติตั้งแต่หลักกิโลเมตรที่ 64.5 - 97 ในระหว่างสองข้างทางจะสังเกตเห็นความงามของป่าอันเขียวชอุ่ม เขาสูงและเส้นทางที่คดโค้งไปมาน่าดูยิ่งนัก รวมเนื้อที่ของ อุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวงถึง 1,253 ตารางกิโลเมตร
5. น้ำตกแก่งโสภา อยู่ตรงกิโลเมตรที่ 70 มีทางแยกตัดผ่าน ป่าไม้ศรีม เลยบริเวณที่ทำการอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวงเข้าไปประมาณ 2 กิโลเมตร จะถึงตัวน้ำตก ซึ่งได้ชื่อว่าเป็นน้ำตกที่สวยงามที่สุดในแถบนี้
6. อุทยานแห่งชาติชาติตระการ อยู่บริเวณเขาย่าปุก มีพื้นที่ 146,875 ไร่ เป็นต้นน้ำของลำน้ำแควน้อย ในเขตอำเภอชาติตระการ

ประเภทศิลปวัฒนธรรม ได้แก่

1. วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ อยู่ในเขตเทศบาลเมืองพิษณุโลก ชาวบ้านเรียกกันว่า "วัดใหญ่" เป็นวัดที่มีความสำคัญยิ่งของจังหวัด ปัจจุบันมีฐานะเป็นวัดเอก เป็นที่ประดิษฐาน

พระพุทธชินราชที่มีพุทธลักษณะงดงามที่สุดในเมืองไทย เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย วิหาร-
พระพุทธชินราชนี้มีประติมากรรมประดับมุกงดงามมาก

2. วัดวังทองวนาราม อยู่ในเขตสุขาภิบาลวังทอง อำเภอวังทอง เดิมชื่อว่า
วัดตลาดชุม แล้วเปลี่ยนชื่อตามอำเภอในภายหลัง พระอุโบสถมีลักษณะการเจาะผนังแทนหน้าต่าง
อันเป็นลักษณะการให้แสงของสถาปัตยกรรมแบบสุโขทัย

ประเภทประวัติศาสตร์ ได้แก่

1. วัดจุฬามณี อยู่ในเขตอำเภอเมือง ริมทางหลวงจังหวัด 1065 พิษณุโลก-
บางระกำ ห่างจากตัวเมืองพิษณุโลกประมาณ 5 กิโลเมตร เป็นวัดที่มีความสำคัญมาแต่อดีต
มีพระปรากฏศิลปะหล่อสร้างด้วยศิลาแลงมิได้ปูนสอ และเป็นที่ตั้งของ เมืองพิษณุโลก เดิม

นอกจากนี้พิษณุโลกยังมีวัดโบราณอีกหลายแห่ง ในเขตเทศบาล เมืองด้านตะวันออก
เช่น วัดอรุณฤๅก วัดเจดีย์ยอดทอง เป็นต้น

ข. ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว

จากการศึกษาทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวและการศึกษาของสถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สามารถสรุปบทบาทที่เด่นในแหล่งท่องเที่ยวระดับจังหวัดได้ว่า

- พิษณุโลก มีบทบาทเด่นทางด้านศิลปวัฒนธรรม โดยมีศูนย์กลางอยู่ที่
วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ (วัดใหญ่) และทางด้านธรรมชาติเป็นระดับรอง
- สุโขทัย มีบทบาทเด่นทางด้านประวัติศาสตร์ มีศูนย์กลางที่อุทยานประวัติศาสตร์
สุโขทัย และอุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย
- กำแพงเพชร มีบทบาทเด่นทางด้านประวัติศาสตร์ มีศูนย์กลางอยู่ที่ตัวเมืองเก่า
กำแพงเพชร และศิลปวัฒนธรรมในบทบาทรอง
- พิจิตร บทบาทเด่นทางด้านประวัติศาสตร์ โดยมีศูนย์กลางที่บริเวณเมืองเก่า
บทบาทรองได้แก่ ศิลปวัฒนธรรม
- เพชรบูรณ์ มีบทบาทเด่นทางด้านธรรมชาติ มีศูนย์กลางอยู่ที่เขาค้อ อุทยานวังหล้า
และอุทยานน้ำหนาว มีบทบาทรองในด้านศิลปวัฒนธรรม

- อุดรดิตต์ นครสวรรค์ และอุทัยธานี มีบทบาทเด่นทางด้านธรรมชาติ มีบทบาทเสริมทางด้านศิลปวัฒนธรรม และมีบทบาททางการท่องเที่ยวในระดับรอง

เนื่องจากสภาพที่ตั้งของอนุภาคศึกษา เป็นพื้นที่รอยต่อระหว่างภาคกลางและภาคเหนือ ซึ่งมีศูนย์กลางการท่องเที่ยวระดับชาติคือ เชียงใหม่และกรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นศูนย์กลางระดับประเทศ และเป็นศูนย์กลางที่มีอิทธิพลสูง จึงทำให้พื้นที่อนุภาคศึกษามีลักษณะ เป็นทางผ่าน (By-pass) โดยมีจังหวัดพิษณุโลก เป็นศูนย์กลางทางการคมนาคมและสิ่งอำนวยความสะดวกหลักที่สำคัญต่อการท่องเที่ยว เช่น โรงแรม ทำให้จังหวัดพิษณุโลกมีบทบาท เป็นศูนย์กลางการให้บริการหลักของการท่องเที่ยว ในภาคและ เป็นแหล่งท่องเที่ยวด้านศิลปวัฒนธรรม-ประวัติศาสตร์ และธรรมชาติ โดย เป็นเส้นทางผ่านสายหลักไปสู่ภาคเหนือตอนบน

สำหรับแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดพิษณุโลก มีลักษณะการกระจายตัวเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มวัดพระศรีรัตนมหาธาตุ ในเขตเทศบาลเมือง โดยมีวัดพระศรีรัตนมหาธาตุ เป็นแหล่งท่องเที่ยวหลัก และกลุ่มน้ำตกตามทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 12 (พิษณุโลก-หล่มสัก) โดยมีอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง เป็นศูนย์กลางรอง โดยสามารถจัดกลุ่มและลำดับความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดพิษณุโลกได้ดังนี้ (ดูแผนที่ 3.11 ประกอบ)

	ลำดับความสำคัญ	ปัญหา
กลุ่มวัดพระศรีรัตนมหาธาตุ		
1. วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ	1	ด้านสภาพแวดล้อม
2. วัดเจติยยอดทอง	3	ด้านสภาพแวดล้อม
3. วัดจุฬามณี	3	สิ่งอำนวยความสะดวก
4. วัดวังทองวนาราม	3	สิ่งอำนวยความสะดวก
กลุ่มน้ำตกตามทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 12 (พิษณุโลก-หล่มสัก)		
5. น้ำตกแก่งโสภา	2	สิ่งอำนวยความสะดวก
6. อุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง	2	ความปลอดภัย และ สิ่งอำนวยความสะดวก
7. สวนรุกขชาติสิฎุโทยาน	2	การควบคุมความสะดวก

	ลำดับความสำคัญ	ปัญหา
8. น้ําดกปอย	2	สิ่งอํานวยความสะดวก
9. น้ําดกแก่งซอง	3	สิ่งอํานวยความสะดวก
10. อุทยานแห่งชาติชาติตระการ	3	สิ่งอํานวยความสะดวก

10. ระบบชุมชน

จากการศึกษาของ สุทธิณี ดนตรี (2524: 97-115) ได้จัดลำดับความสำคัญของเทศบาลในภาคเหนือตอนล่าง โดยพิจารณาเปรียบเทียบจากตัวแปรทางกายภาพ ประชากร เศรษฐกิจ สาธารณูปโภค และสาธารณูปการ สามารถจัดลำดับระบบชุมชน (ดูแผนที่ 3.12 ประกอบ)

ระดับที่ 1 ได้แก่ เทศบาลเมืองพิษณุโลก และเทศบาลเมืองนครสวรรค์

ระดับที่ 2 ได้แก่ เทศบาลเมืองอุตรดิตถ์

ระดับที่ 3 ได้แก่ เทศบาลเมืองกำแพงเพชร เทศบาลเมืองพิจิตร

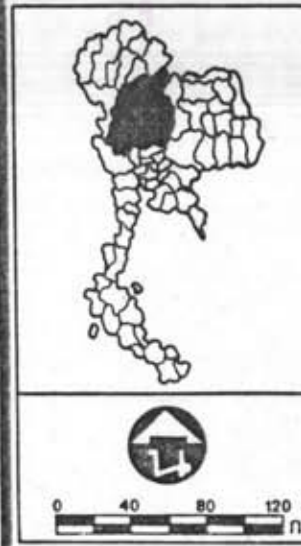
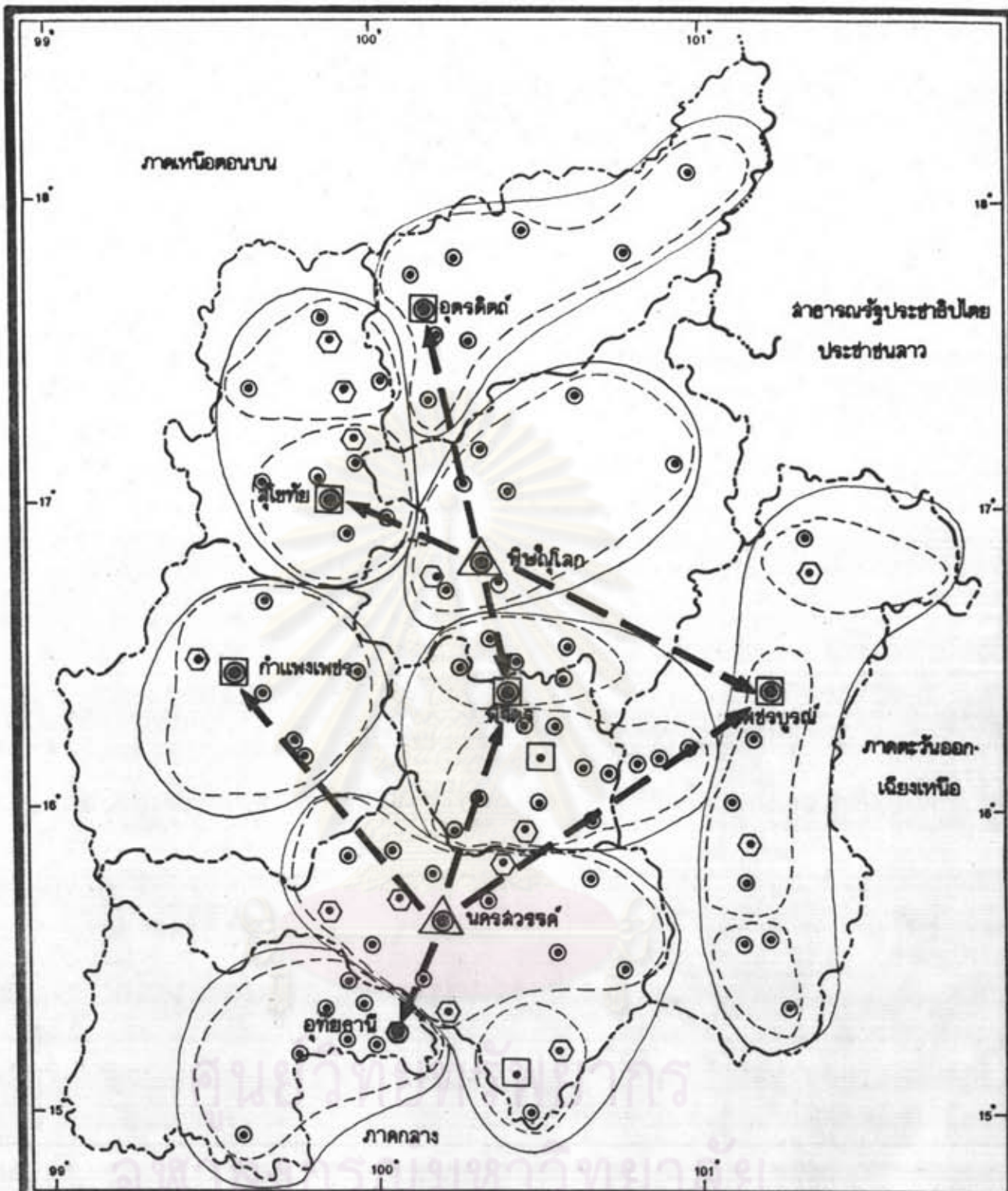
เทศบาลตำบลคะพานหิน เทศบาลเมืองสุโขทัย เทศบาลตำบลทล่ํมสัก เทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ เทศบาลเมืองสวรรคโลก และเทศบาลเมืองอุทัยธานี

ระดับที่ 4 ได้แก่ เทศบาลเมืองชุมแสง เทศบาลเมืองบางมูลนาก และเทศบาลตำบลศรีพนมมาศ

จะเห็นได้ว่า ในอนุภาคศึกษา เทศบาลเมืองพิษณุโลกและเทศบาลเมืองนครสวรรค์ เป็นศูนย์กลางหลักที่ให้บริการทางเศรษฐกิจ สังคม สาธารณูปโภค และสาธารณูปการ ในพื้นที่โดยรอบ

ลักษณะประชากร

การศึกษาลักษณะประชากรใช้ข้อมูล 10 ชุดปี (จำนวน 9 ปี) ระหว่างปี พ.ศ.2518 ถึง พ.ศ.2527 โดยพิจารณาขนาด-การกระจายตัว ความหนาแน่นและการเปลี่ยนแปลงประชากร เพื่อให้ทราบถึงลักษณะและบทบาททางด้านประชากรของจังหวัดพิษณุโลก

การศึกษาเพื่อเสนอแนวทางการใช้ที่ดินชุมชนเมืองพิษณุโลก

แสดง : การจัดลำดับชุมชน และ เขตอิทธิพลของศูนย์กลาง แผนที่ : 3.12

สัญลักษณ์.		
ลำดับความสำคัญของชุมชน	เขตอิทธิพลของชุมชนศูนย์กลาง	
△ ชุมชนลำดับที่ 1	ระดับท้องถิ่น	----- เขตประเทศ
□ " 2	ระดับจังหวัด	----- เขตจังหวัด
○ " 3	ระดับภาค	----- เขตอำเภอ
○ " 4	ชุมชนศูนย์กลางท้องถิ่น	----- เขตตำบล
	ชุมชนศูนย์กลางชนบท	● จังหวัด
		○ อำเภอ
		○ กิ่งอำเภอ

ที่มา : กองผังภาค สำนักงานผังเมือง

1. ขนาดและการกระจายตัวประชากร

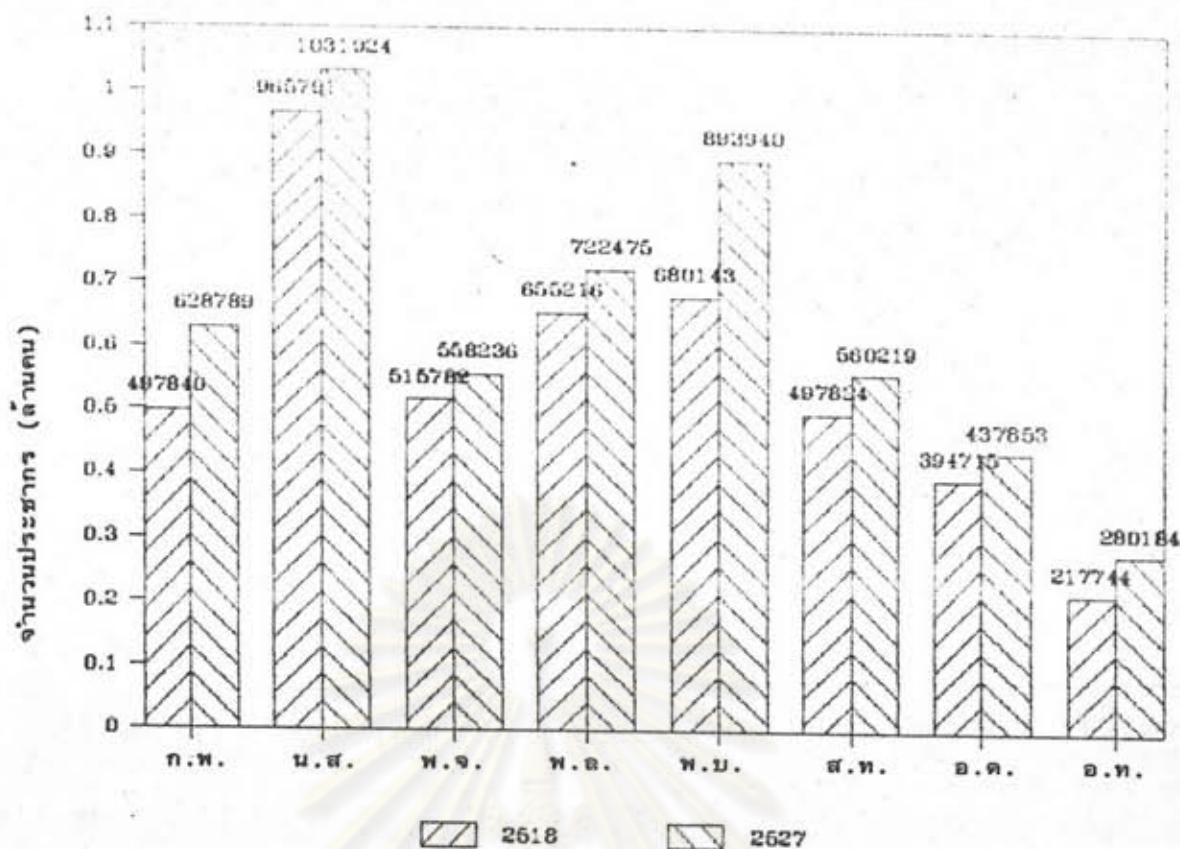
ก. ประชากรในระดับภาคและจังหวัด

ในปี พ.ศ. 2527 (ดูแผนภูมิ 3.3 ประกอบ) อนุภาคศึกษามีประชากรทั้งสิ้น 5,113,620 คน จังหวัดพิษณุโลกมีประชากร 722,475 คน คิดเป็นอันดับ 3 (14.13%) ของอนุภาคศึกษา รองจากนครสวรรค์ (20.18%) และเพชรบูรณ์ (17.48%) ตามลำดับ

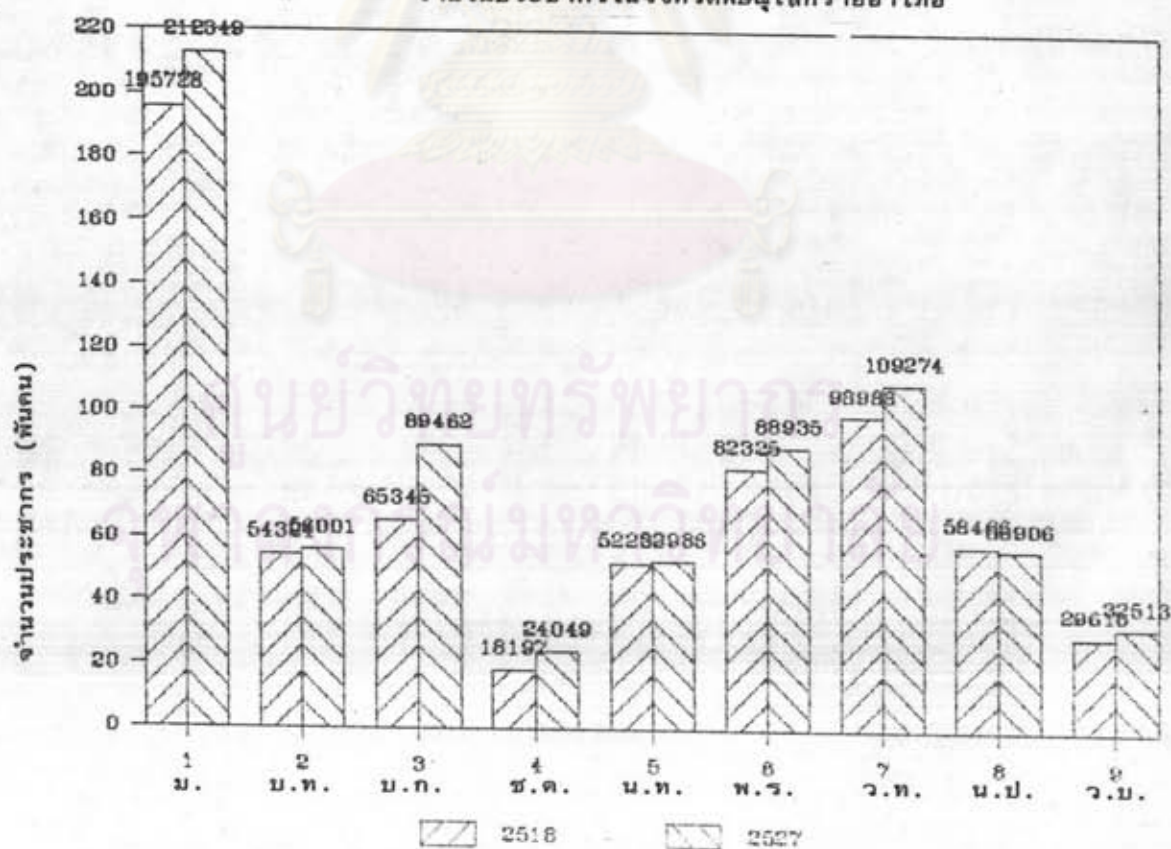
เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบขนาดประชากรในปี พ.ศ. 2518 และ 2527 (ดังตารางที่ 3.9) จะเห็นว่าขนาดสัดส่วนประชากรของจังหวัดพิษณุโลกลดลงจากร้อยละ 14.81 เป็นร้อยละ 14.13 สำหรับจังหวัดที่มีขนาดสัดส่วนประชากรเพิ่มขึ้นได้แก่ กำแพงเพชร เพชรบูรณ์ และ อุทัยธานี

จังหวัดพิษณุโลก ปี พ.ศ. 2527 (ดูตารางที่ 3.10) อำเภอเมืองพิษณุโลกมีสัดส่วนของประชากรมากที่สุด (29.39%) รองลงมาได้แก่ อำเภอลำปาง (15.12%) และเมื่อรวมจำนวนประชากรในเขตอำเภอที่อยู่ในที่ราบลุ่มทั้งหมด คือ อำเภอเมืองพิษณุโลก อำเภอพรหมพิราม อำเภอบางกระทุ่ม และอำเภอบางระกำ จะมีประชากรรวมกันถึงร้อยละ 61.83 ซึ่งอยู่ในพื้นที่เพียงร้อยละ 21.17 ของจังหวัด ทั้งนี้เนื่องจากบริเวณดังกล่าวเป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำดินอุดมสมบูรณ์ มีแม่น้ำหลายสายไหลผ่าน และอยู่ในเขตชลประทาน ส่วนบริเวณที่มีสัดส่วนของประชากรน้อยที่สุดคือ อำเภอชาติตระการ (3.18%) อยู่ในบริเวณที่ราบสูงและภูเขา

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จำนวนประชากรในจังหวัดพิษณุโลกรายอำเภอ

แผนภูมิ 3.3 เปรียบเทียบจำนวนประชากรในอนุภาคศึกษาและจังหวัดพิษณุโลก

พ.ศ. 2518-2525

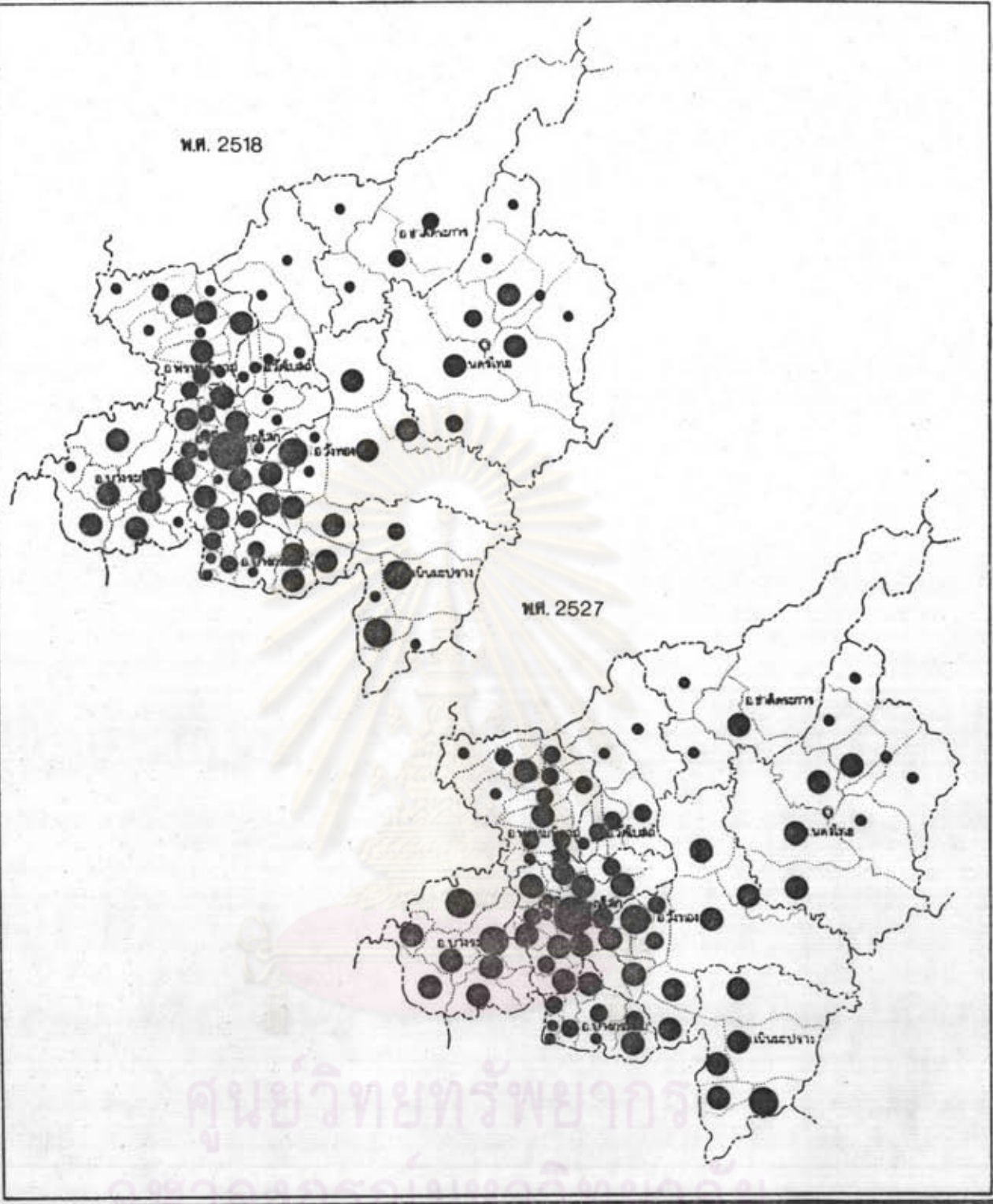
ที่มา : ตารางที่ 3.9 และ 3.10.

สำหรับการศึกษาถึงขนาดและการกระจายตัวของประชากรในระดับตำบล
ปี พ.ศ. 2518 และ 2527 (ดูตารางที่ 3.11 ประกอบ) จะช่วยทำให้เกิดความเข้าใจถึง
การตั้งถิ่นฐานของประชากรในจังหวัดพิษณุโลกได้ชัดเจนยิ่งขึ้นดังนี้

ปี พ.ศ. 2518 (ดูตารางที่ 3.12) ประชากรส่วนใหญ่ (49.58%) อาศัยอยู่ใน
พื้นที่ตำบลที่มีขนาดประชากร 8,000 - 15,000 คน เป็นสัดส่วน 41.33% ของตำบลทั้งหมด
ในจังหวัด รองลงมา 20.30% ของประชากร อาศัยอยู่ในตำบลที่มีขนาดประชากร 5,000 -
8,000 คน เป็นสัดส่วน 28.00% ของตำบลทั้งหมด ตำบลในเมือง (เทศบาลเมืองพิษณุโลก)
มีขนาดประชากรมากที่สุด (71,908) คิดเป็นสัดส่วน 10.97% ของประชากรทั้งหมด ในภาพ
รวมของจังหวัด มีตำบล 27 (36.00%) ตำบล ที่มีขนาดประชากรสูงกว่าค่าเฉลี่ยของตำบล
(8736) ตำบลที่เป็นที่ตั้งของเทศบาลและสุขาภิบาล มีขนาดประชากรสูงกว่าค่าเฉลี่ยเพียง
8 ตำบล (61.54%)

ปี พ.ศ. 2527 (ดูตารางที่ 3.13) ประชากรส่วนใหญ่ (47.37%) อาศัยอยู่ใน
พื้นที่ตำบล ที่มีขนาดประชากร 8,000 - 15,000 คน เป็นสัดส่วน 39.02% ของตำบลทั้งหมด
ในจังหวัด รองลงมา 23.57% ของประชากรอาศัยอยู่ในตำบลที่มีขนาดประชากร 5,000 -
8,000 คน เป็นสัดส่วน 32.93% ของตำบลทั้งหมด ตำบลในเมือง (เทศบาลเมืองพิษณุโลก)
ยังคงมีขนาดประชากรมากที่สุด (72,052) แต่มีสัดส่วนที่ลดลง (9.97%) ในภาพรวมของ
จังหวัด มี 29 (35.37%) ตำบล ที่มีขนาดประชากรสูงกว่าค่าเฉลี่ยของตำบล (8811)
ตำบลที่เป็นที่ตั้งของเทศบาลและสุขาภิบาล มีขนาดประชากรสูงกว่าค่าเฉลี่ย 11 ตำบล (84.62%)

เมื่อพิจารณา เปรียบเทียบถึงลักษณะการกระจายตัวของประชากรจากปี พ.ศ. 2518
ถึง พ.ศ. 2527 ในจังหวัดพิษณุโลก (แผนที่ 3.13) จะทราบถึงลักษณะการตั้งถิ่นฐานของประชากร
คือ กลุ่มตำบลที่มีประชากรมากจะ เกาะกลุ่มกันอยู่ตามบริเวณที่ราบลุ่มริมฝั่งแม่น้ำลำคลอง และ
บริเวณที่มีเส้นทางคมนาคมสายหลักตัดผ่าน บริเวณที่เห็นได้ชัดคือ เขตอำเภอบางกระทุ่ม อำเภอ
พรหมพิราม อำเภอเนินมะปราง อำเภอวังทอง และอำเภอเมืองพิษณุโลก ซึ่งบริเวณเหล่านี้
เป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำอุทกสมบูรณ์ และมีเส้นทางคมนาคมที่ติดต่อกับจังหวัดใกล้เคียงตัดผ่าน ส่วนใน
เขตอำเภอวัดโบสถ์ อำเภอนครไทย และอำเภอชาติตระการ ประชากรมีการกระจายตัวใน
ขนาดเล็กโดยทั่วไป ซึ่งเป็นบริเวณที่สูงและภูเขา

	การศึกษาเพื่อเล่นอเนวนทางการใช้ที่ดินชุมชนเมืองพิษณุโลก	
	แฉดง: ขนาดและการกระจายตัวประชากรรายตำบล 2518, 2527 แผนทที่ 3.13	
	ลักษณะสัญลักษณ์.	เขตประเทศ ----- เขตจังหวัด - - - - - เขตอำเภอ เขตตำบล ○ จังหวัด ⊙ อำเภอ ○ กิ่งอำเภอ
	● > 35000 คน ● 15000 - 35000 ● 8,000 - 15000 ● 5,000 - 8,000 ● < 5000	ที่มา: ตารางที่ 3.12 และ 3.13

ข. ประชากร เมืองในจังหวัดพิษณุโลก

ประชากรเมือง ได้แก่ ประชากรในเขตปกครองของเทศบาลและสุขาภิบาล เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบสัดส่วนประชากรในช่วงเวลาจาก พ.ศ. 2518 ถึง พ.ศ. 2527 (ตารางที่ 3.14) จะเห็นว่าสัดส่วนประชากรของเทศบาลเมืองพิษณุโลกมีค่ามากที่สุดทั้ง 2 ปี รองลงมาคือ ส. เนินกุ่ม และมีสัดส่วนขนาดประชากรลดลงจากร้อยละ 50.41 ในปี พ.ศ. 2518 เป็นร้อยละ 50.32 ในปี พ.ศ. 2527 แต่อย่างไรก็ตามเทศบาลเมืองพิษณุโลกก็ยังมีขนาดประชากรมากกว่าสุขาภิบาลอื่น ๆ อย่างเห็นได้ชัด

เมื่อพิจารณาการกระจายตัวของเทศบาลและสุขาภิบาล จะเห็นว่าตั้งอยู่ในบริเวณที่มีเส้นทางคมนาคมทางรถยนต์และรถไฟผ่าน จึงนับได้ว่าเส้นทางคมนาคมขนส่งมีผลต่อการดึงดูดชนเมืองเป็นอย่างมาก

2. ความหนาแน่นของประชากร

ความหนาแน่นประชากรในอนุภาคศึกษา ปี พ.ศ. 2527 (ดูตารางที่ 3.15) เฉลี่ย 73.80 คน/ก.ม.² ความหนาแน่นของประชากรมากที่สุดคือ พิจิตร (123.24 คน/ก.ม.²) รองลงมาคือ นครสวรรค์ (96.96 คน/ก.ม.²) ความหนาแน่นของประชากรเพิ่มขึ้นทุกจังหวัด ในช่วง พ.ศ. 2518 - 2527 จังหวัดที่มีความหนาแน่นของประชากรเพิ่มมากที่สุดคือ เพชรบูรณ์ (31.43%) อุทัยธานี (28.66%) และกำแพงเพชร (26.29%)

สำหรับจังหวัดพิษณุโลก ในปี พ.ศ. 2527 มีความหนาแน่นของประชากร 74.48 คน/ก.ม.² เพิ่มขึ้นจากปี พ.ศ. 2518 ซึ่งมีความหนาแน่นของประชากร 67.54 คน/ก.ม.² เพิ่มขึ้น 10.28% นับว่าไม่มากนักเมื่อเปรียบเทียบกับจังหวัดต่าง ๆ ในอนุภาคศึกษา และมีความหนาแน่นของประชากรเป็นอันดับ 4 ของอนุภาคศึกษา

ความหนาแน่นประชากรในจังหวัดพิษณุโลก ปี พ.ศ. 2527 (ดูตารางที่ 3.16 และ แผนที่ 3.14) อำเภอเมืองมีความหนาแน่นของประชากรมากที่สุด (279.85 คน/ก.ม.²) รองลงมาคือ อำเภอบางกระทุ่ม อำเภอบางระกำ อำเภอพรหมพิราม และอำเภอเนินมะปราง

พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่มอุดมสมบูรณ์ ส่วนอำเภอที่มีความหนาแน่นของประชากรต่ำกว่าค่าเฉลี่ยของจังหวัด คือ อำเภอวังทอง อำเภอนครไทร และอำเภอชาติตระการ พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่สูงและภูเขาที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการตั้งถิ่นฐาน จึงทำให้มีความหนาแน่นของประชากรเบาบางกว่าอำเภออื่น การเพิ่มความหนาแน่นของประชากร อำเภอบางระกำมีอัตราการเพิ่มมากที่สุด (36.91%) รองลงมาคือ อำเภอชาติตระการ (30.01%)

3. การเปลี่ยนแปลงประชากร

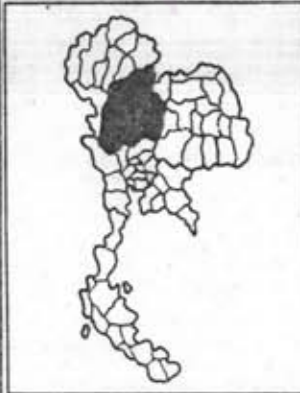
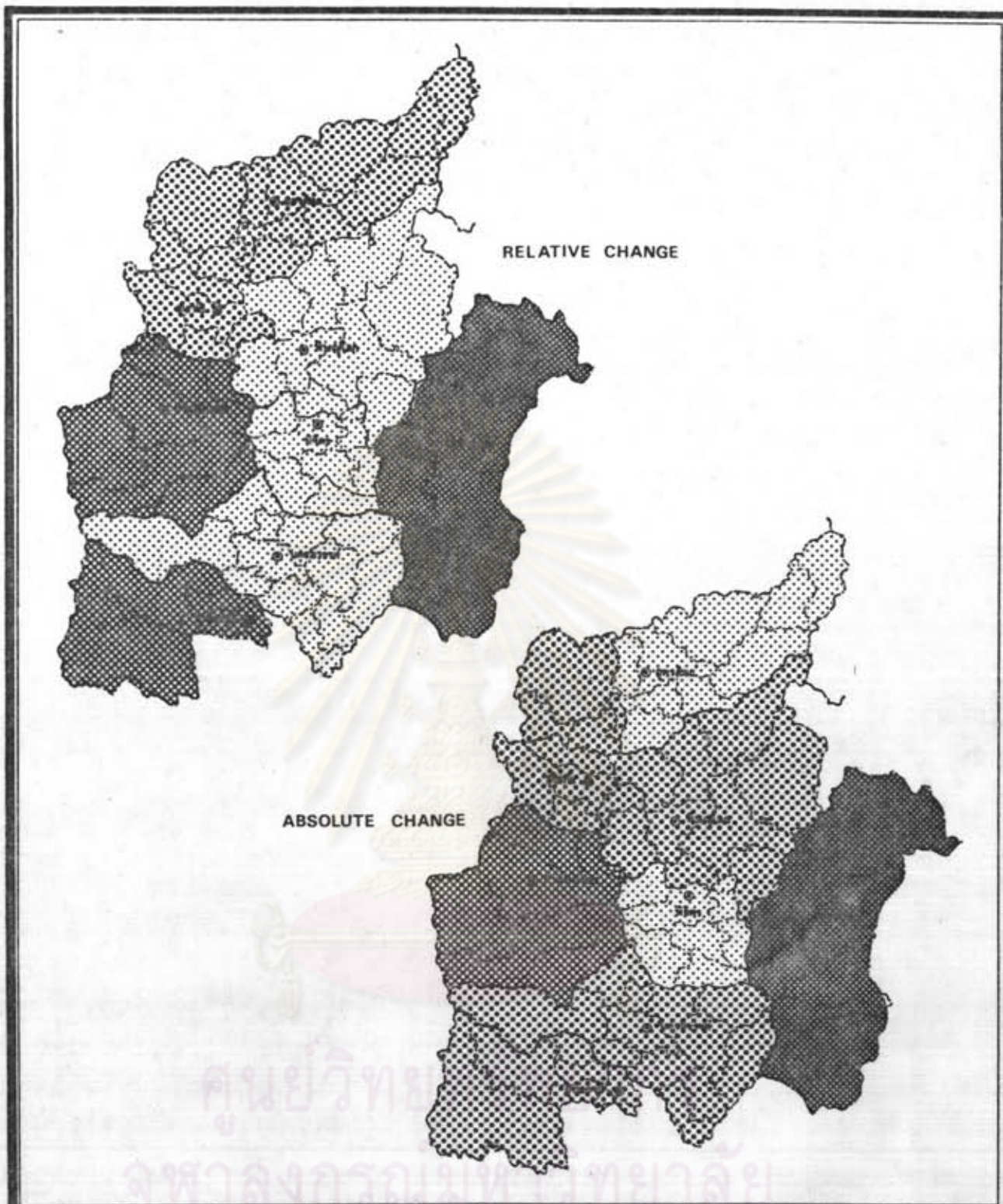
เป็นการศึกษาถึงการขยายตัวของประชากรในพื้นที่อนุภาคศึกษา ในช่วงปี พ.ศ. 2518 - 2527 โดยพิจารณาจากการเปลี่ยนแปลงจำนวนประชากร และลักษณะของการเปลี่ยนแปลงของประชากรในด้านการเปลี่ยนแปลงโดยธรรมชาติ (การเกิด-ตาย) และการเปลี่ยนแปลงโดยการย้ายถิ่น (การอพยพเข้า-อพยพออก)

ก. การเปลี่ยนแปลงจำนวนประชากร

การเปลี่ยนแปลงจำนวนประชากรในช่วงปี พ.ศ. 2518-2527 (ดูตารางที่ 3.17 และแผนที่ 3.15) มีจำนวนประชากรเพิ่มจาก 4,425,055 คนในปี 2518 เป็น 5,113,620 คนในปี พ.ศ. 2527 เพิ่มขึ้น 688,565 คน (15.56%) เพชรบูรณ์มีการเปลี่ยนแปลง (Relative Change) มากที่สุด (31.43%) รองลงมาคือ อุทัยธานี (28.68%) และ นครสวรรค์มีการเปลี่ยนแปลงน้อยที่สุด (6.85%) สำหรับพิษณุโลกอยู่ในอันดับ 5 (10.27%) ของอนุภาคศึกษา ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงในระดับปานกลางเมื่อเทียบกับจังหวัดอื่น

การเปลี่ยนแปลงของประชากรโดยส่วนรวม (Absolute Change) พบว่าจากจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้น 688,565 คน (100.00%) ในปี พ.ศ. 2527 นั้น เพชรบูรณ์มีการเปลี่ยนแปลงมากที่สุด (31.05%) รองลงมาคือ กำแพงเพชร (19.02%) โดยพิษณุโลกมีการเปลี่ยนแปลงเป็นอันดับ 3 (9.77%) ของอนุภาคศึกษา

เมื่อพิจารณาการเปลี่ยนแปลงภายในจังหวัดพิษณุโลก ในช่วงปี พ.ศ. 2518 - 2527 (ดูตารางที่ 3.18 และแผนที่ 3.16) อำเภอบางระกำมีการเปลี่ยนแปลง (Relative Change)

การศึกษาเพื่อเลือนอแนวทางการใช้ที่ดินชุมชนเมืองพิษณุโลก

แสดง. การเปลี่ยนแปลงประชากรในอนุภาคศึกษา พ.ศ.2518 - 2527 แผนที่ 3.15

สัญลักษณ์.

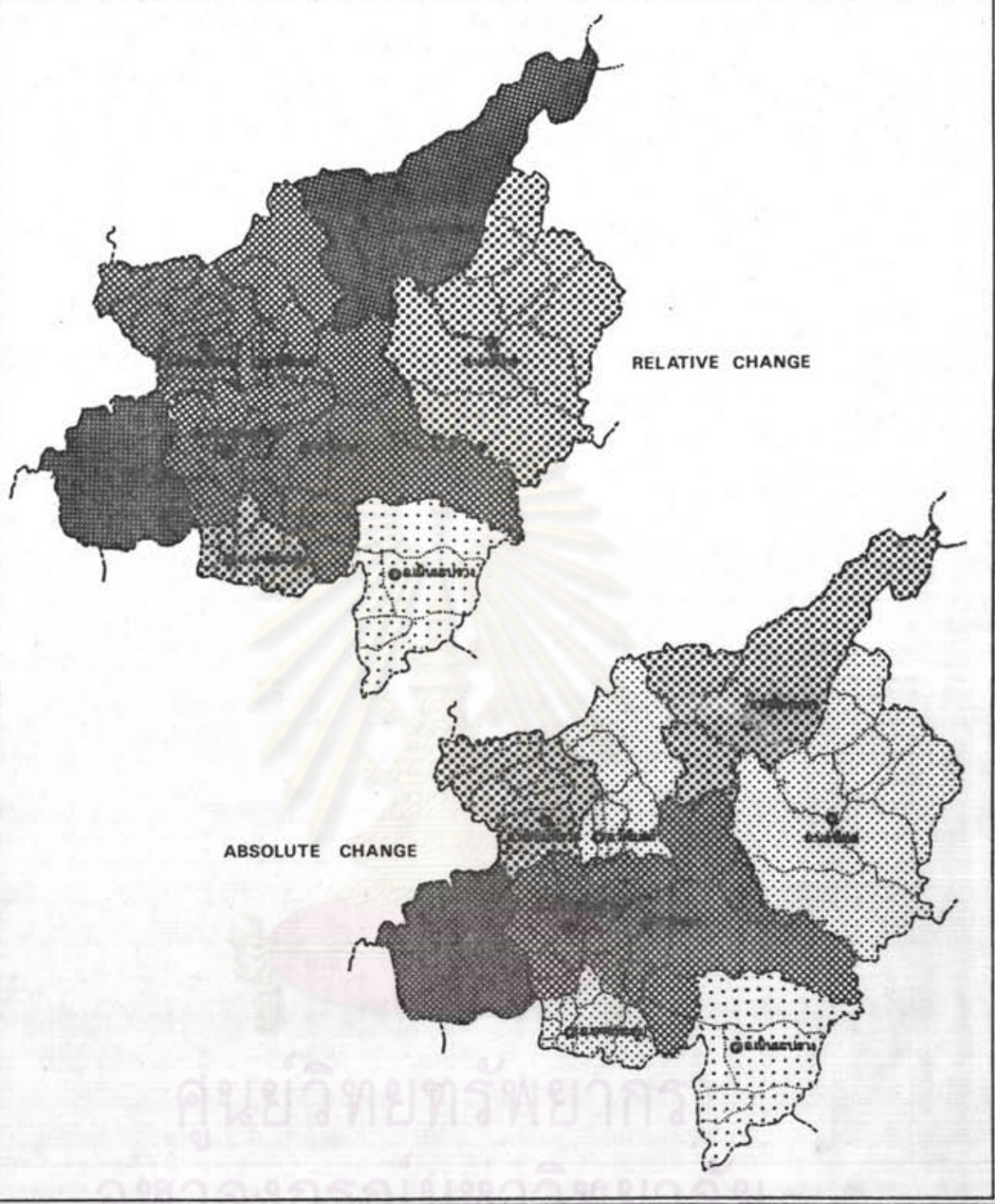
การเปลี่ยนแปลงประชากร (ร้อยละ)

	> 30	> 25
	20 - 30	16 - 25
	11 - 20	8 - 15
	5 - 10	< 8

- เขตประเทศ
- เขตจังหวัด
- เขตอำเภอ
- เขตตำบล
- จังหวัด
- อำเภอ
- กิ่งอำเภอ

ที่มา. ตารางที่ 3.17

การศึกษาเพื่อเสนอแนวทางการใช้ที่ดินชุมชนเมืองพิชิตโลก

แหล่ง. การเปลี่ยนแปลงประชากร จ. พิชิตโลก พ.ศ. 2518-2527 ส่วนที่. 3.16

สัญลักษณ์.

	> 15 (%)	> 30 (%)
	6 - 15 (%)	15 - 30 (%)
	1 - 5 (%)	6 - 14 (%)
	< 0 (%)	1 - 5 (%)
	0 (%)	0 (%)

- เขตประเทศ
- เขตจังหวัด
- เขตอำเภอ
- เขตตำบล
- จังหวัด
- อำเภอ
- กิ่งอำเภอ

ที่มา. ตารางที่ 3.18

มากที่สุด (36.91%) รองลงมาคือ อำเภอชาติตระการ (32.16%) ส่วนอำเภอเมืองพิษณุโลก มีการเปลี่ยนแปลงร้อยละ 8.49 และอำเภอเนินมะปรางมีการเปลี่ยนแปลงประชากรลดลง (-2.67%) ส่วนการเปลี่ยนแปลงโดยส่วนรวม (Absolute Change) อำเภอบางระกำ ก็ยังคงมีการเปลี่ยนแปลงมากที่สุด คือ เพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 35.86 ของจังหวัด อำเภอเมืองพิษณุโลก มีการเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นร้อยละ 24.78 ซึ่งจะเห็นได้ว่าอำเภอบางระกำมีแนวโน้มที่จะมีบทบาท ทางด้านประชากรมากขึ้น เนื่องจาก เป็นบริเวณที่ราบลุ่มอุดมสมบูรณ์และมีเส้นทางคมนาคมหลักตัดผ่าน

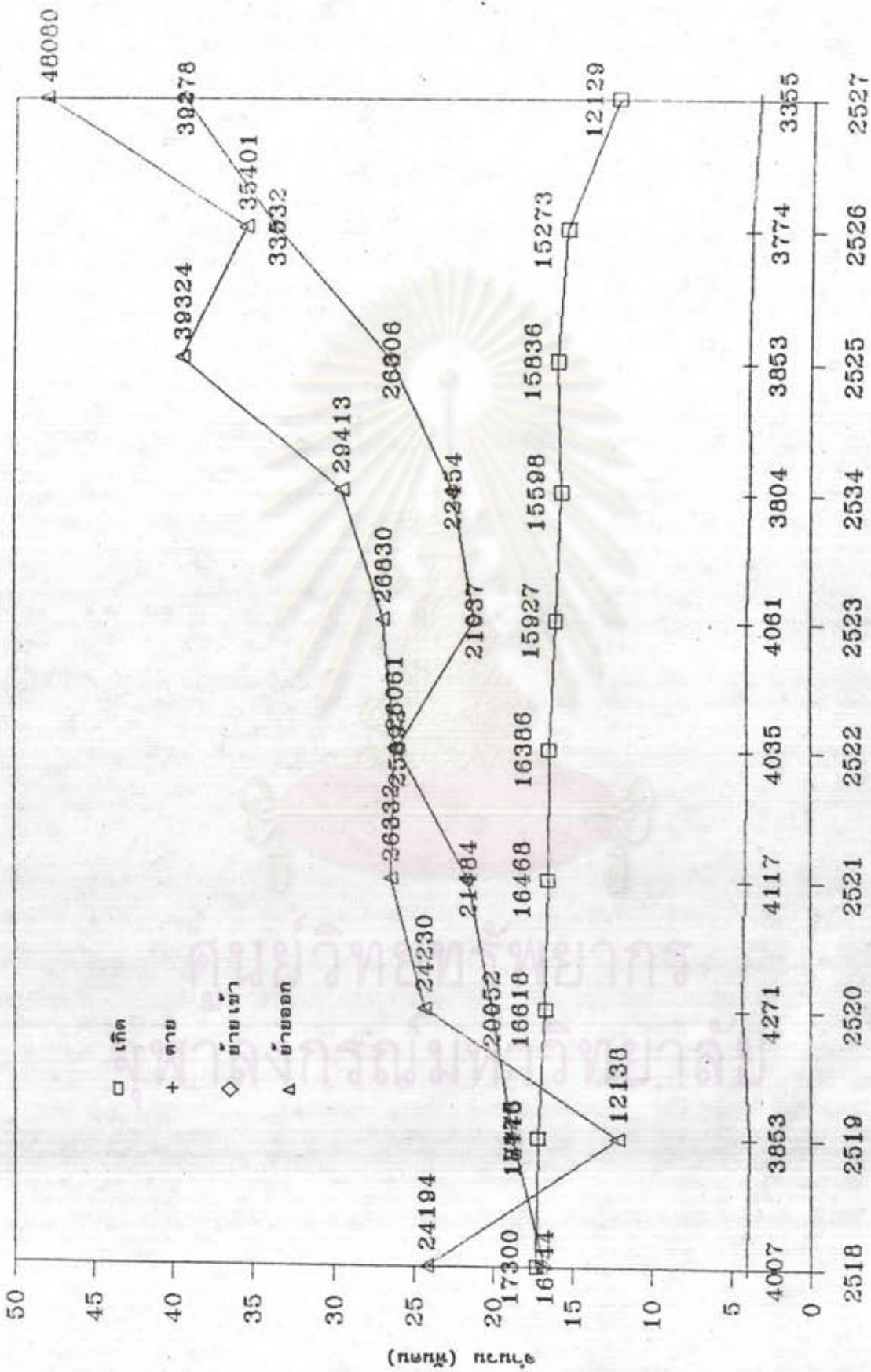
ข. ลักษณะของการเปลี่ยนแปลงประชากร

การศึกษาลักษณะของการเปลี่ยนแปลงประชากรจะ เน้น เฉพาะภายในจังหวัดพิษณุโลก โดยพิจารณาองค์ประกอบของการเปลี่ยนแปลงประชากร 2 ลักษณะ คือ การเปลี่ยนแปลงโดยธรรมชาติ (การเกิด-ตาย) และการเปลี่ยนแปลงโดยการย้ายถิ่น (การอพยพเข้า-อพยพออก) จากตารางที่ 3.19 และแผนภูมิที่ 3.4 แสดงอัตราการเพิ่มประชากรและลักษณะของการเปลี่ยนแปลงในจังหวัดพิษณุโลก ปี พ.ศ. 2518-2527 จะเห็นว่าการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากร เป็นไปในลักษณะของการเพิ่มตามธรรมชาติ ซึ่งเกิดจากการเกิดภายในจังหวัด โดยมีแนวโน้มลดลงทั้งอัตราการเกิดและอัตราการตาย ส่วนลักษณะของการเปลี่ยนแปลงโดยการย้ายถิ่นจะ เป็นการอพยพออกจากพื้นที่มากกว่าอพยพเข้า และมีแนวโน้มอพยพออกจากพื้นที่โดยตลอด การเปลี่ยนแปลงประชากรจากปี 2518-2527 มีอัตราการเพิ่มขึ้นของประชากรโดยเฉลี่ยร้อยละ 1.10 ต่อปี

ค. การย้ายถิ่น

การศึกษาการย้ายถิ่นพิจารณาจากสำมะโนประชากรและเคหะที่ได้ทำการสำรวจไว้ใน ช่วง พ.ศ. 2508-2513 และ 2518-2523

ในช่วงปี พ.ศ. 2508-2513 มีประชากรย้ายถิ่นรวมในจังหวัดพิษณุโลกจำนวน 57,664 คน คิดเป็นร้อยละ 14.12 ของประชากรทั้งหมด โดยเป็นการย้ายถิ่นภายในจังหวัด 25,684 คน (44.54%) ย้ายมาจากจังหวัดอื่น ๆ 31,900 คน (55.32%) มาจาก ต่างประเทศและอื่น ๆ 80 คน (0.14%) สำหรับในช่วงปี พ.ศ. 2518-2523 มีประชากร

แผนภูมิ 3.4 ลักษณะการเปลี่ยนแปลงประชากรในจังหวัดเชียงใหม่ พ.ศ. 2518-2527

ที่มา : ตารางที่ 3.19

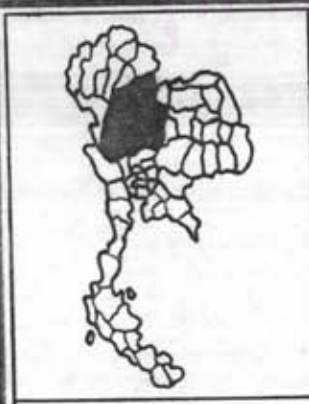
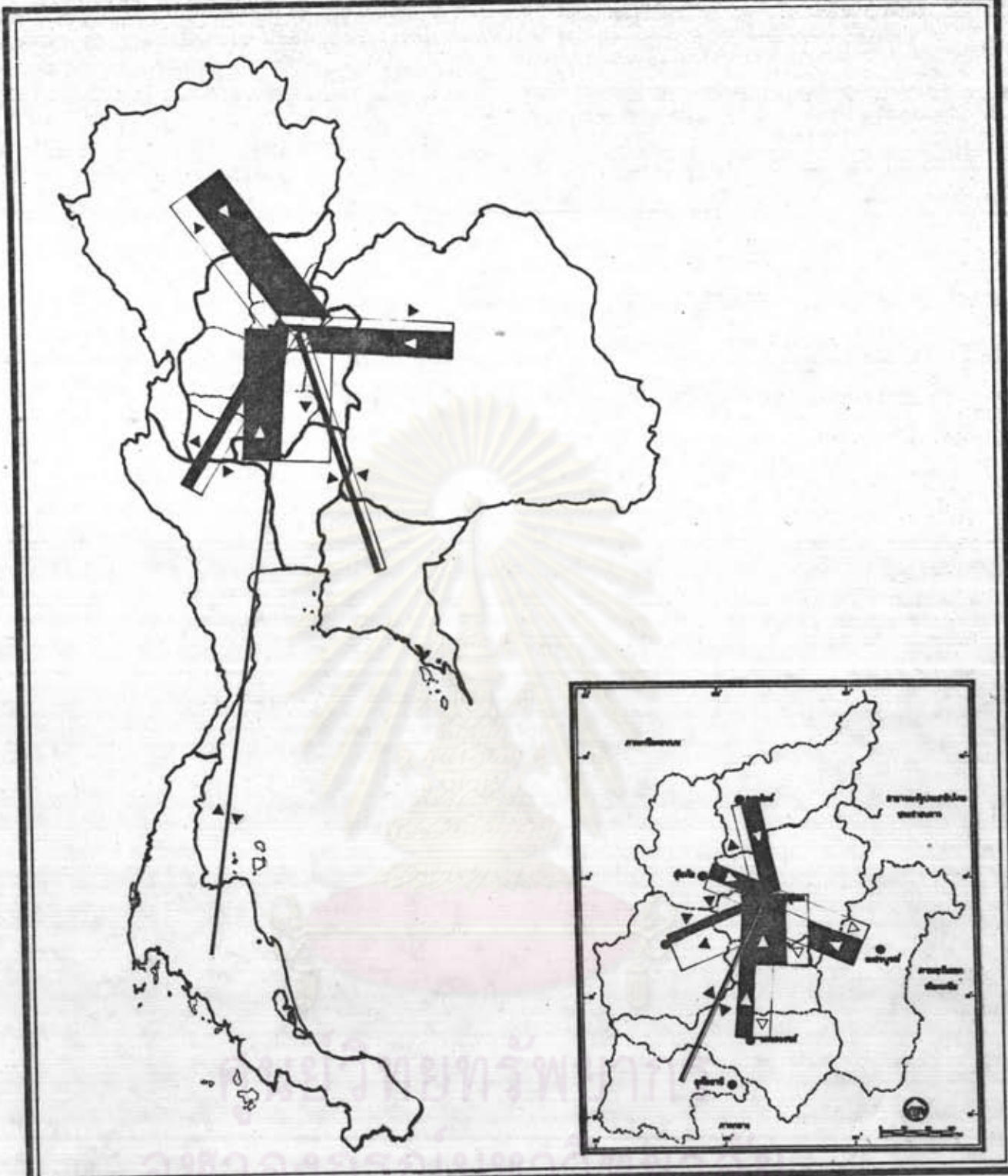
ย้ายถิ่นรวมในจังหวัดพิษณุโลกจำนวน 45,978 คน คิดเป็นร้อยละ 8.24 ของประชากรทั้งหมด โดยเป็นการย้ายถิ่นภายในจังหวัด 15,948 คน (34.69%) ย้ายมาจากจังหวัดอื่น ๆ 28,237 คน (61.41%) มาจากต่างประเทศและอื่น ๆ 1,793 คน (3.90%)

เมื่อพิจารณาถึงพื้นที่การอพยพย้ายถิ่นมาจากพื้นที่ใด และย้ายถิ่นออกจากพิษณุโลก ไปยังพื้นที่ใด ในช่วงปี พ.ศ. 2508-2513 และ 2518-2523 ได้ดังนี้

การอพยพเข้าในช่วงปี พ.ศ. 2508-2513 ส่วนใหญ่จะมาจากจังหวัดในอนุภาคศึกษา ถึงร้อยละ 69.56 โดยมาจากพิจิตรมากที่สุด ร้อยละ 30.48 รองลงมาได้แก่ เพชรบูรณ์ (12.49%) ภาคกลาง (12.26%) สุโขทัย (11.17%) ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (7.93%) ฯลฯ ตามลำดับ สำหรับในช่วงปี พ.ศ. 2518-2523 ส่วนใหญ่มายังคงมาจากจังหวัดใน อนุภาคศึกษา แต่มีสัดส่วนลดลงเป็นร้อยละ 52.88 พิจิตรยังคงมากที่สุด ร้อยละ 18.38 รองลงมาได้แก่ ภาคเหนือตอนบน (17.32%) ภาคกลาง (13.43%) เพชรบูรณ์ (10.65%) ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (10.10%) ฯลฯ ตามลำดับ จะเห็นว่าการอพยพเข้าส่วนใหญ่ มาจากจังหวัดในอนุภาคศึกษา โดยเฉพาะพิจิตรและเพชรบูรณ์ และในระยะช่วงปีหลัง ๆ จะมีการอพยพเข้ามาจากภาคอื่นมากขึ้น โดยเฉพาะภาคเหนือตอนบน ภาคกลาง และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (ดูตารางที่ 3.20 และแผนที่ 3.17)

การอพยพออกจากพิษณุโลก ส่วนใหญ่ไปสู่จังหวัดนอกอนุภาคศึกษา ทั้งสองช่วงเวลา คือ ร้อยละ 50.07 และร้อยละ 50.57 ตามลำดับ โดยอพยพไปที่ภาคกลางมากที่สุด (23.71% และ 26.23%) โดยทั้งสองช่วงเวลาจะเป็นการอพยพในพื้นที่ที่ใกล้เคียงกับจังหวัดพิษณุโลก (ดูตารางที่ 3.21 และแผนที่ 3.18)

สาเหตุของการย้ายถิ่น (ตารางที่ 3.22 และ 3.23) มาจากทางด้านสังคม มากกว่าทางด้านเศรษฐกิจ โดยมีสาเหตุจากการติดตามอื่น ๆ และการหางานทำเป็นส่วนใหญ่ ส่วนหมวดอายุ ส่วนใหญ่อยู่ในวัยแรงงาน อายุระหว่าง 15-39 ปี ถึงร้อยละ 60.01 ของ ประชากรที่ย้ายถิ่นทั้งหมด และเป็นเพศชายมากกว่าหญิง

การศึกษาเพื่อเสนอแนวทางการใช้ที่ดินชุมชนเมืองพิษณุโลก

แหล่ง. การย้ายถิ่นของประชากร พ.ศ. 2508-2513

แผ่นที่. 3.17

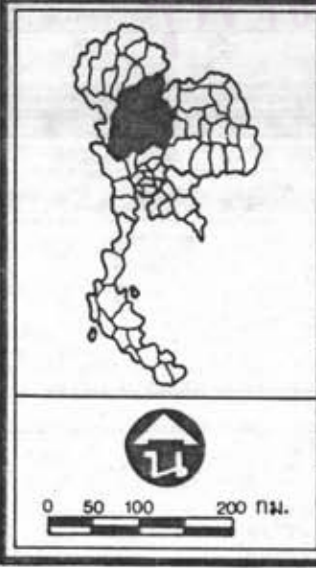
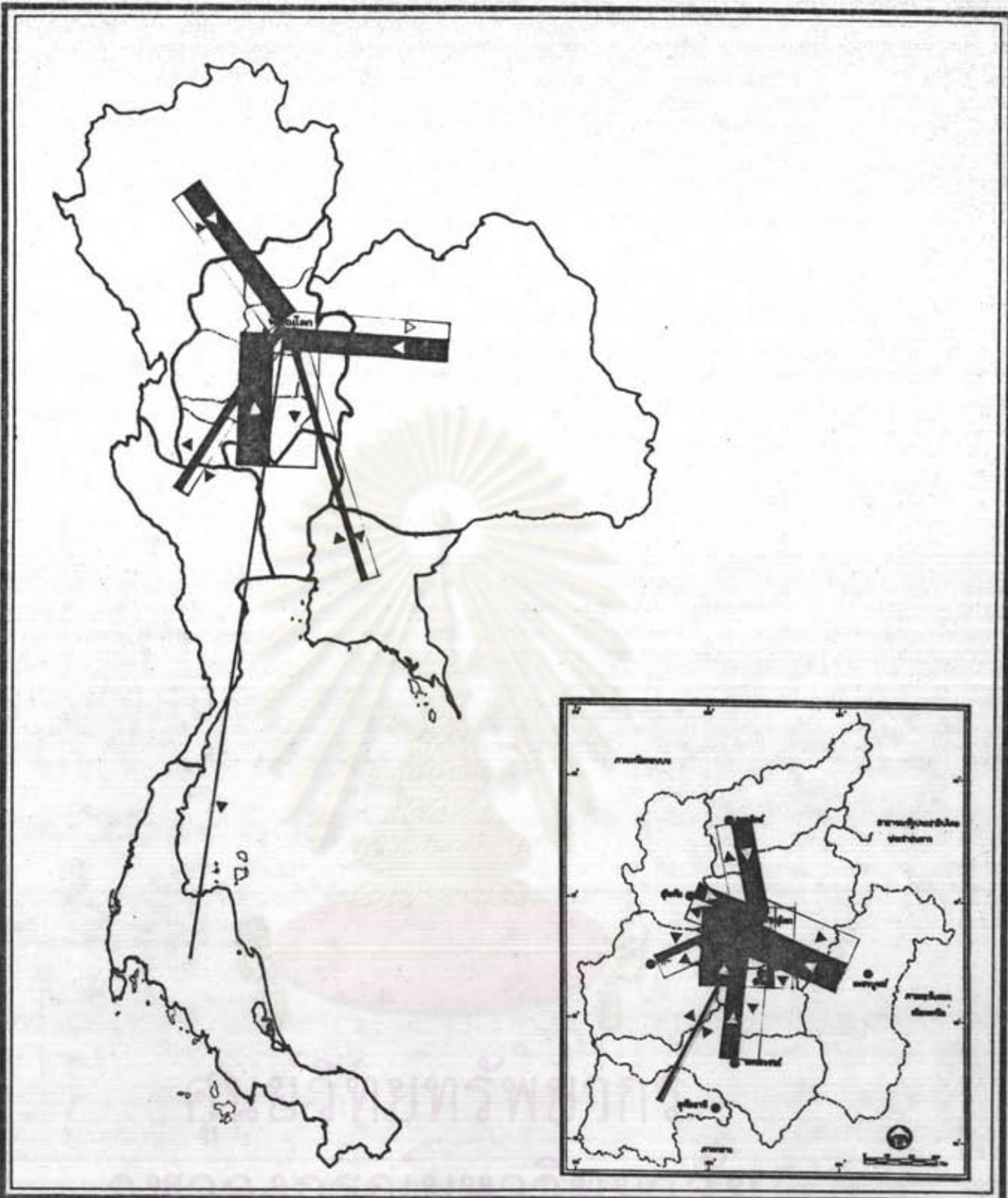
สัญลักษณ์.

- เขตประเทศ
- เขตจังหวัด
- เขตอำเภอ
- เขตตำบล
- จังหวัด
- อำเภอ
- กิ่งอำเภอ

ที่มา. ตารางที่ 3.20

การศึกษาเพื่อเสนอแนวทางการใช้ที่ดินชุมชนเมืองพิษณุโลก

แหล่ง. การย้ายถิ่นของประชากร พ.ศ. 2518-2523 แผนที่. 3.18

สัญลักษณ์.

6,000 คน

ย้ายถิ่นเข้า

6,000 คน

ย้ายถิ่นออก

----- เขตประเทศ

----- เขตจังหวัด

----- เขตอำเภอ

..... เขตตำบล

● จังหวัด

○ อำเภอ

○ กิ่งอำเภอ

ที่มา. ตารางที่ 3.20 และ 3.21

4. การคาดคะเนประชากร

สำหรับการคาดคะเนประชากรจังหวัดพิษณุโลก ใช้ข้อมูลประชากร 9 ช่วงปี
ระยะเวลาจากปี พ.ศ. 2518-2527 โดยมีแนวทางการคาดคะเนประชากร ดังนี้

1. ตั้งสมมติฐานเกี่ยวกับอัตราการเพิ่มของประชากร เพื่อคาดคะเนจำนวนประชากร
ในอนาคตว่า สถานการณ์ต่าง ๆ ที่มีผลทางตรงและทางอ้อมต่อการเพิ่มประชากรจะคล้ายคลึงกัน
ทั้งในอดีต ปัจจุบัน และอนาคต

2. ช่วงเวลาในการคาดคะเนประชากร กำหนดตามช่วงเวลาของแผนพัฒนา-
เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ดังนี้

- สิ้นแผนพัฒนา ฉบับที่ 5 พ.ศ. 2529 คือ 2 ปี จาก พ.ศ. 2527
- สิ้นแผนพัฒนา ฉบับที่ 6 พ.ศ. 2534 คือ 7 ปี จาก พ.ศ. 2527
- สิ้นแผนพัฒนา ฉบับที่ 7 พ.ศ. 2539 คือ 12 ปี จาก พ.ศ. 2527
- สิ้นแผนพัฒนา ฉบับที่ 8 พ.ศ. 2543 คือ 17 ปี จาก พ.ศ. 2527

3. การคาดคะเนประชากรโดยวิธี Geometric Extrapolation จาก
ข้อมูลจำนวนประชากรปี พ.ศ. 2518-2527 เป็นหลักในการคำนวณโดยมีสูตร ดังนี้

$$P_n = P_t (1 + r)^n$$

เมื่อ P_n คือ จำนวนประชากรที่คาดคะเน

P_t คือ จำนวนประชากรปีฐาน

n คือ จำนวนปีระหว่าง $P_n - P_t$

r คือ อัตราการเพิ่มประชากร

จากอัตราการเพิ่มและลักษณะของการเปลี่ยนแปลงประชากรในจังหวัดพิษณุโลก
ปี พ.ศ. 2518-2527 สามารถนำมาคำนวณคาดคะเนอัตราเพิ่มประชากรในอนาคต เท่ากับ
ร้อยละ 1.10 (ดูตารางที่ 3.24 และ 3.25)

ผลจากการคาดคะเนจำนวนประชากรด้วยวิธี Geometric Extrapolation โดยใช้จำนวนประชากรปี พ.ศ. 2527 (722,475 คน) เป็นปีฐาน สามารถหาจำนวนประชากรในอนาคตของจังหวัดพิษณุโลก ตามช่วงเวลาของแผนพัฒนา ต่าง ๆ ได้ดังนี้

พ.ศ. 2529	=	738,393 คน	เพิ่มจาก พ.ศ. 2527 เท่ากับ	15,918 คน
พ.ศ. 2534	=	779,741 คน	เพิ่มจาก พ.ศ. 2527 เท่ากับ	57,266 คน
พ.ศ. 2539	=	823,403 คน	เพิ่มจาก พ.ศ. 2527 เท่ากับ	100,928 คน
พ.ศ. 2544	=	869,511 คน	เพิ่มจาก พ.ศ. 2527 เท่ากับ	147,036 คน

ลักษณะทาง เศรษฐกิจ

1. โครงสร้างเศรษฐกิจระดับอนุภาค

มูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมของอนุภาคศึกษาในปี พ.ศ. 2521 (ราคาคงที่ปี พ.ศ. 2516) มีมูลค่ารวม 18,089.7 ล้านบาท โดยมาจากสาขาเกษตรกรรมร้อยละ 38.63 สาขาการค้าและบริการร้อยละ 46.95 และสาขาอุตสาหกรรมร้อยละ 14.42 ส่วนปี พ.ศ. 2526 (ราคาคงที่ปี พ.ศ. 2515) มีมูลค่ารวมเพิ่มขึ้นเป็น 23,337.5 ล้านบาท โดยมีสัดส่วนสาขาเกษตรกรรมเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 45.34 สาขาการค้าและบริการ และอุตสาหกรรม ลดลงเป็นร้อยละ 41.01 และ 13.65 ตามลำดับ เมื่อเปรียบเทียบมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมของภาคเหนือและของประเทศในปี พ.ศ. 2523 แล้ว จะพบว่าอนุภาคศึกษามีมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมเป็นร้อยละ 50.94 ของภาคเหนือ หรือร้อยละ 6.81 ของประเทศ โดยมีสัดส่วนการผลิตในสาขาเกษตรกรรมสูงกว่าสัดส่วนของประเทศ (45.34% > 23.61 %) ส่วนอีกสองสาขามีสัดส่วนน้อยกว่าของประเทศ ส่วนรายได้เฉลี่ยต่อประชากรของอนุภาคศึกษาในปี พ.ศ. 2521 มีค่าประมาณ 3,879 บาท ในปี พ.ศ. 2526 เพิ่มขึ้นเป็น 4,629 บาท สูงกว่ารายได้เฉลี่ยต่อประชากรของภาคเหนือ (4,504 บาท) แต่ยังมีค่าต่ำกว่ารายได้เฉลี่ยต่อประชากรของประเทศ (6,931 บาท)

เมื่อเปรียบเทียบระหว่างจังหวัดพิษณุโลกกับอนุภาคศึกษา จะพบว่าผลิตภัณฑ์มวลรวมของจังหวัดพิษณุโลก ในปี พ.ศ. 2526 (ราคาคงที่ปี พ.ศ. 2515) มีมูลค่า 3,076.2 ล้านบาท

ส่วนใหญ่มากจากสาขาการค้าและบริการร้อยละ 46.97 เกษตรกรรมร้อยละ 48.90 และ อุตสาหกรรมร้อยละ 12.13 ตามลำดับ คิดเป็นอันดับ 4 (13.18%) ของอนุภาคศึกษา โดยมี สัดส่วนการผลิตในสาขาการค้าและบริการสูงกว่าสัดส่วนของอนุภาคศึกษา (46.97% > 41.01%) ส่วนอีกสองสาขามีสัดส่วนน้อยกว่าอนุภาคศึกษา และมีรายได้เฉลี่ยต่อประชากร 4,205 บาท คิดเป็นอันดับ 6 ของอนุภาคศึกษา

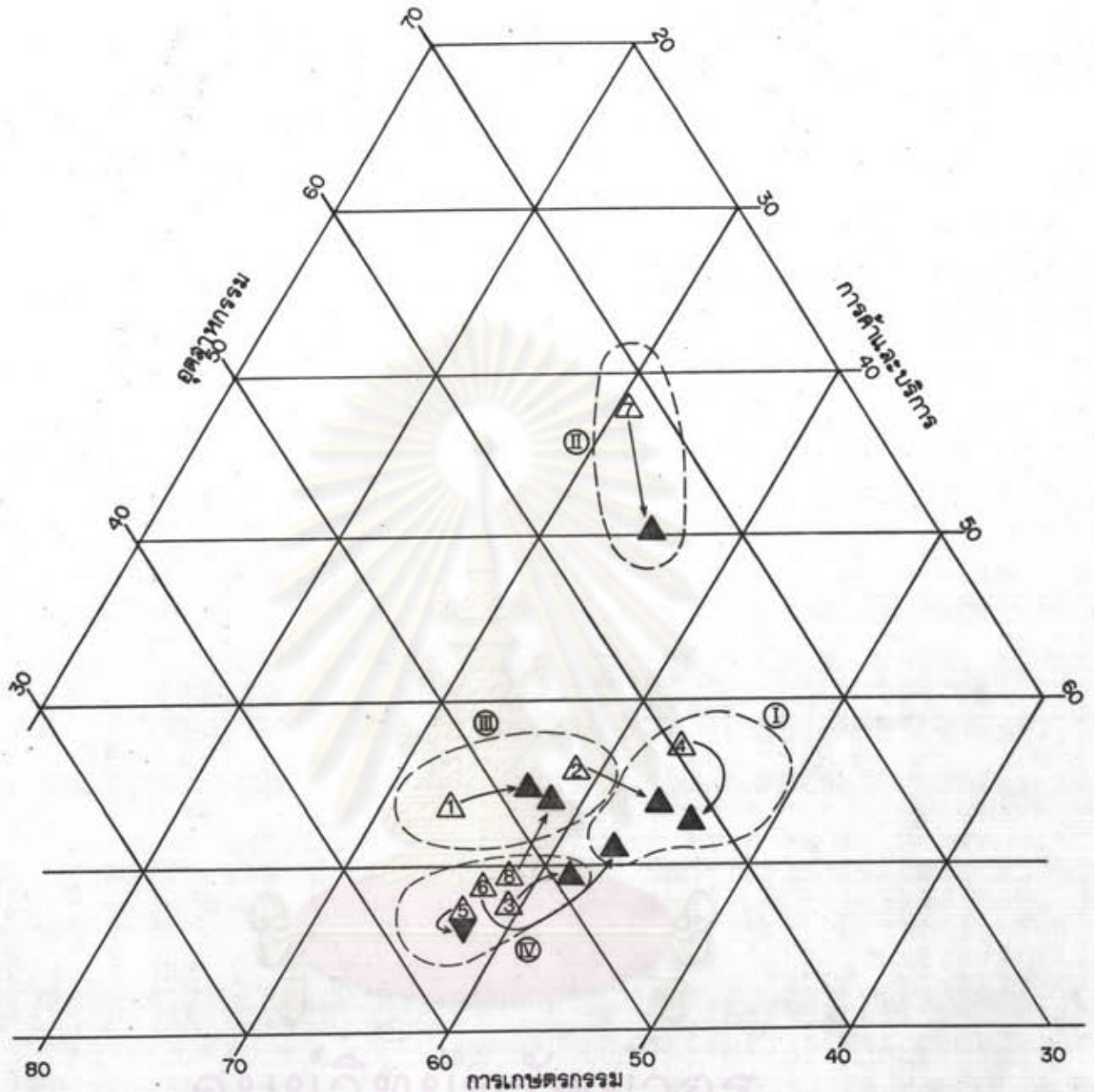
สำหรับลักษณะของการเปลี่ยนแปลงโดยสร้างการผลิตระหว่าง พ.ศ.2521-2526 (ดูแผนภูมิ 3.5 ประกอบ) สามารถพิจารณาถึงทิศทางการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการผลิตของ จังหวัดว่ามีทิศทางมุ่งไปสู่การผลิตในภาคใด ซึ่งสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่ 1 กลุ่ม เปลี่ยนแปลงโครงสร้างไปในทิศทางการค้าและบริการ และ เกษตรกรรม เป็นจังหวัดที่มีการ เปลี่ยนแปลงสัดส่วนการค้าและบริการเพิ่มมากขึ้น โดย เพิ่มภาคเกษตรกรรมควบคู่ไปด้วย มีจำนวน 4 จังหวัดที่มีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการผลิต ไปในทิศทางเพิ่มมูลค่าการค้าและบริการ และ เกษตรกรรม ที่มากกว่าการเพิ่มทางภาคอุตสาหกรรม หรือจากการลดสัดส่วนในการเติบโตภาคอุตสาหกรรม มีดังนี้ นครสวรรค์ พิจิตร อุตรดิตถ์ และ เพชรบูรณ์

กลุ่มที่ 2 กลุ่ม เปลี่ยนแปลงโครงสร้างไปในทิศทางการค้าและบริการ และอุตสาหกรรม เป็นกลุ่มจังหวัดที่มีการ เปลี่ยนแปลงสัดส่วนการค้าและบริการเพิ่มมากขึ้น โดยเพิ่มภาคอุตสาหกรรมควบคู่ไปด้วย และลดสัดส่วนภาค เกษตรกรรมลง มีจำนวน 3 จังหวัด คือ อุทัยธานี พิจิตร และกำแพงเพชร โดยอุทัยธานีและพิจิตรมีสัดส่วนของการ เปลี่ยนแปลงด้านการค้า และบริการสูงกว่าสัดส่วนการขยายตัวทางอุตสาหกรรม

กลุ่มที่ 3 กลุ่ม เปลี่ยนแปลงโครงสร้างไปในทิศทางอุตสาหกรรม เป็นกลุ่มจังหวัดที่เปลี่ยนแปลงโดย เพิ่มสัดส่วนทางอุตสาหกรรม ลดสัดส่วน ของภาค เกษตรกรรมลง มี 1 จังหวัด คือ อุทัยธานี

พิจารณาตามลักษณะโครงสร้างทาง เศรษฐกิจระดับจังหวัดในอนุภาคศึกษา สามารถ แบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม ตามลักษณะที่คล้ายคลึงกันของโครงสร้างการผลิต (ดูตารางที่ 3.26 และ แผนภูมิ 3.5 ประกอบ)

△ 2521 ▲ 2526
 เลขรหัสจังหวัด

- 1 กำแพงเพชร
- 2 นครสวรรค์
- 3 พิจิตร
- 4 พิษณุโลก

- 5 เพชรบูรณ์
- 6 สุโขทัย
- 7 อุตรดิตถ์
- 8 อุทัยธานี

ลักษณะโครงสร้างการผลิต
 ปฐมภูมิ ทุติยภูมิ ตติยภูมิ

- ① 45 : 15 : 40
- ② 35 : 35 : 30
- ③ 48 : 15 : 37
- ④ 57 : 15 : 37

แผนภูมิ 3.5 โครงสร้างการผลิตและการเปลี่ยนแปลงระหว่าง ปี พ.ศ. 2521-2526
 ระดับจังหวัด ในอนุภาคศึกษา

ที่มา : ตารางที่ 3.26

กลุ่มที่ 1 เป็นกลุ่มจังหวัดที่มีโครงสร้างการผลิตส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับการค้าและบริการ และอุตสาหกรรม มากกว่าการเกษตรกรรม คือมีสัดส่วนผลิตภัณฑ์จังหวัดในภาคการเกษตรกรรม เฉลี่ยร้อยละ 45 ของมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวม การอุตสาหกรรมเฉลี่ยร้อยละ 15 และการค้าและบริการ เฉลี่ยร้อยละ 40 (45 : 15 : 40) ได้แก่ พิษณุโลก นครสวรรค์ และสุโขทัย

กลุ่มที่ 2 เป็นกลุ่มจังหวัดที่มีโครงสร้างการผลิตส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับอุตสาหกรรมและการค้าและบริการ มากกว่าการเกษตรกรรม และมีมูลค่าการผลิตในการอุตสาหกรรมสูงกว่าจังหวัดอื่น ๆ โดยเฉพาะในส่วนของไฟฟ้าและประปา คือ มีสัดส่วนผลิตภัณฑ์จังหวัดในการเกษตรกรรม ร้อยละ 35 การอุตสาหกรรมเฉลี่ยร้อยละ 35 และ การค้าและบริการเฉลี่ยร้อยละ 30 (35 : 35 : 30) ได้แก่ อุตรดิตถ์ ทั้งนี้เพราะเป็นจังหวัดที่ตั้งของเขื่อนผลิตพลังงานไฟฟ้าขนาดใหญ่

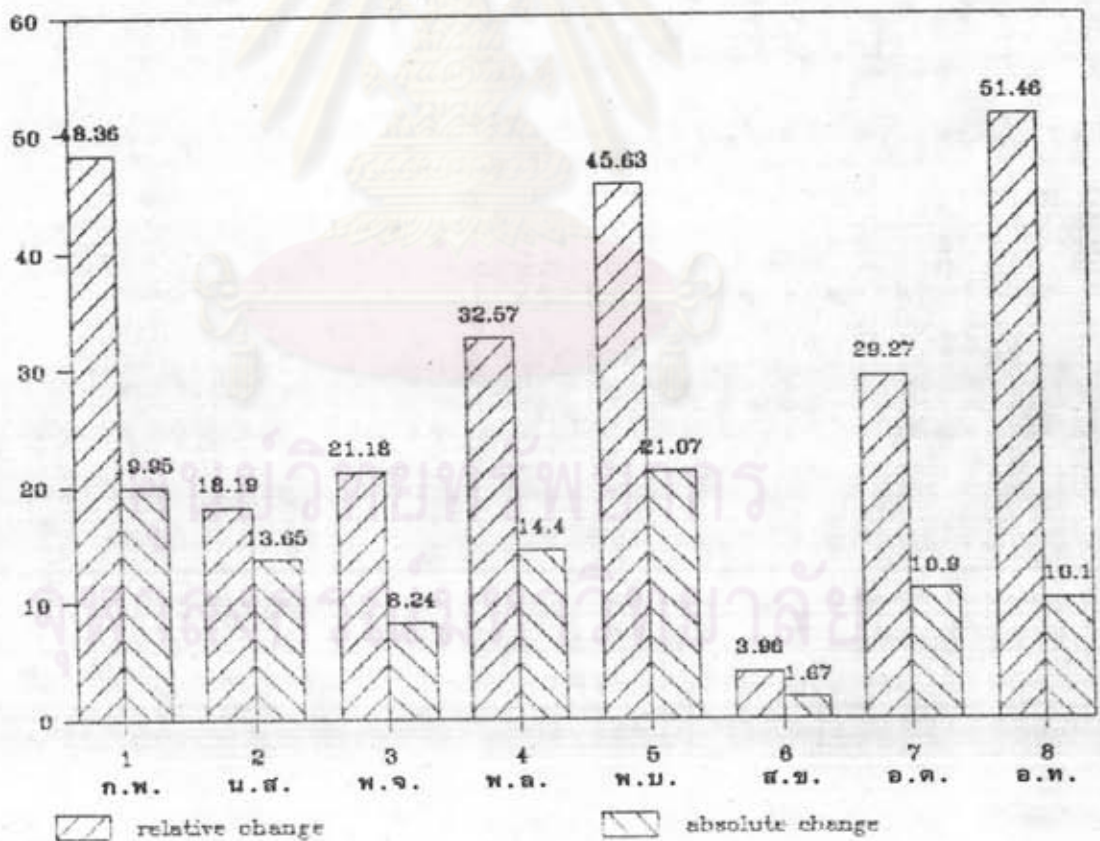
กลุ่มที่ 3 เป็นกลุ่มจังหวัดที่มีโครงสร้างการผลิตส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับภาคการเกษตรกรรม ใกล้เคียงภาคการค้าและบริการ และอุตสาหกรรม คือ มีสัดส่วนผลิตภัณฑ์จังหวัดในการเกษตรกรรม ร้อยละ 48 การอุตสาหกรรมร้อยละ 15 และ การค้าและบริการร้อยละ 37 (48 : 15 : 37) ได้แก่ กำแพงเพชร และอุทัยธานี

กลุ่มที่ 4 เป็นกลุ่มจังหวัดที่มีโครงสร้างการผลิตภาคการเกษตรกรรมมากกว่าภาคการค้าและบริการ และการอุตสาหกรรมรวมกัน คือ มีสัดส่วนผลิตภัณฑ์จังหวัดในการเกษตรกรรม ร้อยละ 57 การอุตสาหกรรมร้อยละ 8 และ การค้าและบริการร้อยละ 35 (57 : 8 : 35) ได้แก่ พิจิตร และเพชรบูรณ์

สำหรับการเปลี่ยนแปลงมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมระหว่าง พ.ศ.2521-2526 (Relative Change) จะพบว่าผลิตภัณฑ์มวลรวมของอนุภาคศึกษาเพิ่มขึ้นจาก 18,089.7 ล้านบาท เป็น 23,337.5 ล้านบาท เพิ่มขึ้นร้อยละ 29.01 ในอนุภาคศึกษาทุกจังหวัดมีการเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้น โดยอุทัยธานีมีการเปลี่ยนแปลงมากที่สุด (51.46%) รองลงมาได้แก่ กำแพงเพชร (48.30%) เพชรบูรณ์ (45.63%) และพิษณุโลก (32.57%) แต่เมื่อพิจารณาการเปลี่ยนแปลงโดยส่วนรวม (Absolute Change) กำแพงเพชรมีการเปลี่ยนแปลงมากที่สุด (19.95%) รองลงมา

ได้แก่ พืชปลูก (14.40%) และนครสวรรค์ (13.85%) (ดูตารางที่ 3.27 และแผนภูมิ 3.6 ประกอบ)

จากการพิจารณาโครงสร้าง เศรษฐกิจในระดับอนุภาค จะพบว่าจังหวัดพิจิตรมีโครงสร้างการผลิตในภาคการค้าและบริการและภาคการอุตสาหกรรมรวมกันมากกว่าภาคการเกษตรกรรม แต่ภาคเกษตรกรรมยังคงมีมูลค่ามากที่สุด และมีแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างไปในทิศทางการค้าและบริการ และ เกษตรกรรม สำหรับบทบาทในการ เพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมในอนุภาคอยู่ในระดับปานกลาง แต่มีแนวโน้มการขยายตัวทาง เศรษฐกิจในระดับสูงมากในอนุภาคศึกษา

แผนภูมิ 3.6 การเปลี่ยนแปลงมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมในอนุภาคศึกษา พ.ศ.2518-2526

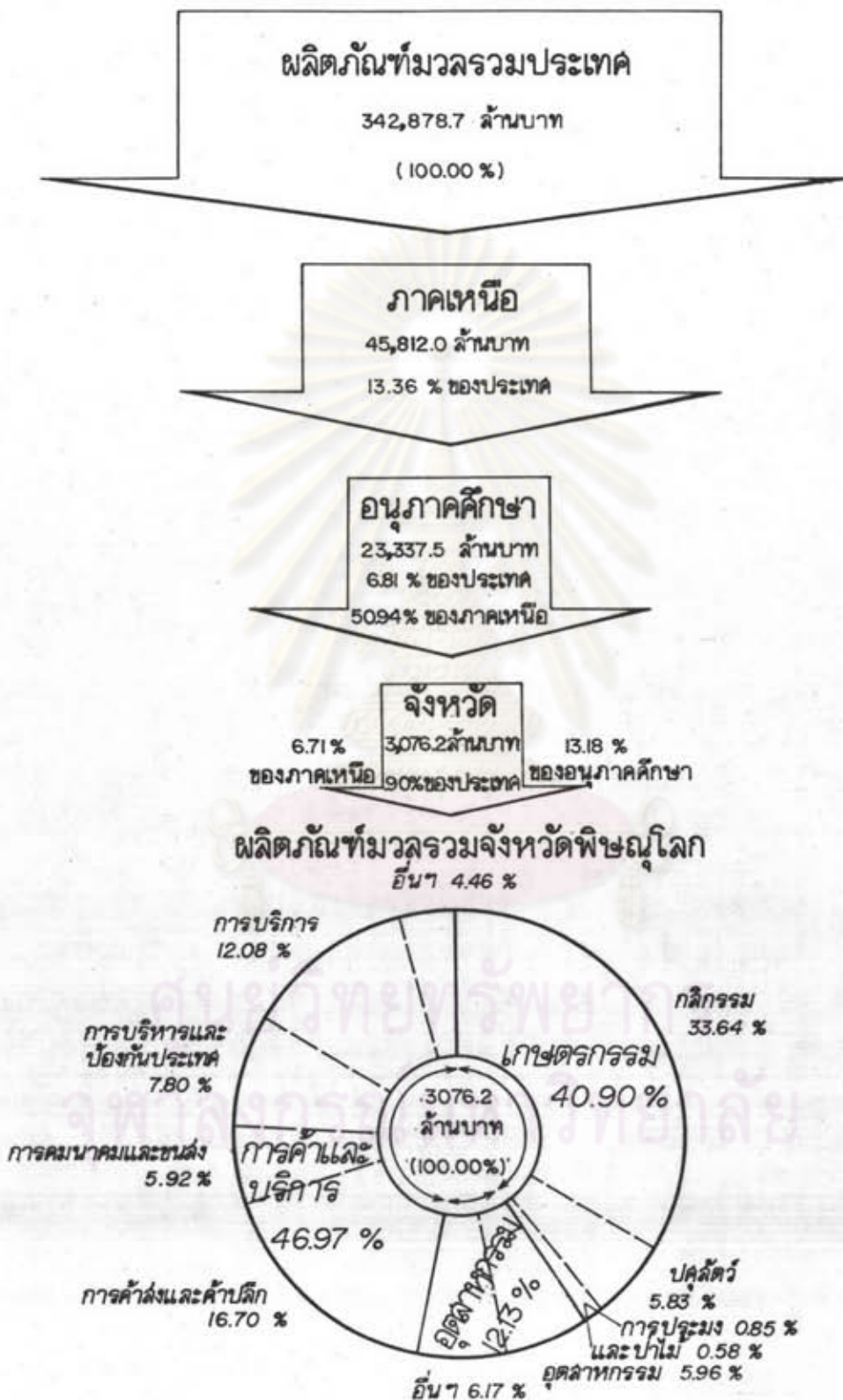
ที่มา : ตารางที่ 3.27

2. โครงสร้างเศรษฐกิจระดับจังหวัด

ก. มูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวม

มูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมของจังหวัดพิษณุโลก พ.ศ. 8526 (ราคาคงที่ 2515) เท่ากับ 3,076.2 ล้านบาท คิดเป็นอันดับ 4 (13.18%) ของอนุภาคศึกษา จำนวนมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมทั้งหมดนี้ มาจากการค้าและบริการ 1,444.8 ล้านบาท (46.97%) การเกษตรกรรม 1,258.1 ล้านบาท (40.90%) และ การอุตสาหกรรม 373.3 ล้านบาท (12.13%) เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละสาขาการผลิต มูลค่าส่วนใหญ่มาจากการกลีกรรม ทำรายได้ให้จังหวัดสูงสุด 1,034.7 ล้านบาท (33.64%) รองลงมาได้แก่ การค้าส่งและค้าปลีก 513.6 ล้านบาท (16.70%) การบริการ 371.4 ล้านบาท (12.08%) และสาขาอื่น ๆ ตามลำดับ ค่าเฉลี่ยของมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมแต่ละสาขาการผลิตเท่ากับ 196.69 ล้านบาท โดยมีสัดส่วนของการผลิตในสาขาเกษตรกรรม สาขาอุตสาหกรรม และสาขาบริการ เป็น 3.37: 1: 3.87 หรือ 41: 12: 47 และมีสัดส่วนสาขาเกษตรกรรมและนอกสาขาเกษตรกรรม เป็น 41 : 59 (ดูตารางที่ 3.28 และแผนภูมิ 3.7 ประกอบ)

เมื่อพิจารณา เปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมของจังหวัดในช่วง พ.ศ. 2518-2526 (Relative Change) จะเห็นว่า มูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมเพิ่มขึ้น 1,286.9 ล้านบาท จาก 1,789.2 ล้านบาท เป็น 3,076.2 ล้านบาท โดยสาขาเกษตรกรรม มีการเปลี่ยนแปลงมากที่สุด (99.35%) รองลงมาได้แก่ สาขาการค้าและบริการ (84.12%) แต่สาขาอุตสาหกรรมมีการเปลี่ยนแปลงลดลง (0.05%) และเมื่อพิจารณารายละเอียดแล้วพบว่า การธนาคาร ประกันภัย มีการเปลี่ยนแปลงมากที่สุด (193.92%) แต่เมื่อพิจารณาสัดส่วนของมูลค่าผลิตภัณฑ์ปี พ.ศ. 2526 อยู่ในอัตราค่อนข้างต่ำเพียง 3.61% ของจังหวัด ซึ่งทำให้มูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดเพิ่มขึ้นไม่มากนัก รองลงมาได้แก่ การบริหารและป้องกันประเทศ (170.61%) และ เมื่อพิจารณาการเปลี่ยนแปลงในส่วนรวม (Absolute Change) กลีกรรม มีการเปลี่ยนแปลงมากที่สุด 42.64% รองลงมาได้แก่ การค้าส่งและค้าปลีก 15.82% การบริหารและป้องกันประเทศ 10.88% และการบริการ 10.33% ซึ่งเป็นสาขาที่สำคัญและส่งผลกระทบต่อ การเจริญเติบโตของจังหวัด ส่วนสาขาอื่น ๆ โดยส่วนรวมมีการเปลี่ยนแปลงน้อยมาก

แผนภูมิ 3.7 มูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดพิษณุโลก พ.ศ.2526 (ราคาคงที่ 2515) เปรียบเทียบกับสัดส่วนของประเทศ, ภาค และอนุภาค

และมีบางสาขาลดลง เช่น ป่าไม้ (-57.13%) และอุตสาหกรรม (42.87%) ดังนั้นสาขาที่มีความสำคัญ คือ กสิกรรม การค้าส่ง-ค้าปลีก การบริการ และ การบริหาร-ป้องกันประเทศ (ดูตารางที่ 3.29 ประกอบ)

ข. การขยายตัวของมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวม

จากโครงสร้างเศรษฐกิจของจังหวัด เมื่อพิจารณามูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมในช่วงปี พ.ศ. 2518-2526 (ดูตารางที่ 3.30 และแผนภูมิ 3.8) สาขาที่มีแนวโน้มการขยายตัวมากที่สุด คือ การค้าและบริการ รองลงมา ได้แก่ เกษตรกรรม ส่วนอุตสาหกรรมมีแนวโน้มการขยายตัวไม่คงที่นัก และเมื่อพิจารณาในรายละเอียดพบว่า การธนาคาร ประกันภัย มีแนวโน้มการขยายตัวมากที่สุด (24.24% ต่อปี) แต่เนื่องจากมีสัดส่วนฐานของมูลค่าการผลิตเพียง 3.61% ของมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดปี พ.ศ. 2526 การผลิตที่มีแนวโน้มการขยายตัวมาก และมีผลต่อมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัด คือ กสิกรรม การค้าส่งและค้าปลีก การบริการ และการบริหารและป้องกันประเทศ ซึ่งการผลิตเหล่านี้มีสัดส่วนฐานของมูลค่าการผลิตมากและมีแนวโน้มการขยายตัวเพิ่มขึ้นมากอย่างสม่ำเสมอ

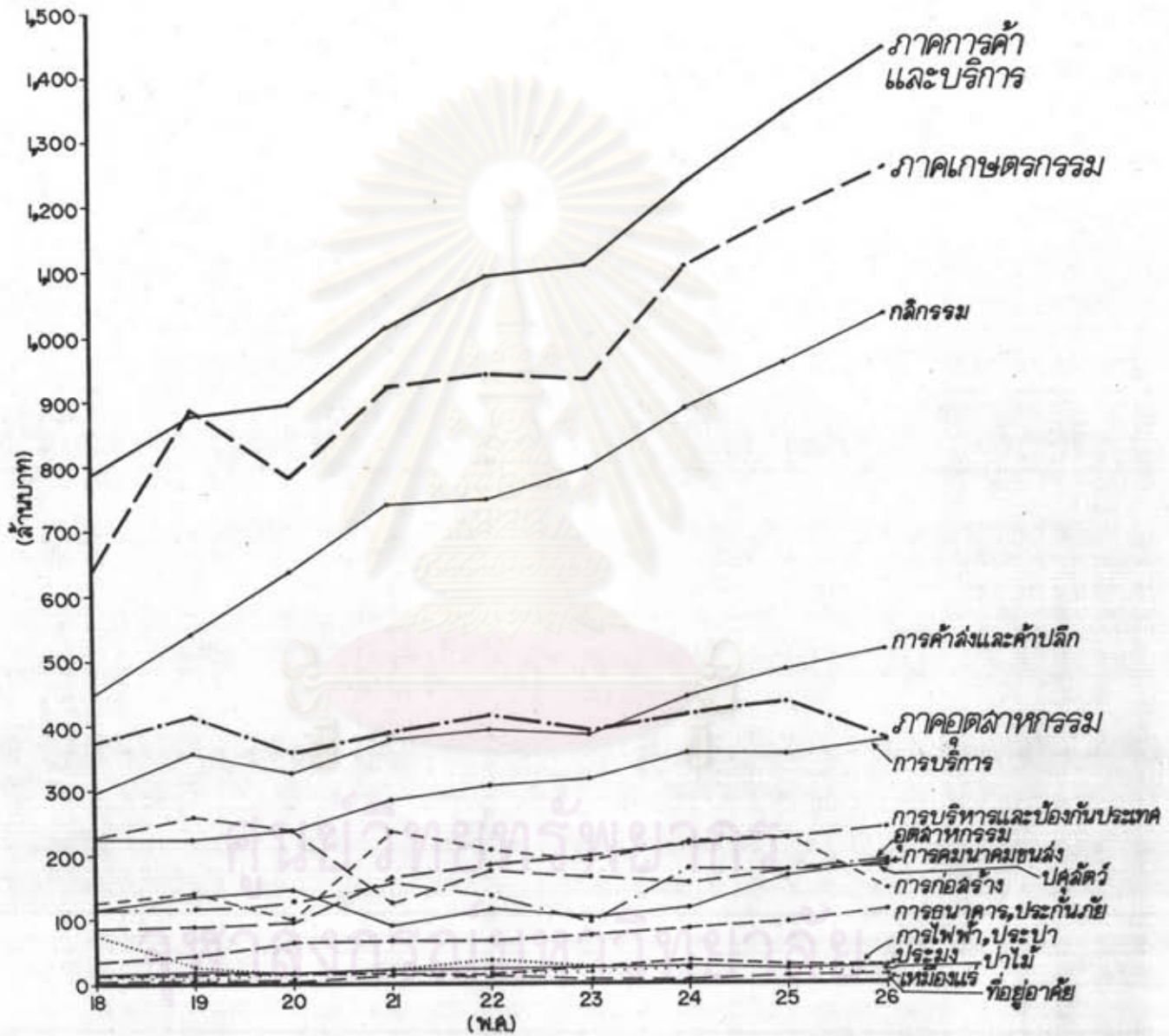
ค. การผลิตในสาขาต่าง ๆ

1. เกษตรกรรม

รายได้ทางด้านเกษตรกรรมของจังหวัดอยู่ในอันดับ 4 (11.89%) ของอนุภาคศึกษามีขนาดใกล้เคียงกับจังหวัดพิจิตร มีสัดส่วนเพิ่มขึ้นจาก 35.27% ของมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดในปี พ.ศ. 2518 เป็น 40.90% ในปี พ.ศ. 2526 โดยมีการเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นเฉลี่ย 12.42% ต่อปี อันประกอบด้วย กสิกรรม ปศุสัตว์ และการประมง

(ก) กสิกรรม

กสิกรรม เป็นสาขาการผลิตที่มีรายได้สูงสุดตลอดมา และมีสัดส่วนของรายได้เพิ่มขึ้นจาก 24.65% ในปี พ.ศ. 2518 เป็น 33.64% ในปี พ.ศ. 2526 และมีการเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นเฉลี่ย 16.82% ต่อปี ในปี พ.ศ. 2526 พืชเศรษฐกิจหลักที่ทำรายได้ให้จังหวัดพิษณุโลก ได้แก่ ข้าว

แผนภูมิ 3.8 มูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมแต่ละสาขาการผลิตจังหวัดพิษณุโลก พ.ศ. 2518 - 2526

ที่มา : ตารางที่ 3.30

ข้าวโพด ถั่วเขียว และมันสำปะหลัง จะเห็นได้จากมูลค่าผลผลิตด้านกลกิกรรมปี พ.ศ. 2526 (สำนักงานพาณิชย์จังหวัดพิษณุโลก 2526: 31) ดังนี้

1. ข้าวนาปี	1,868.33	ล้านบาท
ข้าวนาปรัง	125.11	ล้านบาท
2. ข้าวโพด	488.06	ล้านบาท
3. ถั่วเขียวผิวมัน	142.28	ล้านบาท
ถั่วเขียวผิวดำ	93.63	ล้านบาท
4. มันสำปะหลัง	131.47	ล้านบาท
5. อ้อย	18.79	ล้านบาท
6. งา	12.19	ล้านบาท

การปลูกข้าวมีการทำนาปีละ 2 ครั้ง เป็นการปลูกข้าวนาปีและนาปรัง โดยทำรายได้มากที่สุดในด้านกลกิกรรม คือ 1,993.44 ล้านบาท คิดเป็น 87.40% ของมูลค่าในสาขากลกิกรรม หรือ 67.89% ของมูลค่าผลิตภัณฑ์เกษตรกรรมในปี พ.ศ. 2526 (ราคาตลาด) แหล่งปลูกข้าวที่สำคัญอยู่ในบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำในเขตอำเภอบางระกำ อำเภอรพหพิราม อำเภอเมือง-พิษณุโลก และอำเภอรังทอง มีเนื้อที่ปลูกข้าวในจังหวัดรวม 1,347,406 ไร่ (ดูตารางที่ 3.31) ซึ่งมีพื้นที่มากที่สุดในการใช้ที่ดินเพื่อการเกษตร และมีผลผลิตรวม 640,050.83 ตัน ผลผลิตเฉลี่ย 475.02 กิโลกรัมต่อไร่

ข้าวโพด ทำรายได้รองลงมาจาก การปลูกข้าว ในปี พ.ศ. 2526 ทำรายได้ 488.06 ล้านบาท โดยมีเนื้อที่ปลูกทั้งสิ้น 573,125 ไร่ (สำนักงานพาณิชย์จังหวัดพิษณุโลก 2526: 31) ปลูกมากในเขตอำเภอนครไทย อำเภอรังทอง อำเภอบางระกำ อำเภอรัดไบสน์ และอำเภอรพหพิราม

เกษตรกรที่ประกอบอาชีพกลกิกรรมทั้งหมด 98,505 ครัวเรือน เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับค่าเฉลี่ยประชากร เกษตรค้ครัวเรือนจากสำโนประชากรและเคหะ พ.ศ. 2523 ซึ่งมีค่าเฉลี่ย ครัวเรือนละ 5.2 คน ดังนั้นจะมีประชากรที่ประกอบอาชีพทางด้านเกษตรกรรมจำนวน 512,226 คน

(ข) ปลาสัตว์

ปลาสัตว์มีรายได้เพิ่มขึ้นจากสัดส่วน 5.70% ในปี พ.ศ. 2518 เป็น 5.83% ในปี พ.ศ. 2526 (ดูตารางที่ 3.22) การเลี้ยงสัตว์ในจังหวัดพิษณุโลกส่วนใหญ่เป็นการเลี้ยงเพื่อใช้งาน โดยเลี้ยงควบคู่ไปกับการกสิกรรม เพื่อใช้แรงงานและ เป็นพาหนะในการขนส่ง นอกจากนี้ยังมีการเลี้ยงสัตว์เพื่อใช้เนื้อเป็นอาหารและมีการเลี้ยงโค กระบือ เพื่อส่งไปขายต่างประเทศด้วย

สัตว์ที่เลี้ยงไว้ใช้งานที่สำคัญของจังหวัดพิษณุโลก ได้แก่ โคและกระบือ สัตว์ที่เลี้ยงมีการเลี้ยงกันทั่วไปในจังหวัดพิษณุโลก บริเวณที่มีการเลี้ยงโคมาก ได้แก่ อำเภอนครไทย อำเภอวังทอง และอำเภอเมือง รวมทั้งสิ้น 36,566 ตัว ลดลงจาก 67,412 ตัวในปี พ.ศ. 2518 ส่วนกระบือมีมากในอำเภอนครไทยและอำเภอวังทอง รวมทั้งสิ้น 31,967 ตัว ลดลงจาก 91,004 ตัวในปี พ.ศ. 2518

การเลี้ยงสุกรมีกระจายอยู่ทั่วไปทุกอำเภอ โดยทั่วไปแล้วจะเลี้ยงสุกรเป็นการเพิ่มพูนรายได้ จำนวนเลี้ยงแต่ละบ้านจึงไม่มากนัก บริเวณที่มีการเลี้ยงสุกรมากอยู่ในเขตอำเภอวังทอง อำเภอเมือง และอำเภอบางระกำ รวมทั้งสิ้น 52,364 ตัว ลดลงจาก 60,149 ตัวในปี พ.ศ. 2518

เป็ด เป็นสัตว์ที่ต้องอาศัยภูมิประเทศที่เหมาะสม คือ มีแหล่งน้ำ เช่น คลอง หนอง บึง เพื่ออาศัย ปู ปลา เป็นอาหารตามธรรมชาติ มีเลี้ยงมากในเขตอำเภอวังทอง และอำเภอเมือง เลี้ยงในบริเวณบึงราชนก บ้านบึงพระ บ้านกร่าง รวมทั้งสิ้น 118,472 ตัว เพิ่มขึ้นจาก 76,962 ตัวในปี พ.ศ. 2518

ไก่ เลี้ยงกันทั่วไปในจังหวัด ส่วนใหญ่เลี้ยงไก่พันธุ์พื้นเมืองเพื่อเป็นอาหาร หรืออาจมีเหลือขายบ้างเล็กน้อย มีมากในเขตอำเภอวังทอง อำเภอบางกระทุ่ม และอำเภอบางระกำ ส่วนไก่พันธุ์เนื้อและพันธุ์ไข่ที่เลี้ยงเพื่อขายโดยตรง ส่วนมากเลี้ยงกันในบริเวณอำเภอเมืองพิษณุโลก ซึ่งเป็นบริเวณที่อยู่ใกล้ตลาดและการคมนาคมขนส่งสะดวกกว่าบริเวณอื่น ๆ มีการเลี้ยงไก่รวมทั้งสิ้น 854,354 ตัว (พ.ศ. 2526) เพิ่มขึ้นจาก 537,002 ตัวในปี พ.ศ. 2518 สำหรับท่านั้นมีเพียงเล็กน้อย ส่วนใหญ่อยู่ในเขตอำเภอบางระกำและอำเภอเมืองพิษณุโลก

(ค) การประมง

จากสภาพภูมิประเทศส่วนใหญ่ของจังหวัดพิษณุโลก เป็นที่ราบลุ่มและมีแม่น้ำที่สำคัญหลายสายไหลผ่าน นอกจากนี้ยังมีลำคลองและบึงเป็นอันมาก จึงมีผู้ประกอบการจัดปลาน้ำจืดจากแหล่งน้ำธรรมชาติ และเลี้ยงปลาในบ่อ ในกระชัง ในนาข้าว และในนาข้าว ชนิดปลาที่จับได้ส่วนใหญ่ ได้แก่ ปลาช่อน ปลาดุก ปลาหมอ ปลาตะเพียน และปลาสร้อย

เมื่อพิจารณาการประมงในจังหวัดพิษณุโลก พ.ศ. 2526 (ตารางที่ 3.33) ปริมาณปลาที่จับได้ทั้งหมด 1,791,665 กิโลกรัม อำเภอเมืองพิษณุโลก จับปลาได้มากที่สุด 860,000 (48.00%) รองลงมาคือ อำเภอพรหมพิราม (20.09%) และอำเภอรังทอง (14.02%) สำหรับจำนวนครีว เรือที่เลี้ยงและจับปลาจากแหล่งอื่น อำเภอบางระกำมีครีว เรือมากที่สุด (697 ครีว เรือ) รองลงมาคือ อำเภอเมืองพิษณุโลก (620 ครีว เรือ)

2. อุตสาหกรรม

รายได้ทางด้านอุตสาหกรรมของจังหวัดอยู่ในอันดับ 4 (11.72%) ของอนุภาคศึกษา รายได้ทางด้านอุตสาหกรรมมีสัดส่วนลดลงจาก 20.87% ของมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดในปี พ.ศ. 2518 เป็น 12.13% ในปี พ.ศ. 2526 โดยมีการเปลี่ยนแปลงลดลงเฉลี่ย 0.01% ต่อปี

จำนวนโรงงานอุตสาหกรรมในจังหวัดพิษณุโลกปี พ.ศ. 2526 (ดูตารางที่ 3.34) มีโรงงานอุตสาหกรรม 943 โรง ส่วนใหญ่เป็นโรงสีข้าว อุตสาหกรรมต่อตัวถัง-ซ่อมพาหนะ และส่วนประกอบ และอุตสาหกรรมผลิตภัณฑ์อาหารและเครื่องดื่ม โดยเป็นอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรมากที่สุด 735 โรง (77.94%) รองลงมาได้แก่ อุตสาหกรรมแปรรูปและบริการ 206 โรง (21.85%) และอุตสาหกรรมเหมืองแร่และย่อย 2 โรง (0.02%)

เมื่อพิจารณาการเปลี่ยนแปลงจำนวนสภาพอุตสาหกรรม ในช่วงปี พ.ศ. 2521-2526 มีโรงงานอุตสาหกรรมเพิ่มขึ้น 377 โรง (66.61%) โรงงานอุตสาหกรรมที่เพิ่มขึ้นได้แก่ โรงสีข้าว 193 โรง อุตสาหกรรมต่อตัวถัง-ซ่อมพาหนะ และส่วนประกอบ 79 โรง อุตสาหกรรมผลิตภัณฑ์อาหารและเครื่องดื่ม 32 โรง อุตสาหกรรมผลิตภัณฑ์จากคอนกรีตและซีเมนต์

20 โรง อุตสาหกรรมผลิตภัณฑ้อโลหะ 14 โรง อุตสาหกรรมผลิตภัณฑ้อโลหะ และอุตสาหกรรม
ซ่อม-ประกอบเครื่องมือการเกษตร อย่างละ 12 โรง อุตสาหกรรมผลิตภัณฑไม้ 9 โรง ส่วน
อุตสาหกรรมย่อยหิน-อุตสาหกรรม ลดลง 1 โรง

ที่ตั้งของโรงงานอุตสาหกรรมในจังหวัดพิษณุโลก ปี พ.ศ. 2526 มีจำนวนโรงงาน
อุตสาหกรรมในอำเภอ เมืองพิษณุโลก 336 โรง อำเภอพรหมพิราม 153 โรง อำเภอวังทอง
100 โรง อำเภอนครไทย 85 โรง อำเภอบางระกำ 82 โรง อำเภอบางกระทุ่ม 65 โรง
อำเภอเนินมะปราง 48 โรง อำเภอชาติตระการ 37 โรง และอำเภอวัดโบสถ์ 33 โรง
จากสถานที่ตั้งของโรงงานอุตสาหกรรมรายอำเภอ จะพบว่าอำเภอ เมืองพิษณุโลก เป็นที่ตั้งของ
โรงงานอุตสาหกรรมที่สำคัญของจังหวัด

3. การค้าและบริการ

รายได้ทางด้านการค้าและบริการของจังหวัดอยู่ในอันดับ 2 (15.10%) ของอนุภาคศึกษา
เมื่อพิจารณาจากโครงสร้างเศรษฐกิจพบว่า ในสาขานี้ทางด้านการค้าส่งและค้าปลีกทำรายได้
มากที่สุด คือ คิดเป็นอันดับ 2 ของมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดทั้งในปี พ.ศ. 2518 (16.40%)
ปี พ.ศ. 2526 (16.70%) โดยมีอัตราการเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นเฉลี่ย 9.38% ต่อปี และทาง
ด้านการบริการทำรายได้เป็นอันดับ 3 (12.08%) ในปี พ.ศ. 2526 แต่มีสัดส่วนน้อยกว่าใน
ปี พ.ศ. 2518 (12.72%) ซึ่งเป็นอันดับ 2 ของมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัด โดยมีอัตรา
การเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นเฉลี่ย 7.90% ต่อปี ส่วนในด้านการบริการอื่น ๆ ที่มีการเปลี่ยนแปลง
เพิ่มขึ้นโดยเฉลี่ยเป็นอย่างมาก คือ การธนาคาร ประกันภัย และการบริหารประเทศและป้องกัน
ประเทศ ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นเป็นอันดับ 1 (24.24%) และอันดับ 2 (21.33%)
ของสาขาการผลิตในจังหวัด ตามลำดับ

จากสถิติสถานประกอบการธุรกิจประเภทต่าง ๆ ในจังหวัดพิษณุโลก ปี พ.ศ. 2519-2526
(ดูตารางที่ 3.35) พบว่าส่วนใหญ่เป็นสถานประกอบการธุรกิจขนาดเล็ก มีการเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้น
20.74% ส่วนสถานประกอบการธุรกิจขนาดกลางประเภทห้างหุ้นส่วนจำกัดมีการเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้น
เป็นอย่างมาก คือ 110.59% แต่ประเภทห้างหุ้นส่วนสามัญนิติบุคคลกลับลดลง 3.45% และธุรกิจ
ขนาดใหญ่มีการเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้น 30.53%

ง. แรงงาน

การศึกษาสภาพแรงงานของจังหวัดพิษณุโลก ใช้ข้อมูลจากสำมะโนประชากรและเคหะ พ.ศ. 2513, 2523 ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ เพื่อเป็นแนวทางให้ทราบถึงสภาพและแนวโน้มของแรงงานในจังหวัดพิษณุโลกต่อไป

ประชากรวัยแรงงาน จำแนกตามประเภทการทำงานในเชิงเศรษฐกิจ (ตารางที่ 3.36) พ.ศ. 2523 ประชากรอายุ 11 ปีขึ้นไป มีสัดส่วนเป็น 72.96% ของประชากรจังหวัด ส่วน พ.ศ. 2513 มีสัดส่วนเพียง 63.74% ของประชากรจังหวัด โดยมีอัตราการขยายตัวเฉลี่ย 47.14% ต่อปี สูงกว่าอัตราการขยายตัวของประชากรจังหวัดซึ่งมีอัตราการขยายตัวเฉลี่ย 28.53% ต่อปี

เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบประชากรวัยแรงงาน จำแนกตามประเภทการทำงานในเชิงเศรษฐกิจ ระหว่าง พ.ศ. 2513 กับ 2523 จะพบว่า ผู้ทำงานเชิงเศรษฐกิจใน พ.ศ. 2523 มีสัดส่วน 51.88% ของประชากรจังหวัด มีงานทำ 20.15% ของประชากรจังหวัด พ.ศ. 2513 มีเพียง 18.22% ของประชากรจังหวัด มีผู้ว่างงาน 31.73% ของประชากรจังหวัด โดยส่วนใหญ่เป็น เกษตรผู้ทำสังขารฤดู เกษตรถึง 96.30% ของผู้ว่างงาน

ผู้ไม่ทำงานเชิงเศรษฐกิจ ในปี พ.ศ. 2523 มีสัดส่วน 19.30% ของประชากรจังหวัด มากกว่าปี พ.ศ. 2513 (12.48% ของประชากรจังหวัด) โดยส่วนใหญ่เป็นนักเรียนและทำงานบ้านในสัดส่วน 9.29% และ 5.48% ของประชากรจังหวัด ตามลำดับ

เมื่อพิจารณาประชากรวัยแรงงานที่ทำงานในเชิงเศรษฐกิจ จำแนกตามหมวดอาชีพ และอุตสาหกรรม (ตารางที่ 3.37) ปี พ.ศ. 2523 ประชากรวัยแรงงานประกอบอาชีพทางด้านเกษตรกรรมมากที่สุด (79.19%) ลดลงจากปี พ.ศ. 2513 ซึ่งมีสัดส่วน 85.48% รองลงมาคือ หมวดอาชีพการค้าและบริการ 14.86% และหมวดอาชีพอุตสาหกรรม 3.81% ตามลำดับ เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละหมวดอาชีพแล้ว เกษตรกรรมมากที่สุด รองลงมา คือ การบริการ 7.95% และ การค้าส่งและค้าปลีก 5.67%

สำหรับการเปลี่ยนแปลงของประชากรวัยแรงงาน จำแนกตามหมวดอาชีพและอุตสาหกรรมในช่วงปี พ.ศ. 2513-2523 (Relative Change) พบว่า การค้าและบริการ มีการเปลี่ยนแปลงมากที่สุด (99.29%) รองลงมาได้แก่ อุตสาหกรรม (56.16%) และเกษตรกรรม (31.95%) ส่วนการเปลี่ยนแปลงโดยส่วนรวม (Absolute Change) เกษตรกรรมมีการเปลี่ยนแปลงมากที่สุด (64.36%) รองลงมาคือ การค้าและบริการ (24.85%) และอุตสาหกรรม (4.80%) โดยเฉพาะในหมวดการค้าและบริการ การบริการมีการเปลี่ยนแปลงถึง 13.70% และ การค้าส่งและค้าปลีก 9.70%

จากการศึกษาข้างต้นจะพบว่า ประชากรส่วนใหญ่ในจังหวัดพิษณุโลกประกอบอาชีพทางด้านเกษตรกรรม และรองลงมาคือ การบริการ และ การค้าส่งและค้าปลีก

3. ปัจจัยนำทางเศรษฐกิจ

จากการศึกษาถึงโครงสร้างเศรษฐกิจของจังหวัดดังที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น ทำให้ทราบถึงลักษณะโครงสร้างการผลิตและลักษณะเด่นของสาขาการผลิต สำหรับการพิจารณาว่าสาขาการผลิตประเภทใดควรจะเป็นปัจจัยนำ (Leading Factor) ทางเศรษฐกิจ โดยใช้วิธี Shift and Share Analysis (KrueeKery Silvers 1974: 416-424) เป็นการวิเคราะห์การเติบโตทางด้านเศรษฐกิจของจังหวัด อันเป็นผลมาจากการเติบโตทั้งหมดของภาค และจากการที่จังหวัดนั้นได้เปรียบจังหวัดอื่น ๆ ในภาค ทั้งนี้ให้เห็นถึงบทบาททางการผลิตของจังหวัด เทียบกับราคา และความสัมพันธ์ระหว่างการผลิตของจังหวัดกับความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของภาค โดยมีองค์ประกอบ 3 ส่วนรวมกัน ได้แก่

Regional Share คือ จำนวนมูลค่าเพิ่ม (Value Added) ที่ควรจะเพิ่มขึ้น ในกรณีที่การผลิตของจังหวัด เพิ่มขึ้นในอัตราเดียวกับอัตราการขยายตัวของภาค

Proportionality Shift หรือ Industrial Mix Effect คือ จำนวนมูลค่าเพิ่มที่เกิดจากอัตราการขยายตัวของเศรษฐกิจของสาขาการผลิตนั้นในจังหวัดที่แตกต่างไป จากอัตราการขยายตัวของทุกสาขาการผลิตในภาครวมกัน

ค่า PS เป็น + แสดงว่า สาขาการผลิตนั้นในจังหวัดมีอัตราการขยายตัวสูง
เป็น - แสดงว่า สาขาการผลิตนั้นในจังหวัดมีอัตราการขยายตัวต่ำ

ดังนั้น ค่า PS จึงเป็นค่าที่แสดงให้เห็นถึงการขยายตัวของสาขาการผลิตนั้น เมื่อเปรียบเทียบกับ การขยายตัวของทุกสาขาการผลิตในภาครวมกัน สาขาการผลิตภายในจังหวัดพิษณุโลกที่มีค่า PS สูงสุด (ดูตารางที่ 3.38 ประกอบ) คือ การธนาคาร ประกันภัย (56) รองลงมาได้แก่ การบริหารและป้องกันประเทศ (54) การคมนาคมและขนส่ง (47) ปศุสัตว์ (27) และการบริการ (24)

Differential Shift คือ มูลค่าที่เกิดจากความแตกต่างของอัตราการขยายตัวของสาขาการผลิตนั้นในจังหวัดกับสาขาการผลิตเดียวกันของภาค

ค่า DS เป็น + บอกว่า จังหวัดมีสาขาการผลิตใดบ้างที่เติบโตเร็วกว่าในภาค
เป็น - บอกว่า จังหวัดมีสาขาการผลิตใดบ้างที่เติบโตช้ากว่าในภาค

ดังนั้นค่า DS จึงเป็นค่าที่แสดงให้เห็นถึงการเติบโตของสาขาการผลิตในจังหวัด เมื่อเปรียบเทียบกับ การเติบโตของสาขาการผลิตนั้น ๆ ทั้งภาค อันได้เปรียบหรือเสียเปรียบทางด้านทำเลที่ตั้งหรือทางด้านทรัพยากร กลีกรรรม (206) เป็นสาขาการผลิตที่มีค่า สูงสุดของจังหวัดพิษณุโลก รองลงมาได้แก่ การค้าส่งและค้าปลีก (91) อุตสาหกรรม (32) การคมนาคมขนส่ง (26) และประมง (17)

กล่าวโดยสรุปแล้ว สาขาการผลิตที่เป็นปัจจัยนำทาง เศรษฐกิจที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของจังหวัด คือ กลีกรรรม การคมนาคมและขนส่ง การค้าและการบริการ การบริหารและป้องกันประเทศ อุตสาหกรรม และ การธนาคาร ประกันภัย

ลักษณะทางสังคม

1. ประวัติความเป็นมา

เมืองพิษณุโลก เป็นเมืองโบราณมีมาตั้งแต่โบราณก่อนสมัยกรุงสุโขทัย มีชื่อเรียกต่าง ๆ กัน ในศิลาจารึก คำานาน นิทาน และพงศาวดาร เช่น สองแคว สระหลวงสองแคว ทวีสาชะ ไทยอนติ ชัยนาท โอมบุรี จันทบูร พิษณุโลก และอกแตก เป็นเมืองที่มีความสำคัญอย่างยิ่งเมืองหนึ่ง เคยเป็นราชธานีแทนพระนครศรีอยุธยา ราชธานีฝ่ายเหนือ หัวเมืองเอก ในปัจจุบันก็ยังคง เป็นเมืองที่มีความสำคัญอยู่ และกำลังจะได้รับการพัฒนาให้เป็นเมืองหลักของภาคเหนือตอนล่าง

พิษณุโลก เป็น เมืองที่มีประวัติอันยาวนานควบคู่มา กับประวัติศาสตร์ชาติไทย ดังจะได้กล่าวต่อไปนี้ (สรุปจาก บัญชา คูเจริญไพฑูริย์ 2521: 7-17 และ พวงทอง สุดประเสริฐ 2526: 19-47)

สมัยก่อนสุโขทัย

เมืองพิษณุโลก เป็น เมืองโบราณ พื้นที่ เดิมก่อนที่จะสร้าง เมือง เป็นท้องที่ของเมืองไธบุรี ปรากฏหลักฐานจากโบราณวัตถุสถานที่เหลืออยู่ที่วัดจุฬามณี คือ พระปรางค์ติดกับพระวิหารซึ่งก่อสร้างด้วยศิลาแลง สร้างขึ้นในสมัยลพบุรีราวปี พ.ศ. 1500-1700

สมัยสุโขทัย

พระมหาธรรมราชาลิไทย เป็นผู้สร้าง เมืองพิษณุโลกขึ้น โดยย้ายจาก เมืองที่ของสร้างไว้เดิมมาสร้างในบริเวณเมืองมัจฉุบัน เรียกว่า เมืองสองแคว เพราะตั้งอยู่ระหว่างลำน้ำน่านกับลำน้ำน้อย และมีกำแพงเมืองอยู่ทั้งสองฝั่งแม่น้ำน่าน ภายในกำแพงเมืองมีพระราชวังสนามจันทร์เป็นที่ประทับของพระเจ้าแผ่นดินหลายพระองค์ พร้อมทั้งได้ทรงหล่อพระพุทธรชินราช พระพุทธรชินสีห์ และพระศรีศาสดา

เมืองพิษณุโลกสมัยสุโขทัยนับ เป็น เมืองสำคัญเมืองหนึ่ง เป็น เมืองหน้าด่านมืองกันการรุกรานของกรุงศรีอยุธยาให้ขึ้นไปย้ายสุโขทัย แต่อย่างไรก็ตามในสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 (ขุนหลวงพะงั่ว) แห่งกรุงศรีอยุธยาที่เสด็จไปตี เมืองพิษณุโลก เมื่อ พ.ศ. 1918

สมัยอยุธยา

กรุงสุโขทัยยอมอ่อนน้อมแก่กรุงศรีอยุธยาในปี พ.ศ. 1921 ขุนหลวงพะงั่ว ทรงแบ่งแคว้นสุโขทัยออกเป็น 2 มณฑล ทางลุ่มแม่น้ำน่านและแม่น้ำยม พ.ศ. 1981 สมเด็จพระบรมราชาที่ 2 ทรงโปรดให้พระราเมศวรราชโอรสขึ้นไปครอง เมืองพิษณุโลกในฐานะพระมหาอุปราช เมืองพิษณุโลกจึง เป็นทั้งราชธานีของหัวเมืองฝ่ายเหนือและ เมืองลูกหลวง*

* เมืองลูกหลวง คือ เมืองที่พระมหากษัตริย์โปรดให้เจ้านายที่เป็นพระราชโอรสพระราชนัดดา หรือพระญาติสนิทที่ไว้วางพระทัยไปครอง เป็น เจ้าเมือง

พ.ศ. 1991 พระราเมศวรไศคราชของราชสมบัติ เถลิงพระนามว่า สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ครั้น พ.ศ. 2005 เกิดสงครามกับเมืองเชียงใหม่ที่ยกมาตีหัวเมืองฝ่ายเหนือ สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถจึงเสด็จไปประทับ ณ เมืองพิษณุโลก (เมืองสองแควเปลี่ยนชื่อเป็น พิษณุโลก ในสมัยนี้) เมืองพิษณุโลกจึงเป็นราชธานีของประเทศไทยจนถึงรัชกาลของพระองค์ใน พ.ศ. 2031 รวมเวลา 25 ปี พระองค์ได้ทรงบูรณะวัดจุฬามณีและทรงผนวชที่วัดนี้ด้วย

พ.ศ. 2091 สมเด็จพระมหาจักรพรรดิ โปรดให้พระมหาดรรมราชาขึ้นไปครองมณฑลฝ่ายเหนือ ณ เมืองพิษณุโลก พ.ศ. 2133 (หลังจากเสียกรุงครั้งที่ 1) สมเด็จพระนเรศวรโปรดฯ ให้จัดตั้งหัวเมืองฝ่ายเหนือขึ้น เป็นมณฑลอีกครั้งหนึ่ง ตั้งแต่นั้นมาพิษณุโลกได้ยกฐานะเป็นหัวเมืองเอกคู่กับเมืองนครศรีธรรมราช สมัยสมเด็จพระนารายณ์ (พ.ศ. 2199-2231) ได้เสด็จขึ้นไปประทับที่เมืองพิษณุโลกในคราวทำสงครามกับเชียงใหม่ 2 ครั้ง (เมื่อ พ.ศ. 2203 และ พ.ศ. 2205) และได้โปรดให้ช่างฝรั่ง เศษซ่อมแซมมืองปราการเมืองพิษณุโลกอีกครั้งหนึ่ง ในสมัยพระเจ้าบรมโกศ โปรดให้ทำมามประดู่ประดับมุกวิหารพระพุทธชินราช

สมัยกรุงธนบุรี

เมื่อไทยเสียกรุงศรีอยุธยาแก่พม่าครั้งที่ 2 ในปี พ.ศ. 2310 บรรดาหัวเมืองต่าง ๆ ก็ตั้งตัว เป็นอิสระ โดยมีทั้งหมด 5 ก๊กด้วยกัน เจ้าพระยาพิษณุโลกก็เป็นก๊กหนึ่งที่ตั้งตัวเป็นอิสระ

พ.ศ. 2313 พระเจ้ากรุงธนบุรียกทัพไปปราบเจ้าพระยาฝางที่พิษณุโลก เมื่อทรงได้เขตแดนของเจ้าพระยาฝางหมดแล้ว ได้ทรงโปรดให้พระยายมราช (บุญมา) เป็น "เจ้าพระยาสุรสีห์พิชิตวาธิราช" ผู้สำเร็จราชการเมืองพิษณุโลก เป็นหัวเมืองเอกอย่างครั้งกรุงเก่า ต่อมา พ.ศ. 2318 อะแซหวุ่นกี้แม่ทัพพม่ายกทัพมาตีไทย ล้อมเมืองพิษณุโลกอยู่ 4 เดือน ขาดแคลนอาหารจึงไม่สามารถรักษาเมืองไว้ได้ เมื่อพม่าเข้าเมืองพิษณุโลก ได้จุดไฟเผาเมืองทั้งหมด ยกเว้นบรีเวณวัดมหาธาตุแห่งเดียว นับเป็นครั้งสุดท้ายที่มีข้าศึกตีเมืองพิษณุโลก และทำความเสียหายให้อย่างใหญ่หลวง

สมัยกรุงรัตนโกสินทร์

พระพุทธรูปทองคำโลกมหาราช โปรดให้รื้อกำแพง ไม้อ่าง ๆ ของเมืองพิษณุโลก เพื่อมิให้พม่ายึดเอาเป็นที่มั่นได้ ต่อมาเมื่อพม่าแพ้ศึกเก้าทัพแล้ว จึงได้โปรดให้จัดตั้งหัวเมืองเหนือขึ้นอีก

ในรัชกาลที่ ๓ ขณะที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวผนวชเป็นพระภิกษุ ได้เสด็จจุดธูปเทียนพิษณุโลก ได้ทรงศึกษาและรวบรวมโบราณวัตถุสำคัญ ๆ ที่มีอยู่ในเมืองพิษณุโลก ลงไปศึกษาที่กรุง เทพฯ

พ.ศ. 247๓ รัชกาลที่ 5 ยกฐานะ เมืองพิษณุโลกขึ้น เป็นมณฑลพิษณุโลก และตั้งที่ว่าการมณฑลที่ เมืองพิษณุโลก มีเมืองที่อยู่ในปกครอง คือ พิจิตร อุตรดิตถ์ สวรรคโลก และสุโขทัย พร้อมทั้งระยะหลังได้โอน เมือง เพชรบูรณ์ หล่มสัก ดาก และกำแพงเพชร มารวมขึ้นอยู่ในความปกครองของมณฑลพิษณุโลก

ปลาย พ.ศ. 2476 รัชกาลที่ 6 โปรดเกล้าฯ ให้ยุบ เลิกมณฑล เสียหัวพระราชอาณาจักร โดยแบ่งราชการบริหารส่วนภูมิภาคออกเป็นจังหวัด มณฑลพิษณุโลกจึงถูกยุบ เป็นจังหวัดตั้งแต่นั้นมา

จากประวัติศาสตร์จังหวัดพิษณุโลก จะ เห็นได้ว่า เมืองพิษณุโลก เป็น เมืองที่มีความสำคัญมากเมืองหนึ่งในอดีต เป็นทั้งเมืองหลวง เมืองลูกหลวง เมืองหน้าด่าน และในสมัยปัจจุบัน เป็นศูนย์กลางการปกครอง (ส่วนภูมิภาค) ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5 กำหนดให้จังหวัดพิษณุโลก เป็น เมืองหลักของภาค เหนือตอนล่างและ เตรียมการในการพัฒนาในระยะต่อไป

2. การบริการสังคม

ก. การศึกษา

เนื่องจากอัตราส่วนระหว่างนักเรียนต่อครู และนักเรียนต่อห้องเรียน ของจังหวัดในอนุภาคศึกษามีความใกล้เคียงกัน เพราะกระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดมาตรฐานการศึกษาเอาไว้

โดยทั่วไปมีอัตราส่วนนักเรียนต่อครู เป็น 18 : 1 และนักเรียนต่อห้องเรียน 26 : 1 ผู้วิจัยจึงเลือกใช้จำนวนสถานศึกษา โดยจำแนกตามระดับการศึกษา เป็นตัวแปรในการเปรียบเทียบบทบาททางด้านการศึกษาในอนุภาคศึกษา

จำนวนสถานศึกษาในอนุภาคศึกษา พ.ศ. 2526 (ตารางที่ 3.39) รวมทั้งสิ้น 4,019 แห่ง จำแนกเป็นระดับอนุบาล 174 แห่ง ประถมศึกษา 3,601 แห่ง มัธยมศึกษา 203 แห่ง อาชีวศึกษา 41 แห่ง และอุดมศึกษา 1 แห่ง นครสวรรค์มีสถานศึกษามากที่สุด (17.54%) ส่วนพิษณุโลกมีสถานศึกษาในอันดับ 4 (13.26%) ของอนุภาคศึกษา สำหรับจังหวัดที่มีระดับการศึกษาสูงตั้งแต่ระดับอาชีวศึกษาและอุดมศึกษา จะให้โอกาสในการศึกษาแก่ประชาชนในจังหวัดและพื้นที่ใกล้เคียงได้ตีมากกว่าจังหวัดที่มีแต่สถานศึกษาระดับ เบื้องต้น ระดับอาชีวศึกษามีสถานศึกษามากที่สุด 10 แห่ง รองลงมาคือ พิษณุโลก แต่ในระดับอุดมศึกษา มีแห่งเดียวที่พิษณุโลก ซึ่งเป็นศูนย์กลางในด้านการให้บริการทางด้านการศึกษาแก่ประชาชนในอนุภาคศึกษา

การบริการทางด้านการศึกษาในจังหวัดพิษณุโลก พ.ศ. 2526 (ตารางที่ 3.40) มีสถานศึกษารวม 521 แห่ง มีตั้งแต่ระดับอนุบาลถึงระดับอุดมศึกษา นอกจากนั้นยังมีวิทยาลัยพยาบาล โดยมีชุมชน เมืองพิษณุโลก เป็นศูนย์กลางการศึกษา

ข. การสาธารณสุข

เมื่อเปรียบเทียบการบริการด้านสาธารณสุขในอนุภาคศึกษามี พ.ศ. 2526 (ตารางที่ 3.41) พบว่า พิษณุโลกมีโรงพยาบาลและบุคลากรมากที่สุดในอนุภาคศึกษา คือ มีโรงพยาบาล 9 แห่ง แพทย์ 111 คน พยาบาล 364 คน และเตียง 1,002 เตียง รองจากนครสวรรค์ (1,026 เตียง) และ เมื่อพิจารณาอัตราส่วนการบริการทางด้านสาธารณสุขพบว่า แพทย์ 1 คน ต่อประชากร 6,422 คน พยาบาล 1 คน ต่อประชากร 1,958 คน และเตียง 1 เตียง ต่อประชากร 711 คน ซึ่งมีอัตราส่วนการบริการทางด้านสาธารณสุขต่ำที่สุดในอนุภาคศึกษา แสดงให้เห็นว่าจังหวัดพิษณุโลกมีความพร้อมทั้งทางด้านบุคลากรและอุปกรณ์ในการให้บริการทางด้านสาธารณสุข

จากตารางที่ 3.42 พบว่าการให้บริการทางด้านสาธารณสุขของจังหวัดพิษณุโลก ส่วนใหญ่อยู่ในเขตชุมชน โดยเฉพาะอำเภอ เมืองพิษณุโลกมีสถานบริการ จำนวนแพทย์ พยาบาล และเตียง มากกว่าอำเภออื่น ๆ ในจังหวัด ดังนั้นอำเภอเมืองพิษณุโลกจึง เป็นศูนย์กลางของการบริการสาธารณสุขในระดับจังหวัดและอนุภาคศึกษา

ค. การรักษาความปลอดภัย

การรักษาความมั่นคงภายใน จังหวัดพิษณุโลกมีปัญหาการ เคลื่อนไหวทางการเมืองของ พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย มีการโฆษณาชวนเชื่อ บ่อนทำลาย และปะทะกันด้วยอาวุธใน บริเวณที่เป็นป่าเขาทางด้านตะวันออกของจังหวัด พื้นที่อำเภอ นครไทย อำเภอชาติตระการ อำเภอวังทอง และอำเภอเนินมะปราง ซึ่งกระทบกระเทือนต่อความมั่นคงและความสงบสุข ของประชาชน

การรักษาความสงบเรียบร้อย เมื่อพิจารณาจากสถิติคดีอุกฉกรรจ์ที่เกิดขึ้นจำนวน 10 อันดับแรกของประเทศไทย (ดูตารางที่ 3.43) พบว่า จังหวัดพิษณุโลกมีคดีฆ่าคนตาย เป็นอันดับ 6 และคดีวางเพลิง เป็นอันดับ 4 เมื่อรวมคดีอุกฉกรรจ์ที่เกิดขึ้นแล้ว จังหวัดพิษณุโลกอยู่ในอันดับ 8

ง. ศาสนา และศิลปวัฒนธรรม

จากข้อมูลสำมะโนประชากรและเคหะ พ.ศ. 2523 ประชากรจังหวัดพิษณุโลกนับถือ ศาสนาพุทธมากที่สุดถึงร้อยละ 99.45 รองลงมาคือ ศาสนาคริสต์ร้อยละ 0.16 และศาสนา อิสลามร้อยละ 0.08 ตามลำดับ

เนื่องจากจังหวัดพิษณุโลก เป็นจังหวัดที่มีความสำคัญในทางประวัติศาสตร์ทั้งทางด้านศาสนา และวัฒนธรรม ประกอบกับประชาชนส่วนใหญ่เคร่งครัดในเรื่องศาสนาและประเพณีไทยโบราณ สำหรับโบราณสถานและโบราณวัตถุของจังหวัดพิษณุโลก บางแห่งก็ยังมีสภาพไหม้มองเห็น บางแห่ง ก็ไม่มีสภาพที่เหลืออยู่เลย เพราะถูกทำลายไปเสียหมด โบราณวัตถุและโบราณสถานต่าง ๆ จึง ควรมีการอนุรักษ์และทำนุบำรุง เพื่อเป็นอนุสรณ์ต่อชนรุ่นหลัง ดังนี้

1. พระราชวังจันทร์
2. กำแพงเมือง คูเมือง ป้อม และประตูเมือง
3. ศาลสมเด็จพระนเรศวรมหาราช
4. วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ
5. วัดราชบูรณะ
6. วัดนางพญา
7. วัดใหม่กษัยาราม
8. วัดโพธิธาม
9. วัดใหม่กษัยาราม
10. วัดโพธิญาณ
11. วัดจุฬามณี
12. วัดอรุณญิก
13. วัดยาง
14. วัดวิหารทอง
15. วัดเจติยยอดทอง

การพัฒนาในระดับภาคและจังหวัด

1. การพัฒนาตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ.2525-2529)

ที่เกี่ยวข้องกับ เมืองพิษณุโลก

ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจฯ ฉบับที่ 5 กล่าวถึงแนวทางพัฒนาเมืองหลักในภูมิภาคต่าง ๆ โดยปรับปรุงฐานะ เมืองหลักให้เป็น เมืองขนาดกลาง (ขนาดประชากร 100,000-300,000) ภาคเหนือได้กำหนดให้ เชียงใหม่ เป็น เมืองหลักของภาคเหนือตอนบน พิษณุโลก เป็น เมืองหลักของภาคเหนือตอนล่าง ซึ่งให้เตรียมการพัฒนาในระยะต่อไป โดยมีแนวนโยบายในการพัฒนาดังนี้

แนวนโยบายในการพัฒนาเมืองหลัก

1. เร่งสร้างฐาน เศรษฐกิจอุตสาหกรรมให้แก่เมืองหลักให้เป็นแหล่งจ้างงาน โดยพัฒนาอุตสาหกรรม การค้า และบริการที่เน้นการใช้แรงงานและวัตถุดิบของท้องถิ่น และเร่งรัดพัฒนาการ เกษตรในชนบทล้อมรอบ เมืองหลักควบคู่กันไป

2. พัฒนาระบบบริการทางสังคมของเมืองหลักให้เพียงพอยิ่งขึ้น โดยเร่งปรับปรุงแหล่งเสื่อมโทรม ที่อยู่อาศัยของประชาชนยากจนในเมืองหลัก และจัดสร้างการเคหะแก่ประชาชนที่มีรายได้น้อยในเมือง ขยายบริการการศึกษาาระดับต่าง ๆ ให้เพียงพอและสอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงานในท้องถิ่น และในบริการด้านสาธารณสุข เพื่อให้เมืองหลัก เป็นศูนย์กลาง การศึกษาและการรักษาพยาบาลของภาคด้วย

3. เร่งพัฒนาการสาธารณสุขโลกและสาธารณสุขการขึ้นพื้นฐานให้แก่เมืองหลัก เป็นลำดับแรก เพื่อให้สามารถสนองต่อความต้องการของอุตสาหกรรมและบริการที่มีมากขึ้นในเมืองหลัก

4. เร่งควบคุมการใช้ประโยชน์ที่ดินในเมืองให้มีประสิทธิภาพและปรับปรุงเขตเทศบาลหลักต่าง ๆ โดยยึด เขตความเจริญทาง เศรษฐกิจแทน เขตการบริการที่กำหนดไว้เดิม

5. ปรับปรุงฐานะการคลังและบริหารงานพัฒนาของเทศบาล เมืองหลักให้มากขึ้น และรัฐบาลกลางจะต้องสนับสนุนทางการเงิน การคลัง เป็นกรณีพิเศษในระยะแรก เพื่อเสริมสร้างฐานะการคลังท้องถิ่นให้มีหอขยายบริการพื้นฐานของเมืองให้ได้ ซึ่งจะต้องใช้เงินจำนวนมากในระยะแรก

6. สร้างเอกลักษณ์ เพื่อให้เกิดความภาคภูมิใจให้แก่ประชาชนในเมืองหลัก

2. การพัฒนาตามแผนพัฒนาจังหวัดพิษณุโลก*

ตามแผนพัฒนาจังหวัดพิษณุโลกปี พ.ศ. 2527 มุ่งพัฒนาให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจ-และสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 และแผนพัฒนาของ 4 กระทรวงหลัก ตามสภาพปัญหาและความต้องการของประชาชนในจังหวัด สรุปประเด็นการพัฒนาได้ดังนี้

*สรุปจาก แผนพัฒนาจังหวัดพิษณุโลก ปี พ.ศ. 2527.

- มุ่งแก้ไขการขาดแคลนน้ำเพื่ออุปโภคบริโภค และเพื่อการเกษตรให้กับราษฎร
- พัฒนาเขตพื้นที่ชนบทยากจนและพื้นที่เพื่อความมั่นคง ให้ราษฎรมีมาตรฐานการดำรงชีวิตที่ดีขึ้น อย่างน้อยให้พออยู่พอกิน
- มุ่งเน้นการให้บริการสาธารณสุขขั้นพื้นฐานในระดับพื้นที่และประชากรกลุ่มเป้าหมาย โดยอาศัยหลักการของงานสาธารณสุขมูลฐาน เป็นสำคัญ
- ปูกรฝัง เสริมสร้างและพัฒนาคุณธรรม ค่านิยม แนวความคิด และทัศนคติที่พึงปรารถนา โดย เฉพาะ เด็กและ เยาวชน
- มุ่ง เน้นการศึกษา เพื่อพัฒนาอาชีพและ เสริมสร้างความรู้ความ เข้าใจระบบการพัฒนาชนบทแนวใหม่
- ส่ง เสริมให้ราษฎรได้มีงานทำ โดยเฉพาะ เกษตรกรหรือผู้รับจ้างแรงงานที่มีฐานะยากจน

๑. โครงการพัฒนาที่สำคัญ

ก. โครงการขยายย่านรถไฟที่บึงพระ

เนื่องจากการรถไฟมี เทียบและ เส้นทาง การเดินทางไม่เพียงพอต่อการบริการทั้งในด้าน การโดยสารและขนส่งสินค้า จึงจำเป็นต้องการขยายย่านรถไฟที่บึงพระ ห่างจากสถานีเดิม ประมาณ 3 กิโลเมตร เพื่อ เป็นคลังเก็บน้ำมันจากลานกระบือ และจากคลังเก็บน้ำมันดิบที่ บึงพระนี้ ก็จะได้ทำการขนส่งขึ้นรถไฟและส่ง เข้ากรุงเทพฯ ได้สะดวกและรวดเร็ว จะทำการ ก่อสร้างในจำนวนเนื้อที่ประมาณ 20 ไร่ ขนาดของถังที่ใช้บรรจุน้ำมันจะสามารถบรรจุได้ 1,844 ลบ.ม. ต่อ 1 ถัง

ผลกระทบต่อชุมชน เมืองพิษณุโลก

1. ช่วยลดความแออัดของสถานีรถไฟพิษณุโลก เพราะการสร้างย่านรถไฟขึ้นที่บึงพระ ทำให้สามารถขนถ่ายน้ำมันดิบโดยขบวนรถไฟได้โดยตรง
2. เนื่องจากสถานีรถไฟบึงพระอยู่ห่างจาก เขต เทศบาล เมืองพิษณุโลกประมาณ 3 กิโลเมตร เมื่อมีโครงการขนถ่ายน้ำมันดิบจากลานกระบือ (จังหวัดกำแพงเพชร) มายังสถานี

รถไฟบึงพระ เพื่อ เข้าย่าง เทพา จะ เกิดแหล่งงานและชุมชนขึ้นบริเวณสถานีรถไฟบึงพระซึ่งอยู่ใกล้เขตเทศบาลเมือง

๓. ทำให้การพัฒนาาระบบการคมนาคมขนส่งทางรถไฟและทางรถยนต์ของจังหวัดพิษณุโลกสะดวกและเพิ่มมากขึ้น

ข. โครงการปรับปรุงท่าอากาศยานจังหวัดพิษณุโลก

ปัจจุบันจังหวัดพิษณุโลกมีท่าอากาศยานอยู่ 1 แห่ง กรมการบินพาณิชย์ใช้ร่วมกับการบินที่ 46 อยู่ในพื้นที่ของกองทัพอากาศ มีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 600 ไร่ และมีขนาดทางวิ่ง (Run Way) ประมาณ 2,120 เมตร เนื่องจากกรมการบินพาณิชย์ใช้ทางวิ่งร่วมกับกองบินที่ 46 จึงไม่เป็นการสะดวกในการขึ้นลงของเครื่องบิน และอาจทำให้เกิดอุบัติเหตุได้ง่าย จึงมีโครงการก่อสร้างเพื่อเสริมความแข็งแรงของทางวิ่งและขยายลาดจอดเพิ่มเติม เพื่อให้เครื่องบินขนาดกลางและขนาดใหญ่ลงใช้ได้สะดวก เพราะต่อไปจะขยายเป็นชุมทางภาคเหนือตอนล่าง และจะทำการขยายเส้นทางการบินออกไปอีกคือ พิษณุโลก-ขอนแก่น และพิษณุโลก-แม่สอด พร้อมทั้งสามารถรับเครื่องบินโบอิง 737 ได้

ผลกระทบต่อชุมชน เมืองพิษณุโลก

ช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยว และนักธุรกิจที่ต้องการความรวดเร็วในการเดินทางมาติดต่อธุรกิจให้บริการของเครื่องบินโดยสารมาลงยังที่ท่าอากาศยานพิษณุโลก ทำให้จังหวัดพิษณุโลกเป็นศูนย์กลางคมนาคมทางอากาศของภาคเหนือตอนล่าง

ค. โครงการก่อสร้างทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 117 (พิษณุโลก-นครสวรรค์)

การก่อสร้างทางหลวงสายนี้ มีระยะทางทั้งสิ้น 124 ก.ม. เริ่มต้นที่ ก.ม. 237/564 ของทางหลวงหมายเลข 32 ใกล้ตัวเมืองนครสวรรค์ ผ่านท้องที่อำเภอเมืองนครสวรรค์ อำเภอโพทะเล อำเภอโพธิ์ประทับช้าง อำเภอสามง่าม อำเภอแม่เปิน อำเภอวังทอง อำเภอเมืองพิษณุโลก-บางระกำ สายนี้จะช่วยให้การเดินทางระหว่างพิษณุโลก-นครสวรรค์เป็นไปอย่างรวดเร็วและปลอดภัย เพราะเดิมใช้เส้นทางหลวงหมายเลข 1 ไปยังจังหวัดกำแพงเพชร-สุโขทัย และย้อนเข้าจังหวัดพิษณุโลก รวมระยะทางทั้งสิ้น 250 กิโลเมตร

ทางหลวงหมายเลข 117 นี้ ก่อสร้างเป็นผิวจราจรลาดยางกว้าง 6 เมตร ไหล่ทางข้างละ 2 เมตร ค่าก่อสร้างทั้งสิ้น 535 ล้านบาท โดยใช้งบประมาณแผ่นดินร้อยละ 55 และเงินกู้ธนาคารโลกอีกร้อยละ 45

ผลกระทบต่อชุมชน เมืองพิษณุโลก

1. ทำให้เกิดความประทับใจในด้าน เศรษฐกิจและสะดวกในการติดต่อกับจังหวัดอื่น ๆ เพราะเส้นทางนี้สามารถย่นระยะทางระหว่างพิษณุโลก-นครสวรรค์ ได้ประมาณ 130 ก.ม.
2. สนับสนุนให้พิษณุโลก เป็น เมืองหลักของภาคเหนือตอนล่าง โดยเฉพาะเป็นศูนย์กลางการขนส่งทางบกของภาคเหนือและภาคกลาง
3. เส้นทางนี้สามารถแบ่งเบาปริมาณการจราจรบนถนนหมายเลข 1 ช่วงที่ออกจากนครสวรรค์-กำแพงเพชร-สุโขทัย ลงไปได้บ้าง

ง. โครงการก่อสร้างทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 11 (อินทรมุรี-เด่นชัย)

ทางหลวงหมายเลข 11 เริ่มจากอินทรมุรี-ตากฟ้า-เขาคิชฌกูฏ-บ้านสากเหล็ก-วังทอง-พิษณุโลก-เด่นชัย ผิวจราจรลาดยางกว้าง 6.00 เมตร ไหล่ทางลูกรังกว้างข้างละ 2.00 เมตร เป็นเส้นทางที่สร้างขึ้น เพื่ออำนวยความสะดวกในการขนส่งทางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำน่านกับภาคกลาง

ผลกระทบต่อชุมชน เมืองพิษณุโลก

1. สนับสนุนให้ เมืองพิษณุโลก เป็น เมืองหลักของภาคเหนือตอนล่าง
2. กระตุ้นให้มีการขยายตัวของชุมชนเมือง
3. ช่วยย่นระยะทางคมนาคมจากกรุงเทพฯ-พิษณุโลก-อุตรดิตถ์ และอีกหลายจังหวัดทางภาคเหนือให้สะดวกรวดเร็ว
4. เป็นผลดีทางด้าน เศรษฐกิจและอื่น ๆ เช่น ก่อให้เกิดการพัฒนาที่ดิน เพิ่มผลผลิตทางการเกษตร การอุตสาหกรรม การท่องเที่ยว ตลอดจนยกมาตรฐานการครองชีพ และระดับความเป็นอยู่ของประชาชนในท้องถิ่น

จ. โครงการชลประทานพิษณุโลก

โครงการชลประทานพิษณุโลก เป็นโครงการจัดหาน้ำมาใช้ในการเพาะปลูกบนพื้นที่สองฝั่งแม่น้ำน่าน จำนวน 1,443,000 ไร่ บริเวณพื้นที่ในเขตจังหวัดพิษณุโลก พิจิตร และ นครสวรรค์ตอนบน โดยการสร้างเขื่อนทดน้ำนเรศวรกั้นลำน้ำน่านที่บ้านหาดใหญ่ อำเภอพรหมพิราม จังหวัดพิษณุโลก ตัวเขื่อนเป็นเขื่อนคอนกรีต สูง 17.00 เมตร ยาว 155.60 เมตร มีช่องระบายน้ำกว้าง 12.50 เมตร 5 ช่อง ดอม่อตัวที่สูงที่สุด 17.00 เมตร ปิด-เปิดด้วยบานระฆังเหล็กโค้ง 5 บาน สามารถระบายน้ำให้สูงสุด 1,600 ลบ.ม./วินาที

ผลกระทบต่อชุมชนเมืองพิษณุโลก

มีผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อม ทางตรงได้แก่ เขื่อนนเรศวร อยู่ห่างจากตัวเมืองพิษณุโลก ประมาณ 50 ก.ม. บริเวณโดยรอบได้มีการถมดินแตงน้ำรีนรมย์เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจสำหรับประชาชนได้ดี และทำให้ปริมาณน้ำในลำน้ำน่านลดค่าสม่ำเสมอ ผลทางอ้อมมีอยู่หลายด้าน ได้แก่ ทำให้เกิดการจ้างงาน เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้น เกิดผลดีต่อเศรษฐกิจของเมืองและของประเทศ

ฉ. โครงการก่อสร้างวิทยาลัยครูพิษณุโลกสงคราม

วิทยาลัยครูพิษณุโลกสงคราม ตั้งอยู่ที่ถนนวังจันทร์ ริมฝั่งแม่น้ำน่าน ในเนื้อที่ 40 ไร่ 1 งาน 44 ตารางวา ด้านข้างติดกับถนนสาธารณะประโยชน์และวิทยาลัยครูอาชีวศึกษา ด้านหลังติดกับถนนสาธารณะประโยชน์ ปัจจุบันมีจำนวนนักศึกษาทั้งหมด 6,064 คน และมีสิ่งก่อสร้างอาคารอยู่เต็มพื้นที่ ไม่สามารถจะขยายพื้นที่ได้อีกแล้ว ทางวิทยาลัยครูพิษณุโลกจึงได้ขอที่สาธารณะประโยชน์ทุ่งทะเลแก้ว เพื่อดำเนินการขยายอาคารเรียน โรงฝึกงาน และบ้านพักอาจารย์ทางจังหวัดพิษณุโลกได้อนุมัติเนื้อที่ให้แก่วิทยาลัยครูพิษณุโลกสงคราม จำนวนเนื้อที่ 982 ไร่ 2 งาน 40 ตารางวา ปัจจุบันวิทยาลัยครูพิษณุโลกสงครามเริ่มใช้แค่ 63 ไร่

ผลกระทบต่อชุมชนเมืองพิษณุโลก

การขยายเป็นวิทยาเขต ทำให้ทางวิทยาลัยครูสามารถเพิ่มเนื้อที่และรับนักศึกษาได้มากขึ้น ทั้งเป็นการขยายให้เกิดชุมชนขึ้นใหม่ที่บริเวณทุ่งทะเลแก้ว

ช. โครงการก่อสร้างมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ (ภาคเหนือตอนล่าง)

ปัจจุบันมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ วิทยาเขตภาคเหนือ ตั้งอยู่บนพื้นที่ประมาณ 100 ไร่ โดยใช้ร่วมกับวิทยาลัยครูพิบูลสงคราม พิษณุโลก ทั้งนี้ เพราะมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ขยายตัวมาจากวิทยาลัยวิชาการศึกษา ปี พ.ศ. 2525 มีนักศึกษา 3,215 คน อาจารย์อีก 11 คน ด้วย ด้วยความจำกัดในพื้นที่จึงทำให้การขยายตัวที่จะเปิดสอนวิชาต่าง ๆ อันเป็นความต้องการของประเทศ เป็นไปได้ยาก โดยเหตุนี้มหาวิทยาลัยจึงพยายามที่จะหาที่ดินเพื่อขยายมหาวิทยาลัย ทางจังหวัดพิษณุโลกได้อนุมัติให้ใช้ที่ดินบริเวณทุ่งหนองอ้อ ประมาณ 1,280 ไร่ 2 งาน 85 ตารางวา ในท้องที่ตำบลท่าโพ อำเภอเมือง ห่างจากตัวเมืองประมาณ 10 ก.ม. อยู่ติดกับถนนสายนครสวรรค์-พิษณุโลก พื้นที่นี้จึงเหมาะที่จะพัฒนาเป็นวิทยาเขตของมหาวิทยาลัย มีทั้งสาธารณูปโภค คมนาคมสะดวก มีสายไฟฟ้าแรงสูงผ่านพื้นที่และมีแหล่งน้ำจืดอยู่ใกล้เคียงกับพื้นที่ทุ่งหนองอ้อ

ผลกระทบต่อชุมชน เมืองพิษณุโลก

ทำให้มหาวิทยาลัยสามารถผลิตผู้มีความรู้มากขึ้น และออกมารับใช้สังคมได้อย่างเต็มที่ ทั้งตอบสนองความต้องการของเยาวชนในภาคเหนือตอนล่าง อีกทั้งช่วยการพัฒนาจังหวัดพิษณุโลก ให้เป็นศูนย์กลางการศึกษาของภาคเหนือตอนล่างด้วย จึงส่งผลที่จะทำให้เกิดกิจกรรมอื่น ๆ ตามมาได้แก่ กิจกรรมประเภทหอพักนักศึกษาและนักเรียน ตลอดจนบ้านเช่า และร้านค้าย่านพาณิชยกรรมขึ้น เพื่อตอบสนองคือนักศึกษาในมหาวิทยาลัย

บทบาทและความสำคัญของจังหวัดพิษณุโลก

จากการศึกษาเปรียบเทียบสภาพทั่วไป ทางด้านกายภาพ ประชากร เศรษฐกิจ สังคม และนโยบายการพัฒนาของจังหวัดพิษณุโลก สามารถสรุปบทบาทและความสำคัญของจังหวัดพิษณุโลกได้ ดังนี้

1. การคมนาคมขนส่ง

จากการได้เปรียบทางด้านที่ตั้ง ซึ่งอยู่กึ่งกลางของอนุภาคศึกษา และมีสิ่งอำนวยความสะดวกทางด้านคมนาคมขนส่งที่สามารถติดต่อได้หลายเส้นทาง ทั้งทางรถยนต์ ทางรถไฟ

และทางอากาศ ที่สามารถเชื่อมโยงกับภาคเหนือตอนบน ภาคกลาง และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เมื่อพิจารณาถึงปริมาณการจราจรทางบกและการขนส่งทางรถไฟ พบว่ามีปริมาณสูงมาก โดยมี ชุมชน เมืองพิษณุโลก เป็นศูนย์กลางทางด้านการคมนาคมขนส่งทางรถยนต์และรถไฟ

2. การบริการสาธารณูปโภค

การบริการสาธารณูปโภค ประกอบด้วย การประปา การไฟฟ้า และโทรศัพท์ เป็นตัวสะท้อนให้เห็นภาวะ เศรษฐกิจและสังคม โดยแปรตามจำนวนประชากรและสภาพ เศรษฐกิจ สำหรับพิษณุโลกมีระดับการบริการสาธารณูปโภค เป็นอันดับ 2 รองจากนครสวรรค์

3. การท่องเที่ยว

เมื่อพิจารณาระดับการให้บริการและความพร้อมด้านการท่องเที่ยว ประกอบด้วยความเป็นศูนย์กลางการคมนาคม ทำให้พิษณุโลก เป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวระดับภาค มีบทบาทให้บริการหลักของการท่องเที่ยวในภาคและ เป็นแหล่งท่องเที่ยวด้านศิลปวัฒนธรรม-ประวัติศาสตร์ และธรรมชาติ โดย เป็นเส้นทางหลักผ่านไปสู่ภาคเหนือตอนบน

4. ทางด้าน เศรษฐกิจ

มูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดปี พ.ศ. 2526 (ราคาคงที่ พ.ศ.2515) อยู่ในอันดับ 4 ของอนุภาคศึกษา โดยมีสาขา เกษตรกรรม เป็นอันดับ 4 (11.89%) สาขาอุตสาหกรรมเป็นอันดับ 4 (11.72%) และสาขาการค้าและบริการ เป็นอันดับ 2 (15.10%) ของอนุภาคศึกษา มีรายได้ต่อหัวประชากร เป็นอันดับ 8 (4,205 บาท/ปี) ของอนุภาคศึกษา และมีอัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจเฉลี่ยร้อยละ 8.99 ต่อปี ในขณะที่ค่าเฉลี่ยของอนุภาคเพียงร้อยละ 6.03 ต่อปี โดยมีปัจจัยนำทางเศรษฐกิจ คือ กสิกรรม (ปลูกข้าวและข้าวโพด) การคมนาคมและขนส่ง การค้าและการบริการ การบริหารและการป้องกันประเทศ อุตสาหกรรม และการธนาคาร ประกันภัย

5. การบริหาร

จังหวัดพิษณุโลก เป็นที่ตั้งของสำนักงานส่วนราชการระดับ เขตและภาค รวมกันถึง 26 แห่ง เช่น กองทัพอากาศที่ 3 กองกำกับการตำรวจภูธรเขต 8 สำนักงานพัฒนาชุมชนเขต 6 สำนักงานชลประทานที่ 3 ฯลฯ ซึ่งกำกับดูแลการบริหารงานของส่วนราชการของจังหวัด ข้างเคียง ทำให้จังหวัดพิษณุโลก เป็นศูนย์กลางราชการและการบริหารของอนุภาคศึกษา

6. การศึกษา

การบริหารการศึกษา จังหวัดพิษณุโลกมีครบทุกระดับ ตั้งแต่ระดับอนุบาลถึงอุดมศึกษา โดยมีสถานบริการการศึกษาระดับสูง (อาชีวศึกษาถึงอุดมศึกษา) จำนวนมาก ซึ่งเปิดโอกาส ทางด้านการศึกษาแก่ประชาชนในและจังหวัดใกล้เคียง โดยเฉพาะในระดับอุดมศึกษามีเพียง แห่งเดียวในอนุภาคศึกษา จึงทำให้จังหวัดพิษณุโลกมีบทบาทเด่นทางด้านการศึกษา ของอนุภาคการศึกษานี้

7. การสาธารณสุข

เป็นพื้นที่ที่มีความพร้อมมากที่สุดในด้านสถานที่ เครื่องมือ และบุคลากร ทางด้าน สาธารณสุข โดยเฉพาะในชุมชน เมืองพิษณุโลก เป็นที่ตั้งของโรงพยาบาลถึง 3 แห่ง คือ โรงพยาบาลพุทธชินราช โรงพยาบาลค่ายสมเด็จพระนเรศวรมหาราช และโรงพยาบาล พิษณุเวช (เอกชน) ทำให้จังหวัดพิษณุโลก เป็นศูนย์กลางทางการบริการสาธารณสุขที่สำคัญ ของจังหวัดใกล้เคียง

8. ทางด้านประชากร

จังหวัดพิษณุโลกมีจำนวนประชากรเป็นอันดับ 3 (14.33%) และมีความหนาแน่นเป็น อันดับ 4 (74 คน:ก.ม.²) ของอนุภาค ภายในจังหวัดมีการกระจายตัวหนาแน่นตามบริเวณ ที่ราบลุ่มแม่น้ำ และบริเวณที่มีเส้นทางคมนาคมหลักตัดผ่าน จากสถิติประชากร พ.ศ. 2518- 2527 การเปลี่ยนแปลงประชากรในจังหวัดมีอัตราเพิ่มประชากรเฉลี่ยร้อยละ 1.08 จำนวน ประชากรที่เพิ่มขึ้นมาจากการเกิดมากกว่าการอพยพ โดยมีอัตราการเพิ่มตามธรรมชาติร้อยละ 1.74 และอัตราการอพยพร้อยละ -0.66

๑. ชุมชน เมืองหลัก

ชุมชน เมืองหลักในจังหวัดพิษณุโลก คือ เทศบาลเมืองพิษณุโลก โดยเป็นชุมชนใน ระดับที่ 1 ของระบบชุมชนในอนุภาคศึกษา และตามแผนพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 กำหนดให้ชุมชน เมืองพิษณุโลก เป็นศูนย์กลางหลักที่ให้บริการทาง เศรษฐกิจ สังคม สาธารณูปโภค และสาธารณูปการแก่พื้นที่โดยรอบ

บทบาทและความสำคัญของจังหวัดพิษณุโลกดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นนี้ มีความสัมพันธ์ โดยตรงต่อการ เจริญเติบโตและปัญหาของชุมชน เมืองพิษณุโลก โดยเฉพาะความสำคัญของจังหวัด ในด้านการ เป็นที่ตั้งของชุมชนเมืองหลัก การ เป็นศูนย์กลางการคมนาคม-ขนส่งของภาค เหนือ ตอนล่าง และกิจกรรมทาง เศรษฐกิจที่มีการกสิกรรมและการค้าการบริการ เป็นปัจจัยนำ โดยจะมี การพิจารณารายละเอียดอีกครั้งหนึ่งในการศึกษาระดับชุมชน เมือง เพื่อให้ทราบถึงบทบาทและ หน้าที่ของชุมชน เมืองพิษณุโลก อันมีผลโดยตรงในการพิจารณาวางแผนพัฒนาการใช้ที่ดินให้เหมาะสม กับสภาพของชุมชน ตลอดจนแก้ไขปัญหาและ เตรียมการรองรับการขยายตัวของชุมชนในอนาคต ต่อไป

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย